

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

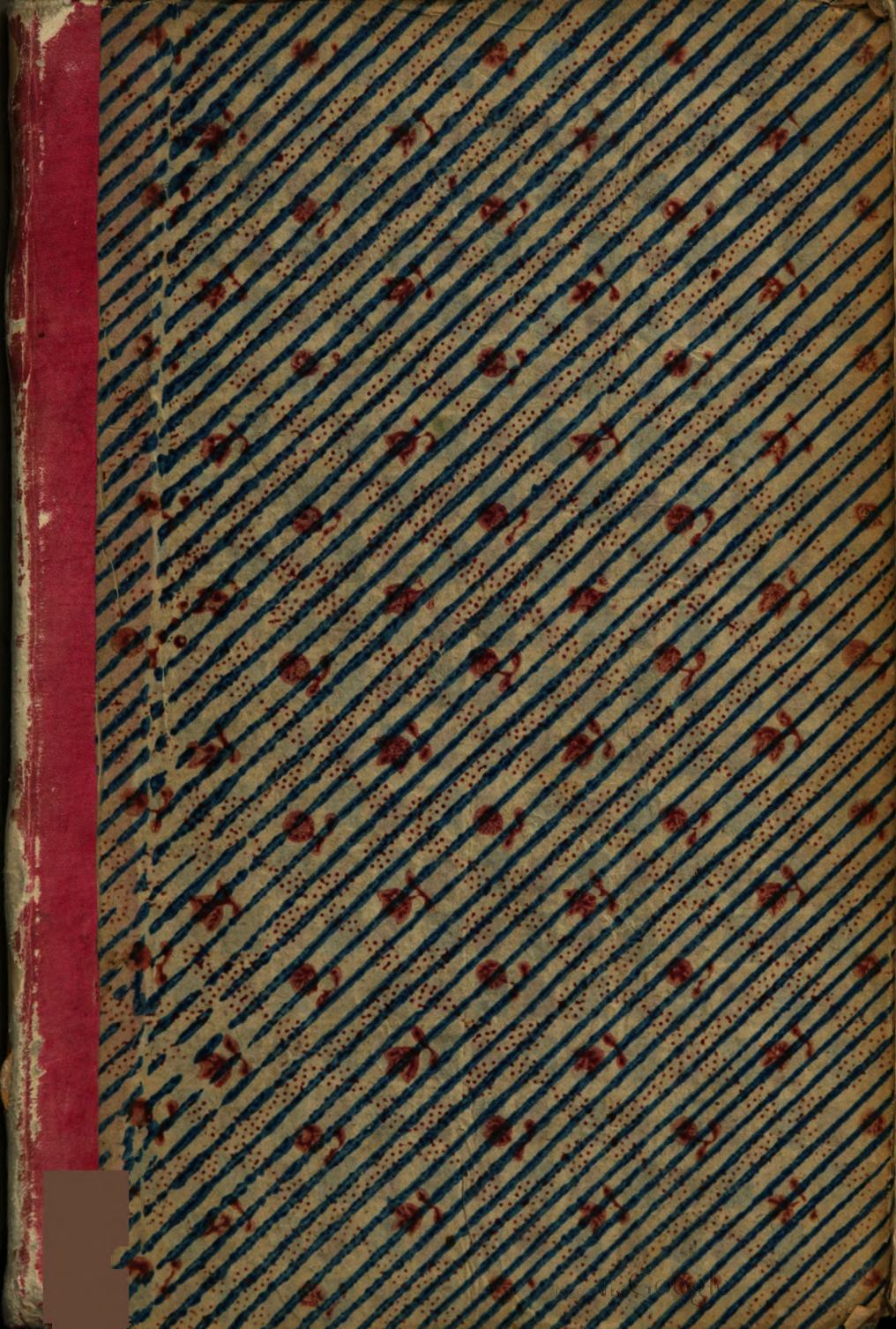
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

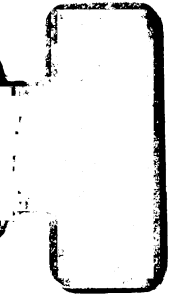
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Nederduitsche Spraekkunst, ten ge-
bruike van het Genootschap: Kunst
wordt door arbeid verkreegen.

kw

655

17

9 1 2 8

NEDERDUITSCHÉ SPRAEKKUNST,

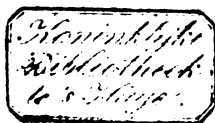
TEN GEBRUIKE VAN HET GENOOTSCHAP

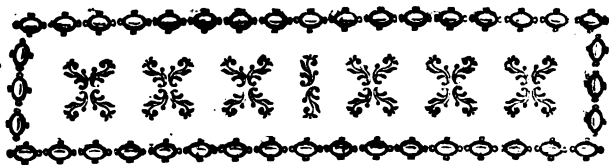
Onder de Spreuk:

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN.

B I N N E N

L E Y D E N .

V O O R R E D E N .

Waerdige en veel geächte Leden van dit
Broederlijk Genootschap !

Sints de oprichting dezer Maetschappije, hebben wij allen de noodzaaklijkheid gezien, om ons in onze Nederduitsche Taele te oefenen; dikwerf zijn daeröver ontwerpen gemaakt, meér dan eens hebben wij begonnen, 't zij om een Spraekkunst ten onzen gebruike te ontwerpen, 't zij om een volledig Woordboek onzer Taele te maken; doch het een is, zoo wel als het ander, doordien men de gemaekte schikkingen niet juist genoeg vondt, blijven steken.

Onäengezien dit alles, is in mij op nieuw de lust levendig geworden, om ten nutte van mijzelven, zoo wel als van U allen, eene geregelde Spraekkunst vast te stellen,

4 V O O R R E D E N .

en die bij wijze van Voorlezing Ulieden aen te bieden.

De nyvere ERNST ZEYDELAER heeft in den voorleden jaere zijne regelmaetige Nederduitſche Spelkunst aen bet licht gebragt, wèlk Werk ik, na bet een en andermael doorbladert te hebben, heb verkozen geheel en al, voor zoo verre bet met dit Genootſchap overëenkomt, te volgen, gelijk ook bet Taekwerk van den Zaligen Dichter FRANS DE HAES, en die der andere kundige Leermeeſters; zelfs, zoo ver 't nodig is, met der Schrijveren eigen bewoordingen; 't welk ik allerëerst verpligt was te zeggen, om niet van onbeusheid en kwaede trouwe verdacht te zijn. Verre zij bet van mij door dezen arbeid Lof bij de waereld te bedoelen, ik poog alleenlijk mijzelven en Ulieden, mijne Waerdige Medebroeders! een Spraekkunſtig Boek te verſchaffen, 't welk wij gerustlijk kunnen volgen, om elkanderen altijd volkomen gelijk te wezen.

*Om deze en meêr andere redenen ook,
vor-*

V O O R R E D E N. ¶

*wordert het belang van ons allen, dat ons Taelwerk alleen blijve onder ons, zonder ymand buiten dit Genootschap daervan Deelgenoot te maken. **

Ik hoop dat mijn yver in dit Ontwerp Ulieder goedkeuring zal wegdragen, Waerdste Medebroeders! en bidde dat het der goede Voorzienigheid moge behagen mij gezondheid en zegen bij aenboudenheid te doen genieten, om dit groot en moeilijk Werk, tot onzer aller genoegen ten einde te brengen.

Ik verzoeke op het vriendelijkste, indien ymand der Leden op de volgende Verhandelingen iets te berispen hebbe, bij zulks bij
ge-

* Na de eerste lezing over de Nederduitse Tael, is door de meeste der aanwezende Leden verzocht, dit Werk alleen ten gebuik van het Genootschap te drukken, 't welk vastgesteld is, om den lastigen arbeid van het menigvuldig naschrijven, 't welk doch niet zonder veele feilen zoude geschieden, te vermijden; onder dezen midts echter, dat de Leden zulks alleen tot hun eigen gebuik zullen houden, en het aen niemand, geen Lid zijnde, zal mogen worden gegeven, tot wat prijs het ook mogte zijn.

6 V O O R R E D E N .

geschrifte als aenmerkingen, gelieve op te geven, om deswegens in onze Bijëenkomsten te beslifen, wiens oordeel het meest aen-neemlijk zij.

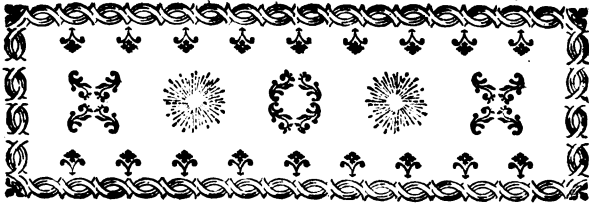
*Van harte wensche ik dat in onze Broe-
derlijke Vergadering de Eendragt mag
blijven voorzitten; dat Rechtmaetigheid,
Menschlievenheid, en alle Deugden, wel-
ken een' regten Christen kunnen versieren,
onze onäffscheidbaere Gezellinnen mogen
zijn; en wij door onzen arbeid mogen be-
worderd worden in onze schoone Landtaele,
en in de aenbidlijke Kunste, dier bemel-
sche Godin, welke ons hier te samen riep,
en zoo vast vereenigt heeft, om haer te
dienen.*

Den iv. van Hooimaend.

M D C C L X X .

NEDER-

NEDERDUITSCH E SPRAEKKUNST,

TEN GEBRUIKE VAN HET GENOOTSCHAP

Onder de Spreuk:

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN.

Dat onze Nederduitsche Tael in kracht, rijkdom en schoonheid voor geenige andere Taelen behoeft onder te doen, menen wij dat yder, wiens lust vuurig is, om de bekoorlijke wandeldreeven der Letteren te betreden, genoegzaam zal bekend zijn; Zoo zegt de Oude STEVIN dat de Duitfche Tael vrij oud van oorsprong, in beknoptheid van uitdrukkingen, rijkdom van Koppelwoorden, en bekwaemheid om Kunften te leren, en kracht op het gemoed van die ze boren, niet alleen geen Fransche, Italiaensche en Spaensche, maer zelf ook geen Grieksche en Latijnsche Taelen hoest te wij-

8 N E D E R D U I T S C H E

wijken, ja die allen overtreft; Zoo noemt de nyvere JOSUA VAN IPEREN (een Man, wiens lust voor onze Tael gloeit) onze Nederduitsche Tael ruim zoo nadruklijk als de beste Spraek van Europa.

Zijn wij nu overtuigt van de rijkheid en schoonheid onzer Tael; wat zal 'er voor ons aengenaemer zijn, dan onszelven zoodanig te oefenen, dat wij ze met den tijd geheel magtig worden?

Hiertoe zullen wij volstrekt nodig hebben de onderscheidene Letters wel te kennen; hunne Klanken te kunnen byzonderen; de Lettergreepen te verstaen, als ook de buigingen der woorden, en hunne t'famenvoeging.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de Letters.

Onze Tael heeft 26. Letters, waermede men alle woorden kan maken; als: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.* De Grieksche *y.* tellen wij daer niet onder, omdat zij niet tot ons behoort, en welke wij, op het voetspoor van den grooten HUYDECOPER, en andere Vraagbakens onzer Taelkunde, uitzonderen, gebruikende haer alleen in woorden, waerin zij volstrekt wezen moet, en den vollen klank der *i* heeft, zonder t'famenvoeging met de *e*, als in *Cyrus, Cypres*, en diergelijken. Zoo ook in *yver, yder, byzonder*, om reden dat men aldaer den klank der *i* maekt,

maekt, zonder de *z* te bezigen, schoon anderen schrijven: *iever, ieder, bizonder*, 't welk wij afkeuren, omdat men die woorden zoude kunnen lezen als *je-ver, je-der, biz-onder*, 't welk zin noch slot hebben zoude. Behalven dit behouden wij ook de *y* in zoodanige eigen naemen als ons zijn overgeleverd of voorkomen, gelijk de naem onzer Stad *Leyden*, en in den zoo even gemelden van *HUYDECOPER*. Veele redenen tot verwerping des gebruiks der *y* bij te halen achten wij thans overbodig, als alleen voorneemens ons tot een' vasten regel in onze spellinge te bepalen.

De opgetelde Letters worden ook in 't groot geschreven, en als dan genoemd met den naem van *Kapitaelen*, of *Hoofdletters*, omdat zij in 't begin van eene rede, of eigen naem, als het *hoofd* der volgende Letteren, in den eersten rang geplactst worden.

De gemelde 26. Letters te samen genomen, noemen wij het *Alphabet*, of de Letterlijst.

Deze Letters nu worden weder verdeeld in zes *Vocaelen*, of *Klinkers*, en in twintig *Consonanten*, of *Medeklinkers*.

Dan, eer wij hier mede verder voortgaen moeten wij bericht doen, waerom wij onder de opgetelde letters de *s*. en *f*. hebben gesteld, waeromtrent ons de Taelkundige *FRANS DE HAES* onderricht, dat, schoon zij wel van een' en denzelfden klank zijn, men de eerste, naemlijk de *s* gebruikt om een lettergreep te sluiten, als in *pas, was, mes*, enz., en de tweede om eene lettergreep te beginnen, als in *pas-sen, was-sen, mes-sen, sluiten, spoor. enz. waer-*

B

bij

bij wij eens en vooräl vast bepaeld hebben, zoo in schrift als in druk, nergens de lange *f* te gebruiken, dan daer zij ons nodig is om eene lettergreep te beginnen; en dus ook niet in de woorden: *vleesch*, *wasch*, *visch* en diergelijken, waerin zij in het midden der woorden voorkomt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de Vocaelen, of Klinkers, en Consonanten, of Medeklinkers.

De gemelde 6. *Vocaelen* of Klinkers zijn deze: *a, e, i, o, u, ij*. dit zestal houden wij staende, met onze twee Voorgangers, **DE HAES**, en **ZEYDELAAR**; 'tis waer dat veele Taelsmannen alleen vijf Vocaelen: *a, e, i, o, u*, dulden; dan, wij zullen al ras zien dat men de *ij* daervoor volkomen houden mag.

De twintig *Consonanten*, of Medeklinkers zijn, *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z*.

Door een *Vocael*, of Klinker, verstaen wij een letter die van zichzelf, zonder den bijstand van een andere *Vocael*, of *Consonant*, eenen klank geven, en een lettergreep maken kan.

Zoo doet het de *A*. in: *Arend, Abeel, Abram, Adelaom, Ader, &c.*

De *E*. in: *Edel, Edik, Evenaer, Eremiet, Eklips*, enz.

De *I*. in *Iber, Izaäk, Ida, Italien*, enz.

De

S P R A E K K U N S T. 11

De O, in: *Olie, Overhand, Ojevaer, Klio, Pharao*, enz.

De U, in: *U, Uwe*, enz.

en de IJ in: *ij-zen, ij-zel, ij-zer, ij-ken*, enz.

Uit deze gegevene staeltjes dunkt ons genoegzaam bewezen te zijn, dat de *ij* de volkomene verëischens heeft om een klinker genaemd te worden, als hebbende zoo wel als de *a, e, i, o, u*, magt om, zonder den bijstand van een *Vocael* of *Consonant*, eenen klank te geven, en een lettergreep uit te maken.

Door een' Medeklinker verstaen wij een Letter die van zichzelf, zonder medewerking van eenen Klinker, wel een' klank geven, maer geen lettergreep kan uitmaken.

Een *Syllabe*, of lettergreep, is een t' samenvoeging van een, twee, drie, vier, of meêr letters, die, allen teffens, niet meêr dan eenen klank geven; bij voorbeeld: *A-ma-le-kie-ten* zijn vijf lettergreepen, indien nu zulk een lettergreep alleen bestaet uit *Vocaelen*, als in *ieu, aie, boeïen, uie, luiër, oei*; zoo noemt men het een *Dipbtong*.

 DERDE HOOFDSTUK.

Over de Klinkers, A, E, I, O, U, IJ.

1. *Over den Klinker A.*

De Klinker *a*, klinkt kort, en moet dus kort worden uitgesproken, in de woorden: *af, ban, drang, kast, pak, stad, wasch, zwak, ach*, en al diergelijken, waervan ZEYDELAAR ons een geheele rij opgeeft.

Aen den anderen kant is de *a* weder lang, en moet als zoodanig worden uitgesproken in: *dadel, genade, kamer, scbade, scbaduw, vader*, en al diergelijken, 't welk genoegzaam begrepen kan worden door één die het gehoor te baet neemt.

Eenige hebben de gewoonte om die *a* met een langen streep, of *accent*, te tekenen, doch wij achten zulks onnodig en dwaeslijk, en vermijden zoo veel ons mogelijk zij het pieken der letteren, dewijl zij meesten tijds hun eigen kracht medebrengen. Aertig zegt ANTONIDES VAN DER GOES, die daarmede het Amsterdamsche Kunstgenootschap *Nil voléntibus arduum* beschimpt:

*Hij hoeft zijn letters met geen spiesfen te verwerpen,
Zij zijn gebart: niets kan zijn Regementen deeren.
(in zijn Lijkdicht op JOOST VAN VONDEL.)*

Het woordje *aen*, leert ons de beroemde HUYDECO-
PER,

FER, zeer keurlijk gevoegt te worden voor de woorden *juichen*, *knikken*, enz. en dus te schrijven *aenjuichen*, *aenknikken*, *aengapen*, in plaats van *toejuichen*, *toeknikken*, *toegapen*.

De betekenis van deze letter slaen wij, als ons onnodig, in deze verhandeling over, en zeggen voorts dat wij die niet moeten bezigen gelijk de *Franschen*, namelijk voor *Te* of *Tot*; als: *bij woont á Amsterdam*; gelijk evenwel velen de gewoonte hebben om op hunne brieven te schrijven: *de Heer NN. á Amsterdam*; ook dwaelt ZEYDELAAR hierin, die liever schijnt te verkiezen *Te* of *Tot Amsterdam*; mogelijk zal hij zichzelven hieröver niet wel geraedpleegd hebben; men dient, onzes bedunkens, alleen te schrijven *te Amsterdam*; wie toch zal in 't spreken zeggen: *bij woont tot Leyden, tot Smirna, tot Batavia*? Immers zal men zeggen: *Te*, of *in Leyden, te*, of *in Smirna, te Batavia*? Zou het niet als dubbelzinnig kunnen opgevat worden, als men zeide; *bij is een zeer beroemd man, tot Amsterdam? tot Amsterdam* zou dan schijnen kunnen gezegd te wezen, om een grenspael aen den roem van dezen of geenen vernuftigen sterveling te stellen.

Gemelde Spelkunstschrjver ZEYDELAAR verkiest evenwel ook liever *te*, dan *tot* te schrijven, omdat hij denkt daerin eenig onderscheid te vinden. *Te*, zegt hij, toont aen een duurzaam verblijf, en *tot* zal maer aentonen dat ymand voor eenigen tijd aldaer zijn verblijf houd; bij voorb. *bij is maer voor een' korten tijd tot Amsterdam*. Doch dit voorbeeld komt ons voor geheel zonder grond te zijn.

14 N E D E R D U I T S C H E

Wij stellen dat dit woordje *Tot* een bepaling van tijd en plaats geven kan, in dezen zin:

Hij zal 'er maer blijven tot morgen.

Ik zal niet verder gaen dan tot Delft.

Ik heb nooit verder geweest dan tot Batavia.

en wat dies meerder is.

De meêrgemelde ERNST ZEYDELAAR, verkiest, op het voorbeeld van beroemde Taelkenners, het gebruik van *aa* voor *ae*, en hij verdedigt zulks met deze losse reden: *dat de meefte en beste Tael- of Spraekkunfenaers voor de aa pleiten*, en omdat NYLOE de *ae* een' tweeklank noemt.

Wij zouden hieröver niet veel behoeven te zeggen, indien wij daerdoor onze spelling, als de *ae* verkiende, niet tegengefproken vonden; waerom wij deswegens iets breder dienen uit te wijden.

Onwederspreeklijk is het dat de oudste Dichters in onze Tael de *ae* en niet de *aa* hebben gebruikt; getuigen daervan zijne hunne nagelatene fchriften en dichtfukken, zoo vinden wij ook in de *Maendelijksche Bij-dragen*: „*Wij meenen gegronde reden te hebben om aen AE, daerze aen de uitspraek even zoo wel voldoet als AA, en ouder brieven dan deze heeft, den voorrang toe te wijzen.*” (2e d. p. 585.) HOOF T zelfs pleegde *ae* te bezigen, schoon hy daerna veranderde. POOT, MOONEN en F. DE HAES, drie voornaeme Taelkenners en Dichters, gebruiken geen *aa* maer *ae*. Het is waer dat de Amfterdammers zoodanig met de dubbele *a* zijn ingenomen, dat het een ketterij bij hen fchijnt de *ae* te gebruiken, en mogelijk (indien men dus mag fpreken) heeft die vooringenoomenheid den grooten HUYDECOPER, aen-

zengezet, om zich te beklagen, dat de schrandere TEN KATE de *ae* gebezigd heeft, van wien hij zelf dit getuigenis geeft, *dat bij den klank der Letteren op een baïr breed na heeft weten uit te meten.* Zekerlijk moet dan TEN KATE, als zoo voortreflijk in de kunde der Letterklanken, gegronde redenen gevonden hebben, om de *ae* te behouden, en niet van zijn gewoonte aftezien, gelijk HOOFT gedaen heeft. VONDEL mede behield de *ae*, waervan HUYDECOPER zegt: *dat het hem verwonderd dat Vondel, op het voorbeeld van den grooten HOOFT, zich niet verbeterd hebbe, toen zijn oordeel op 't sberpste was, en bij zoo veel andere misfalten der Ouden ontdekte, en door zijn voorbeeld gebeel en al uitbande.* Maer wij trekken uit deze onveränderde gewoontens zoo van TEN KATE als van JOOST VAN VONDEL, voor onszelven een meerdere sterkte voor het behouden en gebruiken der *ae*. Onze voorganger FRANS DE HAES mede deze spelling van *ae* verdedigende, toont met reden dat zij den voorrang verdient; en geeft ons deze vaste proef op: „*Wanneer men de woorden AEN, GAEN, splitst, als A-EN, GA-EN, en dan onder het uitspreken weër te samen voegt, zal men natuurlijk den klank van ae, en geenszins dien van aa, booren.*”

Is het dan alzoo gelegen, wie zal ons betwisten volkomen recht te hebben, om de aelöude Dichters en Schrijvers in het gebruik der *ae* na te volgen, te meër, daer wij een gansche reeks van eerste vernuften kunnen optellen, die ons zijn voorgegaen? In deze twist, waeröver in vroeger tijd reeds

zoo veel papier bemorst is; ons verder te steken zou loutere dwaesheid zijn. Wij gebruiken de *ae*, en zullen ons altijd op onze onsterflijke Voorgangers, als voldingende getuigen, beroepen.

Enkel dienen wij hier nog aen te merken dat de voorstanders der *aa*, de woorden, *paerel*, *waereld*, *rechtvaerdig*, *bovaerdij*, met *ae* te boek stellen, en dat men meestentijds, wanneer diezelfde lieden die woorden lezen, zal horen dat zij dus worden uitgesproken, *paarel*, *waareld*, *rechtvaardig*, *bovaardij*; waertoe dient dit als de *ae* den klank niet zoo wel als de *aa* geven kan?

De *e* is in onze taele buiten gebruik, en wordt als een *e* gebezigd, ten zij in vreemde naemen, waer'in zij noodzaaklijk mogt zijn.

De *ai* dient ons in de woorden *bair*, *koornäiren*, in welken zij denzelfden klank maakt als *ae*.

Sommigen hebben de gewoonte om de *a* met een' *accent* te tekenen, in deze naemen. *Eleásar*, *Pilátus*, voornamelijk als zij in de Poëzij gebruikt wordende, verëischen dat de lettergreep waer'in de *a* wordt gebezigd, lang moet uitgesproken worden; doch wij achten zulks geheel onnodig, gelijk wij boven reeds zeiden, dewijl niet alleen het gehoor, maer ook de muzyk der vaerzen den klank genoeg byzonderen.

Velen tekenen de *a* met een kapje (^) om een woord te verkorten; als van *adem aám*, van *ader aár*; dan, dewijl wij de spelling van *ae* vasthouden, behoeven wij zulks niet te doen, maer verkorten die dus: van *adem aêm*, van *ader aêr*, enz. Zoo ook verkorten wij van *genade genaê*, van *schude schae*. De
voor-

voortreffelijke HOOGVLIET verkortte die dus: van *genade gená*, van *wedergade wedergá*, van *schade schá*, doch wij begrijpen dat hij zulks alleen deed, omdat hij de spelling van *aa* verkoos, boven die van *ae*. Wij doen dan best, overëenkomstig onze spelling, alzulke woorden te verkorten met een gekapte *é*, door ZEYDELAAR een *zeer open of lange ne e gebeten*.

Men tekent ook de *a* wel met twee punten of stippen (*ä*) wanneer die in een woord niet aen de voorgaende, maer aen de volgende lettergreep behoord, of alleen een lettergreep uitmaekt, gelijk bij voorbeeld in deze woorden: *Izaäk, verädelen, veräengenamen, weläen, verächten, onäenneemlijk, beeläl, Priesterämpft, Grijsäert, vooräen, daeräen, vooräl, bovenäl, waeräen, koornäür*, en veele anderen; dit achten wij zeer goed, en volgen dat gebruik; doch achten zeer overbodig het teken der *a* met een' accent in: *waer ziet gij mij voor äen? där was 't dat ik struikelde*. Onzes bedunkens zijn dit lastige kieschheden, en des stappen wij 'er spoedig af.

2. Over den Klinker E.

SEWEL wil dat deze letter een' tweederleiën klank hebbe, en wordt daer'in door DE HAES tegengesproken; doch ZEYDELAAR, met die tweederleiën klank niet te vreden, geeft 'er deze letter wel vierderlei, welke hij dus optelt:

1. De Stomme of Vrouwlijke zonder bovenstreeping

C

2. Man-

18 N E D E R D U I T S C H E

2. Manlijk of scherp, met een' *accent* - - *é*.
3. Open, met den zwaeren *accent* - - - *ê*.
- en 4. zeer open of lang, met een kapje. - - *ê*.

Wij verwerpen het aental hier onderscheidene klanken, en zeggen, met DE HAFS, dat het onderscheid des klanks alleen spruit uit de plaatsen, die een Klinkletter het zij voor, het zij achter eenen Medeklinker hebben. Wel is waer dat wij de *e* nu en dan met een' *accent* tekenen als wij zulks nodig achten, doch verwerpen zulks in 't algemeen waer te nemen.

Somtijds tekenen wij de twee *ee* in 't woordje *een* met *accenten*, indien 'er iets voornacms in gelegen is.

Ook gebruiken wij de gekapte *é* in verkortingen als *genaé*, zie in 't eind van de verhandeling der A, ook dient zij ons in deze verkortingen: van *meerder méer*, van *weder weér*, van *mede meé*, enz.

Ook tekenen wij de *e* met twee punten, wanneer zij in een drie- of vierledig woord, achter een' Klinker of Medeklinker, een lettergreep begint, gelijk wij omtrend de *ä* ook gezegt hebben; bij voorb. *lijën*, *waeiën*, *Poëzij*, *ontëeren*, *geëerde*, *Siberiën*, enz. ook in *verëenigen*; in welk woord wij niet, gelijk ZEYDELAAR, de beide *ee* met *accenten* (*éé*) tekenen.

De *e* wordt, en voornamelijk in Vaerzen, dikwerf uitgelaten, en in haer plaats een *apostroef* gesteld, als: *zuiv're*, *ted're*, *sbild'ren* enz. doch in de woorden *vriendlijk*, *godlijk*, *tafreet*, *treftlijk*, *sbuldloos*, is dit overbodig, dewijl men daer in geen *e* méer behoeft. ZEYDELAAR dwaelt hier in, als hij wil

Wij dat men zal schrijven: *goddelijk*, en bij verkorting: *godd'lijk*. Anderen gebruiken in 't geheel geen *apostroef* bij de uitlating eener letter; dan, wij achten beter die te bezigen.

Voorts verwerpen wij, met verscheidene nauwkeurige Taelminnaeren, het gebruik der *ε* voor de *l* in *verbreekelijk*, *vermaeckelijk*, enz. welke nu en dan als een vrijheid gebruikt wordt onder 't rijmen, Deze woorden zijn volkomen genoeg als men *ze* schrijft of uitspreekt: *verbreeklijk*, *vermaecklijk*, enz.

3. Over den Klinker I.

Dezen Klinker gebruiken wij in de spelling der woorden *ik*, *tin*, *zin*, *list*, *twist* in welken hij kort, en in de volgende *Isabel*, *Italiën* en *Ida*, in welken hij lang klinkt. Ook strekt (volgens ZEYDELAAR) de *ε* om de *i* te verlengen in *zien*, *brief*, *dier*, enz. *eertijds*, zegt hij, *pleeg men die woorden met twee i te schrijven, op deze wijze ZIIN, BIIR*; dat zekerlijk gansch tegen reden streeft. De verdubbeling der *i* was in den eersten aenvang bij de Ouden zoo veel als thans bij ons de *ij*. waerover wij nader zullen handelen.

Geheel onnodig achten wij de *i* met een' *accent* (*ı*) te tekenen, als bij voorb. in: *Antipas*, *Antigonus*, *Berenice*, *Fabricius*, enz. om dezelfde reden als wij gaven over de klankuitzondering der *ε*.

Wij tekenen evenwel de *i* met twee punten, in den zelfden smaek als de *ε* gelijk in deze woorden; *waerin*, *voerin*, *achterin*, *Betzaida*, *bierin*. enz. Sommigen schrijven deze woorden van elkander, *voor*

in, *bier in*; doch wij zijn gewoon die altijd aenēet te voegen.

Men schrijft ook nu en dan de *i* met een affnijding, als: *opdat ik boei*’, *opdat ik zaei*’, enz.

4. Over den Klinker O.

In het gebruik van dezen Klinker volgen wij het algemeen gebruik, en bezigen hem in *och!* (van dit *och!* zullen wij nader in de Letterlijst gewagen) *orde* (rang) *zomer*, *bot*, *wolk*, enz. Wij verwerpen den drierleiēn klank van ZEYDELAAR, en houden ons, met MOONEN en DE HAES, bij tweederlei klanken, welke ligtlijk hierin zijn te onderscheiden: *op*, en *kop*; *bol* en *bol*; *bot* (onscherp) en *bot* (ruimte); DE HAES merkt aen, dat de *o* voor *m* en *n* zich doorgaens enkel laet horen, als in: *om*, *stomp*, *ton*, *rond*, *vond*; en wederom dubbel voor de *cb*, *f*, *g*, *l*, *p*, *r*, *s*, *t*, als in: *noch*, *och*, *stof*, *lof*, *dag*, *bol*, *bol*, *kop*, *krop*, *orgel*, *los*, *vos*, *pot*, *kot*, enz. doch wij achten, met hem, onnodig dezen tweederleiēn klank door klanktekens te onderscheiden.

Wij tekenen de *o* weder met twee punten, even als wij van de *a*, *e*, en *i* bepaelden, als in deze woorden: *alöm*, *aelöud*, *geöorloft*, *daeröver*, *waeröver*, *veröordeelen*; *daerönder* enz.

Ingelijks tekenen wij de *o* in verkortingen met een kapje (*ó*) als in deze woorden: *goón* voor *goden*, *geboón* voor *geboden*, enz.

De groote HUYDECOPER leert ons, niet *orden-*
telijk maer *ordenlijk* te schrijven; wie lust mogt hebben zich deswegens verder te onderrichten, zie in

in zijne *Proeve*, bladz. 356. 357. waeruit ook volgt nooit *namenteijk*, *wezenlijk*, *bescheidenlijk*; maar: *namelijk*, *wezenlijk* en *bescheidenlijk*, te schrijven.

5. Over den Klinker U.

Met de *u* spellen wij, *duur*, *zuur*, *dubbel*, *lust*, *gunst*, in welke twee eerste woorden zij lang, en in de drie laetsten kort klinkt. Vervolgens moeten naeuwkeurig onderscheiden het zelfstandig voornaemwoord *u*, met het bijvoeglijk voornaemwoord *uw*.

6. Over den Klinker IJ.

De *ij* komt ons te pas in de woorden *ijs*, *slavernij*, *schrijven*, *blijven*. enz. doch wij verwerpen haer in zulke woorden waer'in zij op eenen Klinker zou moeten volgen, waeröver in 't vervolg nader bewijs zal gegeven worden.

In het verhandelen der *Vocaelen* is aengetoond dat zij alle op zichzelf in staet zijn, om eenen klank te geven, en een lettergreep uit te maken; teffens toonden wij dat de *ij* beide deze verëischtens heeft, en dus zullen wij haer ter dezer plaetse als den zesden Klinker behandelen.

Door deze *ij* verstaen wij niet de *y*, die zoo slordig in velen onzer Nederduitsche woorden, op een gansch onrechtmaetige wijze is ingedrongen; waeromtrent wij den uitmuntenden HUYDECOPER en den arbeidlievenden A. KLUIT ten getuigen roepen. Zie HUYDECOPERS *nabericht*, achter zijne *Proeve*,

bladz. 644. en A. KLUIT in HOOGSTRATENs, *nieuwe Geslachtlijst*, bladz. 510-516. Ook spreekt 'er TEN KATE over in zijn 1e deel, bladz. 116. Deze Nauwkeurige Schrijvers zeggen dat de oorzaak waerom het gebruik der *y* in onze werken is gedrongen, te wijten is aen de Drukkers, dewelke die letter sedert eenige jaeren hetzelfde doen gelden als de *ij*.

Wij bezigen dan voorts onveranderlijk niet de *y* maer de *ij*, met twee punten, en voornamelijk in deze woorden: *bedijden*, *bedrijven*, *belijden*, *benijden*, *bedijken*, *beklijven*, *bezwijmen*, en ontelbare meêr, genoegzaam aen den klank te kennen. Daer tegen gebruiken wij even bepaeld de *ei* in deze woorden: *arbeid*, *beide*, *bereiden*, *breidelen*, *dreigen*, *dweilen*, *einde*, *eisch*, *feil*, *beil*, *klein*, *geleiden*, *peil*, *pleiten*, *reinigen*, *zeil*, en menige anderen.

Dikwerf geeft de Spelling van *ij*, of *ei*, een onderscheidene betekenis aen een woord, als in: *veilen* (verkopen) en *ijzer afvijlen*; *lijden* (smarten *lijden*) en *leiden*, *geleiden*; *Trijn* (een vrouwe naem) en *Trein* (nasleep); doch waerover wij in 't vervolg mede breder hopen te spreken.

Sommige maken geen onderscheid in het persoonlijk voornaem woord *mij*, en het bezittend voornaem woord *mijn*, waer'in veel onderscheid is, en dat wel opgemerkt dient te worden. *Mij* betekent de spreekende persoon, en *mijn* iets dat hem toebehoort, bij voorbeeld: *mij behoort dat boek, ik wil het voor 't mijne erkennen. ó God! help mij, doe mij mijn zonden kennen!* Alle

Alle woorden met *ij* eindigende zijn Vrouwlijk, mits met *e* achter zich kunnende gebogen worden, bij voorbeeld: *abtdijë*, *burgerijë*, *artzenijë*, *slaevernijë*; hiervan zijn onderscheiden zoodanige woorden, welke dus niet kunnen gebogen worden, als: *getij*, *gerij*, *gevrj*, enz. welke onzijdig zijn.

Men schrijft ook de *ij* met een affnijding, als; *aen zijn zij'*, *opdat bet u tot beil gedij'*, enz. Dit nu achten wij genoeg wegens de Klinkers.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de Medeklinkers.

De beste en zuiverste spelling is, dat men geen meerder of minder letters gebruike dan men nodig heeft, waervan ons FRANS DE HAES, in zijne Spraekekunst (bladz. 4. en 5.) de gevaerlijke klippen wijst.

Hoe de Medeklinkers het geluid of den klank der Klinkers aennemen, ziet men in *aen*, *aep*, *aer*, *eer*, *in*, *op*, *uur*, *ijs*; dus zien wij ook hoe zij hun geluid mededelen aen den regten Klinker, in het woord *abeel*; want indien de twee Klinkers *ee* den klank des Medeklinkers *b* niet deelachtig worden, zal de spelling kwaed, en de klank van het woord in 't uitspreken dus *ab-eel*, dat is geheel vals, zijn; dewijl men, de twee lettergreepen, waeruit dat woord bestaet, van elkanderen willende scheiden, het uitspreken en schrijven moet als *a-beel*.

Met

24 N E D E R D U I T S C H E

Met de *b* de eerste Medeklinker, spelt men *bad*, *band*, *krabbe*, maer hij is niet nodig in *bemden*, en *Enden*. Alle woorden welken men begint met *be*, die *werkwoordlijke Naemwoorden* genoemd worden, zijn altijd onzijdig, als: *bederf*, *bedrog*, *bedrijf*, *begin*, *bevelp*, *befcheid*, *bestel*, *befef*, *bewind*, enz. In het woord *ampt*, gebruiken wij altijd de *p*. en nooit de *b*.

De *c* gebruiken wij met *SEWEL*, *NYLOE*, *DE HAES* en anderen in de volgende woorden: *ceder*, *ciment*, *cipier*, *citroen*, *civet*, *cijns*, *cyter*, *cingel*, *oceäen*, en *cijfer*, 't welk wij voorheen over 't hoofd zagen, en veel de *f* in de meesten dier woorden gebruikten; doch gemelde *DE HAES* overtuigt ons de *c* hier nodig te zijn, uit hoofde het alle woorden zijn van latijnschen afkomst; wat *ciment* belangt, dit woord, zegt *DE HAES*, is in ons Nederland geboren, en word, mijns wetens, van niemand, onzer tale eenigzins kundig, anders geschreven. Ook bezigen wij de *c* in *cedel* en *cypres*, en verwerpen de spelling van *MOONEN* die het woord *cypres* met een *k* en dus *kypres* spelt. Ook behouden wij de *c* in: *cel*, *ceremonie*, *Meeceen*, doch niet in *sieraed*, *sierlijk* en *Sierfel*, welke woorden wij, op 't voorbeeld van den Drost *HOOFD*, met de *f* verkiezen te spellen, en achten dat *Versieren* (opschikken) met *versieren* (verzinnen) even 't zelfde is; hierin zijn wij tegen 't gevoelen van *ZEYDELAAR*, die het begrijpt onderscheiden te zijn; en waertoe wij het woord *sieraed* met een *c* spellen zouden, kunnen wij geen

re-

reden vinden, dewijl het wegens deszelfs afkomst niet nodig is.

Met *d* spelt men *dag*, *dan*, *dat*, *band*, *band*, *strand*, en voorts alle andere woorden, welke, gelijk de drie laetsten, met de *d* in 't eenvoudig getal eindigende, in 't meervoudige ook de *d* behouden, als blijkt uit *band*, *banden*, *band*, *banden*, *strand*, *stranden*. Zoo eindigen wij ook met *d* alle Naemwoorden in *heid* uitgaende, als: *aertigheid*, *beiligheid*, *wysheid*, enz. in tegenstelling moeten alle woorden, die in 't meervoudige een *t* behouden, ook in 't enkelvoudige met een *t* geschreven worden, als: *bout*, *zout*, *schuit*, *spruit*, *bout*, *punt*, *beest*; waervan 't meervoudige is: *bouten*, *zouten*, *schuiten*, *spruiten*, *bouten*, *punten*, *beesten*. Dus schrijft men *wand* (een muur) en *wanden*; maer ook *want* (een handschoen) en *wanten*; *nood* (*gevaer*) en *nooden*; maer ook *noot* (een vrucht) en *nooten*; *mild* (*goedgeefs*) en *milt*, (een inwendig deel van 's Menschen ligchaem) *God* (het Opperwezen) en *Got*, (een Volksnaem) als mede *rad* (vlug) en *rad* (het eenvoud van *raderen*) in tegenstelling van *rat* (een dier) in 't meervoud *ratten*, enz.

De *d* niet, maer de *t* gebruiken wij in den tweeden en derden persoon des enkelvouds, in den tegenwoordigen tijd der aentoonende wijze, en in den tweeden persoon des meervouds, van de Werkwoorden, wier eerste personen in *n* of *r* uitgaen, als: *ik bemin*, *verkeer*, *verzin*; *gij bemint*, *verkeert*, *verzint*; *bij bemint*, *verkeert*, *verzint*; *gijlieden bemint*, *verkeert*, *verzint*. enz. zie voorts nog iets over de *d*, bij de verhandeling der letter *t*.

D

Men

Men gebruikt beide de *d* en *t* in den tweeden en derden persoon des enkelvouds, en in den tweeden persoon des meervouds der Werkwoorden, wier eerste personen met een *d* eindigen, als: *ik bind, gij bindt, hij bindt, gijlieden bindt. ik treedt, gij treedt, hij treedt, gijlieden treedt*; en dus door-gaans in alle de Werkwoorden die in *den* eindigen.

Wij spellen de lijdelijke deelwoorden *bezwaert* en *verstoort* niet met *d*, maer met *t*.

Sommige gebruiken de spreekwijze *daer is 'er, daer was 'er*, waeröver ZEYDELAAR breed is; wij laten hierin yder zijne verkiezing, en mogen gaerne zien dat zulks gebezigd worde, achtende het een zoo wel als het ander goed; gelijk wij ook zelf dat gebruik gevolgd hebben in onze vertaalde *Melanie*:

Daer is 'er dien 'k verfoei . . . Daer is 'er die 'k beschrei . . .
(in het VI. Tooneel van het II. Bedrijf. bladz. 50.)

Met de *f* spellen wij *fel, fok, draf, staf, geloof*, en geenszins met de *v*; want dan kan men van *fel vel* maken; ten anderen klinkt de *v* aen het eind eener lettergreep te *laf*, waerover iets naders op de *v*; echter verkiezen wij, met kundige Taeläfleiders, dat men *ontvangen* en *ontvonken* met de *v* spellen moet; omdat die woorden waerlijk afkomen van *van-gen* en *vonken*.

Sommige gebruiken de *f* in *Febus, Filosoof, Filemon, Stefanus, Triumpf*, doch wij behouden daerin met anderen de *ph*, en spellen die woorden dus: *Philofooph, Philemon, Stephanus, Triumph*.

De *g* gebruiken wij in *gaen, goed, geven, gang, glas*;

glas; en verwerpen de *b* achter de *g*, als overtollig; somtijds vindt men het woord *dag* dus *dagb*, geschreven, ter onderscheidinge van *dag* (een dolk) doch dat woord moet eigenlijk *dagge* zijn, volgens DE HAES. Ook houden wij *g* in *slagten* (een beest slagten) in *magt*, *almagt*, *klagt*, *bragten*, *regt*, (in tegenstelling van verkeerd of van scheef) *pligt*, *dig*, (in tegenstelling van veräf of wijd) *ligt*, (in tegenstelling van zwaer) en *verligten*, (ont-heffen van eenigen last) ook in *togten*; *optogt*, *mogt*, *mogten*, *vogt*, (nat) gelijk mede in *nog*, indien het gebruikt wordt als *ook*, of in de betekenis van het Fransche woord *Encor*, bij voorb. *Ik zal dit nog doen. Bij dezen voeg ik 'er nog een. enz.*

Anders gebruiken wij de *Cb* om de woorden *Cbristus*, *Cbristendom* en *Cbristenen*, te spellen, en niet de *K*, gelijk wij ook de *Cb* bezigen in *geslacht*, (maegschap) zoo ook in *kracht*, *nacht*, *pracht*, *trachten*, *gedachten*, *wacht*, *achter*, *ontzacht*, en in *ach!* over welk *ach!* staet aentemerkten dat het niet dan klagende dient gebruikt te worden, waeröver wij in de Woordenlijst nader zullen handelen.

Ook is bij ons de *cb* in gebruik, in *recht*, *rechtspleging*, ook in *Gedicht*, *Dichtkunst*, *licht*, (in tegenstelling van duisternis) *zonlicht*, *verlichten*, (lichtgeven) ook in *zich*, *aengezicht*, *zwichten*, enz. ook in *vechten*, *vucht*, *gevochten*, *tocht*, (in tocht zitten) *verknocht*, *dochter*, *doorzocht*, *ochtend*, *nochtans*; *Noch* spelt men met *cb*, als het voorkomt als *niet*, of *zoo min dan*, bij voorbeeld: *Hij heeft noch geld noch goed.* Hierin dwalen veel Schrijvers, welke dik-

28 N E D E R D U I T S C H E

werf schrijven : *bij heeft geen geld noch goed ; dees kent de deugd niet, noch acht eenig goed mensch.* Daer men zulks op deze wijze behoorde te schrijven: *bij heeft geen geld of goed ; dees kent de deugd niet, of acht eenig goed mensch ; of anders : bij heeft noch geld noch goed ; dees kent de deugd noch acht eenig goed mensch.*

Ook bezigen wij de *ch* in *vrucht, vlucht, beducht, zucht, lucht, nuchter.*

De *b* dient ons in *ham, bek, bier, vrijheid, eenheid,* enz. doch niet in *Offerande*, gelijk wij die tot nu toe in dat woord hielden; want DE HAES onder-richt ons, dat dat woord niet te samen is gesteld uit *Offer* en *band*, gelijk anderen willen; maer afkomt van het Latijnsche *Offerenda*, en dus verwerpen wij de *b*, zonder welke wij 't, in dit geval, doen kunnen.

De *j* dient ons in *ja, jan, jok, juk, Jacob.* enz.

Alle woorden die met *je* eindigen worden onzijdig genaemd, als: *buisje, tuintje, boekje,* enz. omtrend welken men het woordje *klein* moet sparen, en niet zeggen: *een klein buisje, een klein boekje*; onzes bedunkens is dat *klein* in zoodanige gelegenheden over-
tollig.

De *k* behouden wij in *kracht, knecht, kael, kelk, karakter*; maer niet in *Christus, Christendom,* enz. gelijk wij bij de verhandeling over de *g* zeiden.

Wij bezigen de *l* in *laf, lof, loof, leven, lijden, lopen, laeken, leggen, liggen,* enz.

Als mede de *m* in *maer, meér, stem, menscbdom* enz. ook in *boomgaard*, als te samen gevoegd uit *boom* en *gaard*.

Al-

Alle woorden met *dom* eindigende, welke eenig ampt, bestiering of gemeenschap betekenen, zijn onzijdig, als: *Bisdome*, *Hertogdom*, *Heidendom*; in tegendeel zijn de zulken manlijk, die den staet, de magt, of gesteldheid van iets verbeelden, als: *eigendom*, *maegdom*, *ouderdom*, *vrijdom*, *wasdom*, enz.

De *n* gebruiken wij met alle Schrijvers in *naeld*, *nacht*, *neus*, *linnen*, *kennen*, enz.

Wij volgen ook 't algemeen gebruik der *p* in *pagt*, *pek*, *punt*, *kloppen*, enz.

De woorden in *schap* uitgaende zijn vrouwlijk, als zij van een zelfstandig of bijvoeglijk Naemwoord te samen gesteld zijn, als: *boodschap*, *blijdschap*, *broederschap*, *dronkenschap*, enz.

Vrouwlijk zijn ze, indien zij eene menigte van perfoonen te kennen geven, gelijk: *Burgerschap*, *Hoofdmanschap*, *Jongelingschap*, *Ridderschap*. Alle deze woorden, voor de voorrechten of het bestaan der perfoonen genomen, zijn onzijdig; als: *bet Burgerschap*, of het voorrecht van *Burger* te zijn.

Doch onzijdig zijn alle de zulken, die eenig ampt, bediening, waardigheid, of gesteldheid eenes perfoons of eener zaak betekenen, als: *Priesterschap*, *Maegschap*, *Schepenschap*, *Kunstgenootschap*, enz.

Priesterschap, genomen voor de schaere der *Priesteren*, is alsdan vrouwlijk, zie zulks op deze wijze door VONDEL gebezigt:

De Priesterschap, verbaest en wit bestorven, vloodt.

en dus is het met veel dezer woorden gelegen.

30 N E D E R D U I T S C H E

De *q* gebruiken wij niet dan in eigen naemen ; als: *Quintus*, *Quirinus*, *Quintilianus*, en diergelijken; maer verwerpen de *qu* in de woorden *kwaed*, *kwellen*, enz. als makende daerin een geluid dat ganschlijk niet voegt, en walglijk in de ooren klinkt.

Omtrend de *r* houden wij het gemeen gebruik, in *raed*, *ramp*, *regel*, *knor*, enz.

Van de *f* bedienen wij ons mede in *scherp*, *sap*, *glas*, *lis*; doch gebruiken, gelijk wij reeds zeiden, eene lange *f* en eene korte *s*, de eerste om een lettergreep te beginnen, en de laetste om die te sluiten. Ook houden wij de *f* in *bootseeren*, *persoon*, *schepfel*, *kaetsen*, *plaatzen*, *nabootzen*, *raedfel*, *deksel*, *voedfel*, *maekfel*, *te samen*; doch schrijven, met DE HAES, de woorden: *spraekzaam*, *langzaam*, *deugdzaam*, *werkzaam*, *lijdzzaam*, met de *z*.

De *t* dient ons tot slot van eenige deelwoorden, als: *ontvonkt*, *genaekt*, en alle zoodanige Werkwoorden, die, twee en meêr lettergreepen hebbende, in hunne eindigende wijzen, in 't eenvoudig getal van de gebiedende wijze; geene *d* aennemen, en in hun lijdend deelwoord met eene staende lettergreep eindigen, als: *ontvonken*, *ontvonk*, *ontvonkte*, *maeken*, *maek*, *gemaekt*; in tegenstelling van die Werkwoorden, welke in de gebiedende wijze eene *d* aennemende, ook in hun lijdend deelwoord eene *d* behouden, als: *verpanden*, *verpand*, *verpand*; *verbeelden*, *verbeeld*, *verbeeld*; *melden*, *meld*, *gemeld*; *wonden*, *wond*, *gewond*; als mede de Werkwoorden, welke in 't lijdend deelwoord met een *d* moeten geschreven worden, omdat zij gebogen wordende de *d* be-

behouden, als *bemind*, *beminde*, *gebeeld*, *gebeelde*. (dus verre F. DE HAES.) Zie ook wegens 't gebruik der *d*, en *t*, hiervoor op de letter *d*.

Wij volgen de beste Spraekkunst-schrijvers in het gebruik der *v*, als in *vat*, *vlak*, *vader*, enz. doch schrijven met DE HAES liever *Euangelie* dan *Evangelie*, vermits dat woord van Griekfchen afkomst, en de *v* in die tael onbekend is. Wij gebruiken nooit de *v* tot de slotletter van een woord, dewijl zij wel kan verlengen, maer geen en klank van eenige andere letter aennemem. Wij verwerpen dan vooräl de spelling van ZEYDELAAR in dit geval, die niet *brief*, *dief*, *wijf*, maer *briev*, *diew* en *wijv* verkiest te schrijven.

Omtrend de *w* houden wij het met SEWEL en DE HAES, en schrijven *vrouw*, *graeuw*, *eeuw*, enz. en niet gelijk MOONEN, *vrou*, *graeu*, *eeu*.

De *x* bezigen wij in *Xantbus*, en diergelijke naemen, verkiezende anders met DE HAES, de *ks* in *fiksck*, enz. ook kunnen wij gansch geen reden vinden om *bex* en *toverkex* te schrijven, gelijk ZEYDELAAR wil, die ook de *x* aen het begin der woorden ten onrechte verwerpt, en van oordeel is dat men gevoeglijk kan schrijven: *Zenofon*, *Zenocrates*, *Zerfes*, *Santippe*, daer zulks onzes erächters geheel tegen reden strijd.

De *z* behouden wij in *zagt*, *zwaak*, *zwaen*, *lezen*, *wezen*, *genezen*, en verwerpen het gebruik der *f* in de twee laetste woorden.

 VIJFDE HOOFDSTUK.

Over het verlengen of verdubbelen der Letteren.

Nu gaen wij over tot de verdubbeling* of verlenging der Klinkers. Dewijl wij de *ae* gebruiken wordt bij ons de *a* door de *e* verlengd in *zaeken*, *staeken*, *laenen* enz. Daer is 'er die willen dat men alle woorden, die men in 't enkelvoudig met de twee *aa* of *ae* schrijft, ook in 't meervoud aldus schrijven zal, als *ik maen*, *wij maenen*; *ik maek*, *wij maeken*, enz. dan, wij zijn van gedachten dat men alsdan alle woorden, immers weinige uitgezonderd, dus zal moeten behandelen.

Wij hebben dikwijls de onderscheidene begrippen der Schrijveren nagegaen, en vinden veel onderscheid bij hun; 't geen de een met drift voorstaet, wordt van een ander met kracht wederlegd. Om deze reden hebben wij ons eene vastere bepaeling gesteld, hierin bestaende, dat men in alle zelfstandige Naemwoorden, in 't enkelvoudige den dubbelen Klinker hebbende, ook in 't meervoud dien behoude; bij voorbeeld: *zaek*, *zaeken*, *staek*, *staeken*, *baen*, *baenen*; *been*, *beenen*, *steen*, *steen*, *peer*, *peeren*; *nood*, *nooden*, *boom*, *boomen*, *noot*, *nooten*; *muur*, *muuren*, *kuur*, *kuuren*, *vuur*, *vuuren*. In tegendeel gebruiken wij in de Werkwoorden den enkelden Klinker, niettegenstaende men in het eenvoud dien verlengt; als in *paren*, *bewaren*,
be-

beclaren; leven, geven, weêrstreven; lonen, kronen, betonen; schuren, borduren, begluren.

In sommige woorden maekt men echter onderscheid. In *wegen*, het meervoud van *weg*, hebben wij maer een *e* nodig, gelijk ook maer een *a* in *dagen*, het meervoud van *dag*; doch wij verdubbelen de *e* in het Werkwoord *weegen*, om het van *weg*, en *wegen* te byzonderen, waerom wij ook de *ae* bezigen in het Werkwoord *daegen*, *opdaegen*. In de woordenlijst zullen wij meerder woorden opgeven, welke door de verdubbeling der letteren eene andere betekenis verkrijgen.

Wat de *a* betreffen moge, zegt de Heer DE HAES, in de woorden: *draken, zaken, paden, staken* enz. te verlengen of niet, wij oordeelen, (vervolgt hij) met VONDEL en TEN KATE, best geene letters te gebruiken, wanneer zij in het uitspreken niet gehoord worden. Wij moeten dien Heer in zeker opzicht gelijk geven, maer weten dan niet waerom wij in 't woord *nodig* twee *o* moeten gebruiken, gelijk hij doet, daer wij het met een afkunnen. Wie kan in het enkel uitspreken van *steen* (*lapides*) en *stenen* (*zuchten*) onderscheid horen? Evenwel wil DE HAES dat men die woorden zal onderscheiden, door het eerste met twee, en het laatste met een *e* te schrijven. Wij achten ons dan het meest voor dwaelingen te hoeden met ons hier boven gemeld gebruik te behouden.

Ook worden de Medeklinkers verdubbeld, als bij voorbeeld: de *b* in *bebben, ribbe, dubbel, dobbelen, knibbelaer, tabbaerd* enz.

De *cb* wordt van sommigen verdubbeld, in *lach-*
E
cben,

chen, prachchen enz. Tot hiertoe schreven wij altijd *lachen, prachen*, zoo ook *licbaem*; doch ZEYDELAAR doet ons een ander gebruik aennemem; indien men de gemelde woorden afsnijdt zal men bevinden ecne letter ter verdubbeling nodig te hebben; hoe zal men, onder anderen, het woord *licbaem* afsnijden? snijdt men het dus *li-cbaem*, dan kan het zijne verëischte kracht niet krijgen, doet men het dus *lic-baem*, dan kan het worden uitgesproken als *likbaem*, en snijdt men het eindelijk op deze wijze: *lich-aem*, dit zal even belachlijk zijn. Beter zullen wij doen met voorts eene g te voegen in deze woorden: *lagchen, pragchen, pogchen, ligchaem*, doch zulks is niet nodig in juichen en huichelen.

De *d* verdubbelen wij in *kladde, padde, wedde, kudde, midden, bidden* enz. zoo ook de *f* in *straffen, verschaffen, beffen, treffen* enz. de *g* in *zeggen, leggen, liggen*; de *k* in *bakken, bakken, zakken*; de *l* in *bellen, schellen, zwellen*; de *m* in *klimmen, nimmer, verstommen*; de *n* in *mannen, spannen, winnen, bronnen*; doch zoo de woorden in het enkelvoud de *n* achter twee vocaelen hebben, wordt zij niet verdubbeld, dewijl als dan *en* het meervoud maakt, gelijk in *zoon-en, koon-en* enz.

Ook wordt de *p* verdubbeld in *snappen, schrappen, appel* enz. De *r* in *knorren, narren*, en voorts in alle meervoudige, in wier enkelvoud zij achter een' Klinker komt.

De *s* verdubbeld men in *mesfen, lesfen, presfen*; en de *t* in *zotten, spotten* en diergelijken.

ZESDE HOOFDSTUK.

Over de Diphtongen.

Door een' *Diphtong* verstaen wij eene t'samenvoeging van twee of drie Klinkers, welke van een' onderscheiden klank zijn; doch, door de t'samenvoeging, in het uitspreken, maer eenen klank hebben.

Verkeerdlijk vermengen veele den *Diphtong ei* met de *y*, schrijvende, bij voorb. *vleyen*, *geleyden*, *barnbartigbeyd*; 't welk men naeuwkeurig moet vermijden; want de *y* kan met de *e* geenen klank maken; maer heeft bij ons het volkomen geluid der *ie*, of *i*. Ook kan men geenen *Diphtong* maken met de *ij*, welke alleen op zichzelf een' langen klank heeft, en het geluid van eenen anderen Klinker niec aenneemt; dus moet men zorgen nimmer de *y* of de *ij* achter een' Klinker te bezigen.

Wij hebben tweederlei *Diphtongen*, waarvan de eerste twee, en de tweede drie Klinkers insluit. Van het eerste soort zijn deze: *aen*, *staen*, *waereld*, *een*, *eer*, *keil*, *peil*; *geur*, *bier*, *boer*, *duit* enz. en onder het tweede soort hebben wij de volgende: *kraei*, *raef*, *klaeuw*, *blaeuw*, *nieuw*, *boei*, *groeï* enz.

 ZEVENDE HOOFDSTUK.
Van de Scheidinge der Syllaben of Lettergreepen.

Onnodig achten wij veel omslags te maken, over de Scheidinge der Lettergreepen; yder, die een weinig oplettende gebruikt, weet alles wat wij daerover zouden kunnen opnoemen. Wij begrijpen, met DE HAES; best te zullen doen, met den klank der uitspraak te volgen en te schrijven: *ge-dwaelt, be-spraekt, moe-ten, moe-sten.*

Als, in woorden van twee of meer lettergreepen, twee Medeklinkers op elkander volgen, splitsen wij die, mits het niet strijde tegen den klank der uitspraak; als in *vas-ten, tas-ten, rus-ten, Christus, Chris-tenen.*

Sommige schrijven *boe-sten, roe-sten, gee-sten, bee-sten*; daer die woorden bij anderen weder op deze wijze worden gescheiden, *boes-ten, roes-ten, gees-ten, bees-ten*; en bij nog anderen dus: *boest-en, roest-en, geest-en, beest-en*; hiervan vindt yder wijze haere Voorstanders onder Mannen van naem. Onzes bedunkens is de eerste wijze van scheiding de beste, tenzij in die woorden waer'in zulks een wangeluid zou maken. In *boe-sten* opent de Medeklinker *f* de tweede lettergreep, zoo ook in *gee-sten, bee-sten, mee-sten, en moe-sten*; als men zich nu wilde bepalen om alle woorden dus te
 snij-

snijden, zou men een wangeluid veroorzaken, bij voorbeeld: *va-sten*, *ta-sten*, *be-sten*, *Cbri-stus*, *A-po-stel*; hier zien wij dat we geheel tegen de zuivere uitspraak zondigen, en dus is de verkiezing het allervoegzaamste, de scheiding naer de zuivere uitspraake te doen.

Alleen wil ik dit nog melden dat zij, die de bovengemelde woorden dus snijden: *boest-en*, *roest-en*; somtijds stellen, dat *en* aen alle enkelvoudige woorden het meervoud geeft, en het dus zuiverder is de scheiding voor *en* te maken; het laet zich zeggen en bestaet in zeker opzicht; *zaei*, *maei*, *bloei*, *blaeuw*, *graeuw*, *maen*, *steen*, kan men, met *en* toe te voegen; tot het meervoudige verlengen; doch beproef eens of het aen deze volgende woorden kan geschieden: *bak*, *vlak*, *bek*, *dek*, *bid*, *lid*, *zon*, *ton*. Deze woorden met *en* verlengd zijnde, zal *bak*, in plaets van *bakken baken* worden; *vlak* in *vlakken* veranderen, daer het *vlakken* zijn moest; *bek* zal voor *bekken beken* opleveren; *dek* geen *dekken* zijn, maer in een *deken* verwisfelen; *bid* zal geen *bidden*, maer *biden* wezen; het meervoud van *lid* is *leden*, dan, het bijvoegen van *en* aen *lid* zal *liden* opleveren; *en* achter *zon* gevoegt zal ons in plaets van *zonnen*, *zonen* schenken; en eindlijk zal men in plaets van *tonnen* het Werkwoord *tonen* maken, door het voegen van *en* achter *ton*.

Uit deze staeltjes blijkt ten duidlijkste dat *en* niet in staet is om aen alle enkelvoudige woorden het meervoud te geven; maer dat in *bak*, *vlak*, *bek* en *dek* de *ken*: in *bid* de *den*, en in *zon* en *ton* de *nen* het meervoud maken.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Over de Talletteren.

Omtrend het gebruik der Talletteren houden wij het met den Heere DE HAES, achtende de U en J mede daerönder te behoren; dus hebben wij dan C. D. I. J. L. M. U. V. W. X. de C. betekent 100. de D. 500. de I. en J. yder 1. de L. 50. de M. 1000. de U. en V. yder 5. de W. en X. yder 10. gelijk bij MOONEN en DE HAES te zien is, en ook in deze Vaerzen.

Ik WensCh 't Dees broeDerfChap VeeLe eeUWen.
WeL zaL gaen.

Leeft, kUnstbetrachters! Leeft, UW LUst groeI'
LiefLIjk aen.

M D C C L X X.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Over de Punctuatie, of Zinscheidingen.

Zeer noodzacklijk is het wel acht te geven op de Zin- of Schriftscheidingen, ook genaemd *Punctuatie*; want die verzuimende zal men eene geheel andere betekenis aen eene rede geven dan zij hebben

ben moet. Schandlijk is het voor onze Landgenooten, dat 'er zulk een verfoeilijke onkunde in hun heerscht, hoe menige schriften ziet men van hun, waerin het nodig gebruik der Zintekenen of geheel verworpen, of onvergeeflijk verwaerloosd wordt! Vooronderstel eens dat een Vriend van u, in eene of andere Stad wonende, en van daer een verre reis zullende doen, u gaerne voor zijn vertrek nog eenmael zag, en u schreef: *Vriend kom over morgen zal ik vertrekken.* Dit zult gij kunnen lezen: *Vriend! kom over, morgen zal ik vertrekken.* Doch gij kunt 'er ook uit lezen: *Vriend! kom, over morgen zal ik vertrekken.* Zoodat de gheele onderrichting, waarom uw Vriend den brief zondt, afhangt aen het stellen van één *comma*. Welk een onderscheid kan het plaetsen van een *comma* maken in dezè uitdrukkingen! *Dat God goed is geloof ik niet onrechtvaardig daer wil ik op sterven.* Stel een *comma* achter het woord *niet*, het zal een' Godslasterlijken, maer stel ze achter 't woordje *ik*, 't zal een' zeer goeden zin uitleveren.

HUYDECOPER geeft ons in zijne Proeve van Tael- en Dichtkunde (bladz. 119.) een proef op van de noodzaaklijkheid der Zintekens, en het wel plaetsen derzelve, alwaer hij deze Vaerzen van VONDEL aenhaelt.

De zee wort enger, en een zantvelt. Wat met golvens

Noch flus bedekt lagh, wort geberghte —

„ Om deze woorden (zegt hij) met het Latijn
„ (van

40 N E D E R D U I T S C H E

„ (van OVIDIUS) overeen te brengen, kan men
 „ ze aldus leezen en onderscheiden:

„ *De zee wort enger; En een zantvelt, wat met golven*
 „ *Nech flus bedckt lagh. Het geberghte*” —

Dus ziet men dat de Zinscheiding, of *Punctuatie*, ons de deelen van eene rede leert kennen, en ons onderricht waer men, in 't uitspreken der woorden, lang of kort moet rusten. Men bedient zich algemeenlijk van twaelf tekens, welke wij dus noemen:

1. de *Comma*. (,) 2. de *Comma - Punt*. (;) 3. de *dubbele Punt*. (:) 4. de *Punt*. (.) 5. het *Vraegteken*. (?) 6. het *Verwonderingsteken*. (!) 7. de *Apostrof*. (') 8. het *Schei- en t'samenbindendteken*. (-) 9. de *Tusfchenstellingstekens*. () []. 10. het *Uitlatingsteken*. (^) 11. de *twee Punten* boven *a, e, i, o*. (¨) en 12. de *dubbele Comma*. (,,)

De *Comma* (,) gebruikt men om de Naemen, Werk- en Bijwoorden te onderscheiden, als ook de verschillende deelen eener rede, welke niet volstrekt aen elkander zijn verknocht; doch wanneer het Voegwoordje *en* het laetste aen het eerste bindt, wordt dit teken meestäl weggelaten; bij voorbeeld, uit HOOGVLIET:

Te hoof ging 't anders toe; daer weelde, vrolijkheit
En wellust wonen; ()*

en

(*) Wij gebruiken in meest alle aenhaelingen de *ij* in plaetse der *y*; schoon de Dichters of Schrijvers met ons verschillen; bezwarende voorts hunne Spelling.

en elders, zien wij hem dus de zintekens bezigen:

*Hij heft het lemmer op, en vloekt en knarsetant,
Terwijl het fier gezicht van dulle gramschap brandt,
En meent den vromen Helt van Ur, met al 't vermogen
Van bei zijne armen, neêr te houwen voor elks oogen:
En 't had met Abram wis, door dezen zelfden slag
Gedaen geweest; hij hadt den helderlichten dag
Nooit weêr gezien, indien d'Almaghtige van boven,
Die all' de vromen, die in zijnen Naam gelooven,
Gelijk den appel van het alziend oog berwaart;
Den slag niet had gestoort, en Abram dus gespaart.*
(in zijnen *Abram*, blad. 117.)

Men moet zorgen geene flordigheid in 't stellen der *Comma's* te doen plaets hebben; te weinig kan een' zin te lang maken, en den Lezer afmatten, en te veel zal dikwerf eene te groote stijfheid en onverstaenbaerheid te weeg brengen.

De *Comma-Punt* (;) gebruikt men achter een volkomener uitdrukking, als ook achter een tuschenrede, in plaets dat sommige Schrijvers tot het laetste altijd de Tuschenstellingstekens () bezigen. Zoo gebruikt HOOGVLIET dit teken (in *Abram*, blad. 237.) dus:

*De Hemel was nu stil; stil waren d'Englereiën;
De heilige lofzang zweeg, ook zwegen de schalmeiën;
Ja zelfs de heilbazuin der Seraphijnen zweeg.*

Op dezelfde wijze is de (;) bij ons in gebruik; en in tuschenredenen op deze wijze: *Ik zoude veel lief-*
F de

42 N E D E R D U I T S C H E

de voor dien man hebben, maer bij, zoo eerloos als on-dankbaer zijnde; is zulks niet waerdig. Ook voegt men gemeenlijk de (;) voor de woorden *maer, doch, want, boerwel, schoon;* want waer die voor-komen duiden zij aen dat, schoon de zin reeds vol-komen zou kunnen schijnen; 'er nog iets moet bij gevoegd worden; bij voorbeeld: *'k Heb u mijn trouw beloofd; doch gij hebt mij veracht.*

De *dubbele Punt* (:) wordt bij ons op drie onderscheidene wijzen gebruikt: te weten, als een zin half uit is, en tot nadruk van dien nog iets moet volgen. Ten tweede bij het aenhalen der voorbeelden tot bewijs, en eindlijk voor de tus-schengevoegde redenen, uitroepingen, enz. Van het eerste gebruik vindt men een volkomen voorbeeld, in het volgend Klinkdicht, dat wij ter onderrich-tinge, uit de *Proeve van Dichtoefening* van A. L. F. en A. P. S. hierin voegen.

O N G E N O E G E N.

Al kranst de blonde Mei zijn hoofd met roozeblaeren:

Al kweeld () de nachtegael een levenwekkend lied:*

Al neurd de herdersknaep op 't zevenmondig riet:

Al hoord men 't zacht geluid van stem en gouden snaeren:

Al kruld geen Boreas het dundoek van de baeren:

Al snel 'er jacht bij jacht door 't zilver van den vliet:

Al juicht Silvaen van vreugd, nu hij zijn' wensch geniet:

Al hoopt de bouwman op een' schat van koorenaeren:

Al

(*) *Kwelen* is hier verkeerd gebruikt. Zie in 't volgende XI. Hoofdstuk, op *Kwelen*.

S P R A E K K U N S T. 43

*Al spreid de zon haer' glans door 't scheemervallig groen :
Al danst der Nymfen rei in dit gewenscht seizoen :
Al huppeld koei en schaep in 't grasveld, wel te vreden :*

*Al schijnd elk, wie 'er leefd, getroffen door dees vreugd :
Al schept, wat adem schept, genoeg en geneugt :
Noch ben ik niet vernoegd, en weet daervan geen reden.*

Ten bewijze van het tweede en derde gebruik der (:) volgen hier eenige voorbeelden uit hetzelfde keurig Dichtwerk.

(bladz. 9.)

In deeze kevi zit een vogel, dien ik aerdig ()
Heb leeren fluiten. Hoor, ei hoor hem t'elker stond
Uitroepen: Damon mint de jonge Rozemond.
Kom, Rozemondje, kom! ik zal hem u vereeren.
Gij kunt hem, zo gij wild, noch and're kunsjes leeren;
Ja zelf hem zeggen doen, is 't anders van uw' zin:
De jonge Rozemond eert Damon met haer min.*

(bladz. 29.)

*Het heugtime noch, en ach! zou mij die lieve vreugd
Niet heugen? dat haer hand voor mij een kroontje breidde;
Toen ik haer seek'ren dag door 't eenzaam veld geleidde,
Dat zijme kroonde, en sprak: De trouwste Herderin
Schenkt aen den trouwsten knaep dit teken van haer min.*

(bladz.

(*) *Aerdig* wordt hier gebezigd om te slaen op *waardig*, dat een Vaers eerder voorkomt; doch dient *aertig* te zijn, en beduidt hier dan zoo veel als *geestig*.

F 2

44 N E D E R D U I T S C H E

(blad. 48.)

*Klink dan mijn ruispijp, klink van wenschelijke vreugd;
En doe deez' lieven galm aen bosch en bergen hooren:
De fiere Klorimene ontsluit heur (*) hart en ooren.*

De *Punt* (,) plaetst men aen het eind van eener Volzin, en men begint het daeräen volgende woord met een *Kapitaale* of Hoofdletter.

Het *Vraegteken* (?) bezigt men achter een vraag, als:

*Wat dunkt u van de feest van gistren, Licidas?
Wat hoor ik! Licidas, zoudt gij gevoelig wezen?
Verveelt de vrijheid u, weleer zo hoog geprezen?*

Doch wanneer een vraag eene *Verwondering* aen-duidt, moet men dit teken niet gebruiken; maer wel een *Verwonderingsteken*, gelijk bij voorbeeld:

Wat is uw gunst, ó God! niet onbegrijpelijk groot!

Het *Verwonderingsteken* (!) plaetst men aen 't eind eener uitdrukking, waardoor verwondering, 't zij van vreugd, 't zij van droefheid of schrik, wordt te kennen gegeven, en men stelt het teken achter de woorden, waeruit de verwondering ontstaet;

(*) *Heur voer haer* wordt wel eens meêr gebruikt, de Schrijvers der *Maendlijksche Bijdragen* keuren het ook goed; (zie 1ste Deel. blad. 490.) doch wij achten best het zoo min als doentlijk zij te bezigen. Het is zeer gemeen in den mond van slecht volk, dat 'er zoo wel *hun* en *hen* als *haer* door uitdrukt.

staet; als: *o Welk een geluk! o Naere angstvalligheid! o God! wat zwaere slag!* Zoo vinden wij een keurig voorbeeld bij **HOOGVLIET** in zijn meêrgemeld heerlijk Dichtwerk *Abraham*, bladz. 226.

*Ai mij! hoe klopt mij 't hart! o ijselijke woorden!
o Hemel! moet ik dan mijn' eigen Zoon vermoorden!
Moet ik mijn' eenigen, mijn' Izaäk, o smart!
Op 't outer kelen! moet ik 't harte van mijn hart
Doorboren met het staal, en met verwoede handen
t'Onmenselijk wroeten in mijn eigen ingewanden!
o Yselijk bevel! o Godt! mijn toeverlaat! enz.*

Ook gebruikt men het Verwonderingsteken in den vijfden Naemval, of *Roeper*; als: *Heer! o Heer! Vader!* enz. dit houden wij algemeen in gebruik, op deze wijze: *o Leyden! o Gelukkige Stad! Moedige Helden!* die voor baere *Vrijheid* hebt gestreden; *uwe naemen zullen eeuwig leven. Komt, Stadgenooten!* betoont uw' *pligt*, en eerbiedigt *bunne nagedachtenis*.

De *Apostrof* (') dient ons, om eene uitlaeting of afkorting aen te duiden, bij voorbeeld: *zuiv're, schild'ren, verwild'ren*; in deze woorden toont zij de uitlaeting der *e*, gelijk zij dat wegens de *i* toont in: *eeuw'ge, zael'ge*, ook toont zij de afkorting van *da* in '*er*, van *de* in '*s*, van *be* in '*t* van *en* in *uw'* en *een'* welk laetste dikwijls voorkomt voor zelfstandige Naemwoorden, die in den derden Naemval geplaetst zijn.

Het teken (-) wordt gebruikt zoo wel om te scheiden, als om t'samen te binden; om te scheiden komt het voorül in schrift en in druk te passe, om

een woord dat aen 't eind eens regels moet afgebrōken worden; te scheiden, 't welk duizende maelen geschied, en ten gemakke des Lezers zeer noodzaaklijk is. Men gebruikt het ter samenbinding dus: *Land- en Zeelieden, Dijk- Leen- en Waterrechten.* enz.

De *Tusfchenstellingstekens* () [] of Haekjes, dienen om een tusfchenreden intesluiten; doch wij gebruiken ze weinig, en alleen daer, waer wij ze volstrekt nodig hebben om den zin niet te bederven, of dan, wanneer de tusfchenreden al te lang is.

Het *Uitlaetingsteken* (^) gebruiken wij alleen op de letters *e*, en *o*, ter verkorting van *adem* in *aëm*, van *meerder* in *meër*, van *Goden* in *Goón* enz. gelijk bij de Verhandeling over die Letteren aangewezen is.

Van de *twee Punten* (..) boven de *a*, *e*, *i*, *o*, hebben wij mede reeds gesproken bij gemelde Verhandelingen, waerom wij het onnodig achten deswegens iets te zeggen.

De *dubbele Comma* (,,) dient ons om aenhaelingen van andere Schrijvers, in onze regels ingevoegd, en in hunnen eigen stijl en spelling volgende; te byzonderen. Ook is de (,,) bij ons in Tooneelfpellen in gebruik, om te kennen te geven dat de daermede getekende regels of vaerzen als een terzijde-spraak moeten uitgesproken worden. De aenhaelingen of zeggingen van anderen worden in de Spellen met een ander foort van letters (*Cursyf*) gedrukt.

Wil men nu meest alle, en wel de voornaemste Zintekens eens bij elkander zien gebruikt, men leze
flechts

flechts het volgende Klinkdicht, getrokken uit de bovengemelde *Proeve van Dichtoefening*, en gevolgt naar het Fransch van den Abt REGNIER DESMARAIS, in 't gemeld Dichtwerk te vinden op bladz. 146.

*Klorinde leest mijn rijm, en vergt me, dat ik haer
Thans met een geestig dicht op klinkerts zal vermaaken.
Goën! Veertien regels! ach! hoe is 'er door te raeken?
En echter bij geluk is reeds de vierde klaer.*

*Ik kon ter naeuwernood een slotwoord vinden; maer
Al doende leert men. 'k Zal mij redden door de zaeken:
Met stadig voort te gaen, en d'arbeid niet te staeken,
Bevindtmen eind'lijk ligt, dat moeilijk viel en zwaer.*

*Dat 's acht: nu moet ik iets voor 't negental verzinnen.
Hebt dank voor uwe hulp, geliefde Zanggodinnen!
Hebt dank, dat gij zo trouw uw' Dichter bij woudt staen!*

*Twee vieren met een drie! ik heb het spel gewonnen.
Nu met een' frischen moed het laetste waers begonnen.
Tel of 'er veertien zijn, en 't werk is afgedaen.*

TIENDE HOOFDSTUK.

Over het gebruik der Kapitaelen of Hoofdletteren.

Men bedient zich van *Kapitaelen* of *Hoofdletteren*. ten 1. Aen het begin van een' zin. ten 2. Voor de

48 N E D E R D U I T S C H E

de naemen van Landen, Steden en Volkeren, alsöök ten 3. Voor alle naemen der Kunsten, Wetenschappen en Bedieningen. Zie hier van yder geval voorbeelden. *God is goed. De mensch is verdorven. Alles is het verderf onderworpen.* — *Cornelis, Pieter en Jobannes waren drie gebroeders.* — *Asia, Engeland, Leyden.* — *Dichtkunde, Natuurkunde.* — *Leeraer, Prins, Keurvorst, Koning.* enz.

Sommige hebben de gewoonte om alle zelfstandige Naemwoorden met Hoofdletteren te beginnen; doch dit keuren wij af, en gebruiken dezelve zoo weinig als doenlijk is. In dit Werk, handelende over de Nederduitse Tael, mag men gevoeglijk alle Kunstwoorden met Hoofdletteren beginnen, en zoo ook andere Schrijvers, in hunne zaek. Veele hebben de gewoonte om in Lofdichten de woorden *u, uwe, gij*, die den persoon, aen wien men zingt, beduiden; met Hoofdletteren te schrijven; dan, wij hebben meer smaeks in het gebruik der gemeene letteren, in zulk een geval. Weinige Dichters hebben de gewoonte om zelfs hunne Vaerzen niet met Hoofdletteren te beginnen, tenzij het begin van 't vaers teffens het begin eener nieuwe rede zij; doch wij volgen het algemeenste gebruik en beginnen yder vaers met eene Hoofdletter.

ELFDE

ELFDE HOOFDSTUK.

W O O R D E N L I J S T ;

Bevattende veele Woorden en Spreekwijzen, welke dikwijls verkeerdlijk gebruikt worden, en door onderscheidene Spelling een' byzonderen zin verkrijgen.

Eindlijk zijn wij gekomen tot de Verhandeling vee-
ler eensluitende Woorden, en ter beschouwinge van
onderscheidene Spreekwijzen, welke van ons wel
dienen gekent te zijn. Eén kwaelijk geplaatste uit-
drukking kan het schoonste Dichtstuk zoo zeer ont-
sieren, als een vlek het aanzien van een edelgesteen-
te bezwalkt.

Ik had, bij den aenvang van dit moeilijk en lastig
werk, wel eenige hoope, dat mijne pooging, bij
mijne Veelwaerdige Kunstgenooten, met eenige
toegenegenheid zoude ondersteund worden; maer
nimmer had ik gedacht dat mijnè Lezing zoo veel
aendacht, zoo veel ingang zoude gevonden hebben,
als ik bij de genoeglijke ondervinding bespore. Dit
bewijs van yders welmeenende liefde voor onze
kostlijke Nederduitsche Tael, spoort mijnen ijver
meêr en meêr an, en doet mij geen moeite schrom-
men, in het doorzocken der Taelwerken, neen!
het is met lust en vreugd, dat ik het opgespoorde
op 't papier stelle, wenshende dat yder mijner Veel-

G ge-

50 N E D E R D U I T S C H E

geächte Kunstbroeders zoo veel nut en vermaak in de volgende Verhandelingen zal vinden, als ik gehad hebbe in het daertoe nodige te verzamelen en op te stellen.

Ach! eene Uitroeping, is onderscheiden van **Och!** 't welk niet dan biddende en wenschende gebruikt wordt, of gebruikt moet worden. Zie hier het onderscheid:

Uitroepende: Ach! welk een wreed verdriet heeft mijne ziel te lijden!

Biddende: Och! Hemel! help mij kloek des Satans list bestrijden!

Wenschende: Och! dat gij zoo gelukkig waert!

In den eersten zin komt ons **Ach!** voor, in de volgende Vaerzen:

Maer ach! hoe kan men zich met ydle hoop vermaaken!
ZEEUS. 1^e. Deel. bladz. 138.

Ach! wat bereit dees' deugt al straf om voor te vreezen!
In 't zelfde Deel. 470.

Mijn vader! ach! mijn teêrgeliefde Vader!
In de Mengelpoëzij van MAGNÀMOLIMURPARVI. bl. 47.

Ach! al te zwaar een last perst dan des vorsten schoudren,
In 't zelfde Werkje. bl. 72.

*Buiten, lokt uw koude, o Heer!
Avondwolf en Winterbeer,
Uit hun holen;
Hongerig op Lamrevleesch.*

Ach!

SPRAEKKUNST. 51

Ach! uw schaapje blaet zich heesch
In zijn angstig dolen.

TIJDWINST in ledige uren. bladz. 18.

Maar ach! haar duurzaamheid voorspelt mij eeuwig wee.
In 't zelfde Werk. bl. 27.

Het tweede, Och! in een' biddenden zin; komt ons
voor, in deze Vaerzen:

En, och! wil me in die plasfen,
Tot zuiv'ring van de smett',
Die mij geheel bezet,
Van hoofd tot voeten waschen:
In de **TIJDWINST**. bladz. 202.

Toepasjer van den zegen
Des Midd'laers! Heil'ge Geest!
U smeek ik, zeer bedeest,
Och! laat mij niet verlegen.
In 't zelfde Werk. bl. 205.

Ten derde, komt ons Och! in den wenshenden zin
voor, in de volgende:

Och lag dit zo bij alle menschen
Wie zou naer stact of rijkdom wenschen?
ZEEUS. Ie. Deel. bladz. 34.

Och! had zich toen de Tierannij verpaidicht
Aen vleesch en merg enz.
In 't zelfde Werk. bladz. 60.

Och mogt ik voor uw' troon verkeerem!
Mengelp. van MAGNA MOLIMUR PARVI. bl. 5.
G 2 Och

32 N E D E R D U I T S C H E

Och had in 's werelds morgenstond
Zich Evaas hart gefnoerd aan 's makers wijzen mond!
In 't zelfde Werkje. bl. 10,

Och! dat ik de oude Heeren,
Wier dienst, al schijnt hij vrij,
Niet is dan slaavernij,
Voor eeuwig af mogt zaveeren:
In de TIJDWINST. bl. 205.

Och! mogt ik 't al verzaaken,
Om 's Heilands dierbaar goed,
't Welk dooden leeven doet,
Tot zaligheid te smaaken!
In 't zelfde Werk. bl. 208.

Men vindt evenwel de opgemelde gewoontens niet naeuwkeurig waergenomen in de Werken der aengehaelde Dichteren. Somtijds gebruiken zij het woordje *ach!* in een' wenshenden zin, doch ten onrechte, naer ons begrip; anders gebruiken zij *ai* en *ei* in den biddenden zin, waervan wij hier eenige voorbeelden zullen opgeven.

*O Vader der genade! ai wil mijn' geest versterken,
Daar ik uw heilbelofte en wondren handel met
Uw' hartvriend Abraham op bybeltoonien zet!
Ai! laat een vonkje van het godtlijk vuur der liefde,
Dat U, tot 's menschen heil, met mededoogen griesde,
Mijn ziel ontvonken met een' zuivren hemelgloet!
Ai! laat een enkle straal verlichten mijn gemoet;
HOOGVLIET, in zijnen Abraham. bladz. 3.*

Ai

Ai blijf mij bij in 't uur des doods! —

Ai werk — Mijn kracht is thans verdwenen —
In de Mengelp. van MAGNA MOLIMUR PARVI. bl. 5.

Ai helpme goede Geest! dat helpen is uwe eer:
De zaligheid in Godt door Godt bij Godt te zoeken, enz.
In de TIJDWINST. bladz. 31.

Dit *ai!* komt ons in dien zin zeer goed voor, doch het is 't zelfde met *ei lieve!* en wij verkiezen 't ook liever dus *ei!* te schrijven.

ADEMACHTIG, of *aëmachtig* betekent *ten einde adem*, en is dus geheel iets anders dan *Aëmborstig*, zekere bekende kwael, doorgaens genaemd: *een benaeuwde borst*, die ymand kan afmatten schoon hij stil zit; daer een *aëmachtige* alleen door lopen of werken, van enkele vermoeidheid, ten einde adem is. *Kortademig* zegt men is ymand die stilzittende, geen ongemak heeft, maer door een geringe beweging vermoeid is en te hijgen staet. *Amachtig* betekent bij de Ouden *onmagtig*, en heeft met *aëmachtig* niets gemeen. Zie F. DE HAES in zijne *Spraekkunst.* bladz. 158.

AEN moet men niet gebruiken voor *van*, gelijk somtijds geschied, als bij voorb.

De donk're wolken aen 't gewest der lucht verdrijft.

vel beter zoude hier zijn *van*. MOONEN schreef verkeerd *wisch af de traenen op zijn wangen.* Op denzelfden voet, moet men niet zeggen *gewischt in*, maer uit *bet boek des levens; gered niet in, maer uit ellende.* HUYDECOPER.

54 N E D E R D U I T S C H E

AENBASSEN, *aenkleven*, *aenkomen*, en alle zoodanige woorden moeten aen elkander geschreven worden; doch wij scheiden ze van elkaer, wannecr 'er het woordje *te* tusfchen komt, als: *aen te basfen*, *aen te kleven*, *aen te komen*, enz.

AERD, Vr. zelfft. Naemwoord; is *aerde* (*terra*), en moet dus wel onderscheiden worden van *Aert*, M. zelfft. Naemw. (*genius*). Dus moet men nooit *aerdig* en *aerdigheid*, maer *aertig* en *aertigheid*, fchrijven. Zie 'er het onderscheid van in HOOGSTRATENS Naemwoorden op *Aerde* en *Aert*.

Onze mening is niet veel over deze en geene woorden te twisten, en een gebruik dat zich zelf wettigt, met wijdloopige redenen te verdedigen; dus gaen wij voorbij 't geen TUINMAN in zijne *Fakkelt der Nederduitfche Tael*, op 't woord *aarden* zegt, willende dat *Ergens niet konnen aarden*, is *daar niet konnen woonen*; niet kunnen *aerten*, zouden wij zeggen; is zich niet aen den *aert* des Lands of der Lucht kunnen gewennen. J. VAN IPEREN zegt (zie in de Bijdragen 2^e Deel. bl. 544.) „*Aarten*, gelijk men bij WELLEKENS en VLAMING „leest, deugt niet”. Wij geven dien Heer zijn keuze vrij, en laten ons niet dieper in, anders geloven we stof genoeg te hebben, om te tonen dat het deugdlijk en goed zij.

ZEYDELAAR zegt in zijne *Spelkunst* bl. 17. „*Aard*. V. is *aarde*. — Op de *aard* of *aarde* „*Aart*. M. *Natuur*, *foort*, *geslacht* enz.” Het verwonderde ons dat deze man, na het onderscheid dezer woorden getoond te hebben, weder geen onder-

derfcheid schein te maken tusfchen *aerten* en *aerden*; want zoo fchrijft hij „ *aarten* of *aarden*, gelijken, „ *hellen*, *neigen*, *zweemen*. *Naar zijn' Vader én „ naar zijne Moeder aarten. enz.* ” zie bl. 17. Op bladz. 33. gebruikt hij *aerd'* voor *aert*. zoo ook op bl. 177. waer hij zegt: „ *Charakter* zou ik fchrij- „ *ven*, om aan te duiden *dén inbórst*, *dén AARD* „ *óf de inwéndige gefteeldheid van een' mensch'*”. Dit wilde ik alleen aenmerken om te tonen dat men, eens eene keuze gedaen hebbende, zich niet ongelijk moet zijn, gelijk ZEYDELAAR zich hier betoont. Wij zullen, om te bewijzen dat voornaemc Dichters het onderscheid van *aerd* en *aert* wel hebben begrepen; hier eenige Voorbeelden laten volgen en alieréerst uit den *Abraham* van den zaligen A. HOOGVLIET.

Een gave der natuur, maar zorgelijk van aart: (bladz. 6.)

Dees Aardkloot zal veeléer veranderen van steel: (bl. 17.)

*Terwijl een tienderlei gerucht, van mont tot mont,
Zweeft door het woest gemeen, en wandelt in het rond,
't Welk yder oogenblik, door zooveel andre maren,
Zich mengelt, naar den aart der wufte Egiptenaren. (bl. 17.)*

*De Koning overlegt de hoofsche plechtigheden,
Met Opperpriesters, met Leermeefters van de zeden
Der lantaart, enz. (bladz. 21.)*

*Ach! zegt hij, wat weêrhoudt de drift der Waereltgrooten?
Mijn huwlijksknoop? helaas! de Vorst, van deugt ontaart,
Zal dien, enz. (bladz. 24.)*

Maar

*Maar wie zal nu mijn snaar op honger toonen spannen;
En 't aardfche denkeelt uit mijn lage ziel verbannen,
Opdat ik Gods geheim afmale in mijn gedicht? (bl. 28.)*

Ten Tweede dienen ons ten bewijze de volgende Voorbeelden, uit de Gedichten van den zoetvloeienden H. K. Poot.

O aerdsche hemelhof, o altijdjuichend Eden, (bl. 45. 1^e d.)

Ziet hoe al 't aardrijk nu in jammer leit gedompelt. (bl. 46.)

————— o negenhondert jaer
En dertigh, gij hebt ons der menschen aert doen kennen. (bl. 47.)

*Zoo gaet het toch. De mensch heeft in den aert te haten
Dien hij misdeet voorheen. (bl. 356.)*

*Als de winter 't wout verwildert
Houdt hij den beroekten haert
Met zijn vrienden, ront van aert. (bl. 371.)*

*Zoo heeft Jupyns geducht vermogen
't Gevierendeelde jaer tot fellen aert bewogen. (bl. 409.)*

Ten Derde roepen wij ZEEUS ten bewijze, in deze Voorbeelden:

*Onkundigh van den aert der ongebonde vrouwen,
Verwart g' u ijlings enz. (1^e Deel. bladz. 21.)*

*Wat baet het dan eene aerdsche majesteit
Te hebben als vergankelijke Goden? (bl. 29.)*

Zie

Zie hier, *Aenschouwer*, 't *Vergenoegen*,
 En leer waer in die *schat* bestaet,
 Wat het hij zich komt toe te voegen
 Die acrd'sche zorgen varen laet. (bl. 32.)

Een Boom, in mollige aerd geplant, enz. (bl. 103.)

Ten Vierde levert ons de *Kunstrijke L. TRIP*
 eenige bewijzen, in zijne *Tijdwinst in ledige Uuren*.
 Ie. Deel.

Schoon men onder de aard niets armer
 Dan een harden zandklomp houdt, (bl. 210.)

Maar, Godts dienaers, Natuur
Tichelt, van geen Zon bescheenen,
Midden in de vogtige aard,
Keijen, daar de zaag op scharpt;
Harder, dan haar marmarsteenen. (bl. 213.)

Dan, om nader in te daalen
In heur veeg', en wond'ren aart,
Zal mijn hand de spade haalen, enz. (bl. 218.)

En, wat, boven de aard' verheven
Schooner slijnt in ons gezigt,
Zal geen minder aanwijs geven,
Dat de Godtheid meer verrigt, enz. (bl. 220.)

Goedheids bronael! Hemelkoning!
Waar ge een enk'le voetstap zet,
Druipt al de aard van zoeten honing,
Voor, die op uw gangen let: (bl. 229.)

H

'k Zie.

'k Zie, een kleine Vlieg belommert
 Mijn geliefde blom; een beest
 Daar men zich nauw om bekommert,
 Als te laag voor onzen geest:
 En nochtans bij Puikpoëten,
 In Natuurkunde uitgeleerd,
 Om heur aartigheid geëerd;
 Om haar zangkunst Nymf geheeten. (bl. 229.)

Eindlijk, ten Vijfde, kunnen ons de volgende voorbeelden van het zoo wel Tael- als Dichtlievend Kunstgenootschap onder de Spreuk *Magna Molimur Parvi*, tot bewijzen strekken, zie hier 't geen wij uit hunne stichtlijke en lieflijke Mengelpoëzij op gaerden:

Om uw gemoed van vuile smetten
 Te kuischen, om mijn liefdewetten
 Te schrijven in uw' nieuwen aart,
 Om u in hemelmin te ontvonken
 Wordt nu mijn lijf ten zoen geschonken
 Aen 's vaders vreeslijk wrekend zwaard. (bl. 24.)

Om door gemeenschap van mijn lijden
 Uw' ouden Adam af te strijden,
 En zijn' verdoemelijken aart
 Al doodende aan mijn kruis te hangen,
 Terwijl gij met triomfgezangen
 Al zingende ten hemel vaart. (bl. 26.)

Dat nu des tempels voorhang splijte,
 Het heiligdom de bloedschuld wijte

Der

*Der Priesterschap bij 't reukaltaar :
 Dat de Aardkloot schokk', de rotse scheure ,
 Het graf zijn lijken opwaarts beure ,
 Ten schrik voor dees verfstokte schaar. (bl. 36.)*

*Daal neêr, daal neêr, rijs spade hemelwaart,
 Dan heeft ons hart geen' bangen nood te duchten ;
 Dan smaakt de mensch gelijk voorheen op aard'
 Uw zoete vruchten. (bl. 112.)*

AERTS laet zich wel koppelen aen een Zelfstandig, maer niet aen een bijvoeglijk woord; dus kan men wel zeggen: *Aertsvader, Aertsengel, aertsdwingeland*; maer niet *aertsbemels*, gelijk VONDEL, in zijnen *Ovidius* ten onrechte gedaen heeft. Voor *aerts* schreven de Ouden *erts*, betekenende zoo veel als *eerst*, of *eerste*. DE HAES.

AFZIEN, wordt gebezigd in de betekenis van *afkeer, tegenbeid* voor eenig persoon of eenige zaak; zoo wordt het woord *afzichtig*, gebruikt, om een mensch, dat lelijk van aenzien of gedaente is, te beduiden, van wien men zijn gezicht spoedig elders wendt; doch het betekent ook *verlaten, afstappen*, bij voorbeeld: *Ik heb dat meisje zoo lang gevrijd; maer zal eindlijk van baer afzien. Ik zal van de zaak, van 't proces, van de koop, enz. afzien.*

ALLEMAN moet men niet in twee woorden scheiden, maer aen elkander gekoppeld houden.

ALLEREERSTE, *allerhoogste, allerlaegste*, moet men nooit bezigen, om het eerste, het hoogste, of het laegste van twee verschillende wezens of zaaken uit te drukken; het *eerste, hoogste* of *laegste* zal ge-

60 N E D E R D U I T S C H E

noeg gezegt zijn ; doch wanneer men van drie of meêr perfoonen of zaeken spreekt , doet men zulks , en dat vindt men bij VONDEL , in *Ovidius* B. V. vs. 504.

Het allerlaegfte lot van dry hooftheerschappijen.

als mede bij HOOGVLIET , in de Feestdagen. B. II. bl. 65.

Want de allerjongfte van drie Zoonen —
(dit van HUYDECOPER.)

ALS en DAN is merklijk van elkander onderscheiden , en wordt echter , zelfs door voornaeme Mannen als een en 't zelfde woord gebruikt. De groote VONDEL schreef: *Die meer bemint was van Diane als deze alleen.* in zijnen *Ovidius* Boek II. vs. 560. en Boek XI. vs. 669. *Dan ziet bet zwarter als bet zwarte jammerbosch ; en op veele andere plaetsen als voor dan.* Als geeft eene gelijkheid , en dan eene ongelijkheid of vergrooting tusfchen perfoonen of zaeken , te kennen. *Hij is zoo groot dan deze , deugt niet , doch wel : bij is zoo groot als deze , bij is grooter dan zij.* Verkeerdlijk gebruikte ZERUS het woordje *als* voor *dan* , in deze Vaerzen :

In plaets van vrijheit is aen Rome niets gebleeven
Als 't recht , om de oppermagt een and're plaets te geeven.
(In zijn 1^e. Deel. bladz. 503.)

Dikwerf hoorden we op den Predikstoel uitroepen :
ô God ! wie kan wonderen doen als gij ! Een onkundige , die veel van menschelijke kunsten vernomen of gehoord heeft , kan denken dat de Uitroeper
meent.

meent dat niemand, offchoon hij wonderen kan doen, zoo groot daer'in is gelijk God; daer de zuivere meening is, of zijn moet: *wie kan wonderen doen dan alleen gij!* daer het ('t zij hier met verschuldigden eerbied gezegd) doch God alleen is die wonderen doet. Zie hier eenige weinige voorbeelden, die wij denken genoeg te zullen zijn, ter onderrichtinge des gebruiks van *als* en *dan*.

De eene Dichter dingt zoo wel naer lof als de ander.
De dieren zijn, zoo wel als de menschen, Gods schepselen.
Poot was in de kunst zoo groot als Vondel.
Mijn boek is zoo goed als dat van mijn' vriend.
De eene Dichter verwerft meer lofs dan de ander.
De menschen zijn verhevener schepselen dan de dieren.
Vondel liet ons meerder Dichten na dan Poot.
Mijn boek is beter dan dat van mijn' vriend.

ALTIJD en ALTOOS wordt van de meeste Schrijvers in eenen zin gebruikt, doch kiefsche Liefhebbers onderscheiden *altoos* (*saltem*), van *altijds* (*semper*); het eerste betekent *altbans*, en het laatste *altijd*, *geduurig*. Zie hier het onderscheid met Voorbeelden aengetoond:

Altijd zal mijne liefde uw wedermin waerdeeren.
 Hij is getrouw, *altoos* 'k heb hem daervoor *altijd*
 Geächt. enz.

As en ASCH is van elkander onderscheiden; het eerste (*axis*) gebruiken wij om den *as* van een wagen te beduiden, ook den Noorder *as*, en 's waezelds *aspunt*. Het tweede *asch*, (*cinis*) is die stoffe

62 N E D E R D U I T S C H E

welke na de verbranding overig blijft; ook wordt door dit woord het overblijffel van een overleden menfche te kennen gegeven.

EAER of LIJK aen 't einde der woorden gevoegd, maakt veel onderscheid: bij voorbeeld: (dit hebben wij uit DE HAES.)

- „ *Beweegbaer* van *Beweeglijk*.
- „ *Befmetbaer* — *Befmetlijk*.
- „ *Troostbaer* — *Troostlijk*.
- „ *Uitdrukbaer* — *Uitdruklijk*.
- „ *Verleidbaer* — *Verleidlijk*.
- „ *Verdraegbaer* — *Verdraeglijk*.

„ *Beweegbaer* betekent iets dat *bewogen kan worden*,
 „ doch *beweeglijk* iets dat *beweegt*, *beweegend is*
 „ of *beweegen kan*: dus zegt men, *eene beweeglijke*
 „ *redevoering vermag veel op een beweegbaer gemoed*:
 „ *de befmetlijke boutskool bemorst het befmetbaer*
 „ *papier*.

„ Eenige woorden willen alleen echter *baer*, en
 „ andere wederom *lijk* aennemem; als: *zichtbaer*,
 „ *tastbaer*, *kenbaer*, *kwetsbaer*, *befchrijfbaer*, *ge*
 „ *naekbaer*; willende eigenlijk te kennen geven iets
 „ dat *gezien*, *getast*, *gekend*, *gekwetst*, *befchreven*
 „ en *genaekt kan worden*: weshalven die woorden
 „ altijd met *baer*, nooit met *lijk* moeten gefchreven
 „ worden; in tegenftelling van *verganglijk*, *fterf*
 „ *lijk*, *verkwikklijk*, enz. betekenende zoo veel als
 „ iets dat *vergaet*, *fterft* en *verkwikt*, of *vergaen*,
 „ *fterven* en *verkwikken kan*”.

Volgens HUYDECOPER moet men *Zoons*, die tot

tot hunne jaeren gekomen zijn, *manlijk* noemen; maer de Dochters *manbaer*, dat is: *bekwaem om den man te dragen*. *Baer*, gevoegd zijnde achter zelfstandige Woorden, heeft de betekenis van *draegende*, zelfs in alle die byzondere opzichten, waerin *dragen* bij ons bekend en gebruikelijk is; gelijk uit deze woorden is af te nemen: *vruchtbaer*, *wonderbaer*, *dankbaer*, *lastbaer*, *dienstbaer*, *cijnsbaer*, *blijkbaer*, *nutbaer*, *ruchtbaer*, en *manbaer*; want deze woorden beduiden niet alleen de daed zelve, maer ook de bekwaemheid tot de daed. Zie voorts in de *Proeve van HUYDECOPER*.

BAEREN is bij ons het meervoud van *Baer*; *Waterbaer*, *Baeren der Zee*; doch *baren* is *voortbrengen*, *Kinderbaren*.

BALDADIG betekent, volgens het geen 'er kundige Taelkenners van zeggen: *boosdadig*, *kwaeddadig*, komende van het oud duitsch woord *bal*, dat is, *kwaed*, *boos*; terwijl *balddadig*, afkomende van *bald*, dat is, *stout*; *stoutmoedig* betekent. In dezen zin worden ook dezelfde woorden door den grooten HUYDECOPER gebezigt, als ook door F. DE HAES, en meêr andere voornaeme Mannen.

BAR moet men wel onderscheiden van *baer*; *bar* betekent zoo veel als *bloot*; dus is een *barre rots* een rots, ontbloot van eenig gewas, een *bar strand* een strand waerôp niets te vinden is dat tot nooddrufte kan dienen. *Baer* zegt zoo veel als *louster*, *enkel*, *alleen*; zoo zegt men *baere zee*, *baer geld*. In dezen zin geeft ons DE HAES het onderscheid op tusfchen *bar* en *baer*, doch wij houden ons in dezen ge-

gevalle liever bij de meening van den Heer HUYDECOPER, die *bar* en *baer* onder een en dezelfde betekenis trekt; want een *barre rots* is *gansch rots* waerop niets te vinden is, en die men, van welken kant ook beschouwd, anders niet dan een *loutere rots* hebbe aen te merken, zoodanig is het ook met een *bar strand* gelegen, en *baere zee* zegt niet anders dan *geheel, enkel, louter water*, en *baer geld, louter, enkel, alleen geld*. Dan, onëigenlijk is 't het Weêr *bar* te noemen, in plaets van *guur* of *koud*. Van dit *baer* is ook *baerblijkelijk, openbaar*.

BEDELOFTEN, zegt de Heer HUYDECOPER; zijn, gelijk men nu spreekt, *Geloften*; doch *bedeloften* drukt de zaak veel sterker uit, naemelijk zulke *Beloften*, die men Gode *biddende* doet, en waertoe men zich verbindt, indien men de weldaed, om de welke men *bidt*, erlangt. VONDEL gebruikt het in zijnen *Ovidius* Boek VII. vs. 900.

— ik betaele godt *Jupyn*. . . . *Mijn bedeloften* —

J. OUDAEN, in *Iz. Doreflaers bloedige Op- en Ondergang*, zegt:

Doch eindlijk vlot, na be'e en bedeloft,
Vervolg'd' hij 't spoor des geests, die voor ging waren.

BEEVING, (*trilling*) verkiezen wij met twee *ee* te schrijven, om het te onderscheiden van *beving*, het voorledene van *bevangen*, en gebruiken dan die woorden dus: *een beeving beving bem*.

BEIDE betekent twee personen; *wij waren met ons beide, zij beide hebben dat verricht*. BEIDEN is
toe-

toeven, *vertoeven*, ergens op *wachten*. ZEYDE-
LAAR maekt weder geen onderscheid in de spel-
ling, en stelt deze twee verre van elkander verschil-
lende woorden eveneens: *beiden*.

't Woord BELEEFD wordt thans in een geheel
anderen zin gebruikt dan de oorsprong opgeeft:
het is een deelwoord van *beleven*: men noemt een'
man, die kwistächtig in het groeten is, een' *beleefden*
man; een Kind, dat de nageäpte kushandjes
mildlijk aen anderen toewerpt, noemt men: een *be-*
leefd Kindje; zie daer in welk een' zin dit woord
heden in gebruik is; maer ziet men den oorsprong
in, dan zal een *beleefd mensch* zijn, ymand die, door
ondervinding, door 't *beleven* of bijwonen van veele
zaeken, en door den ommegang met andere men-
schen; ervaren is, en weet *wel te leven*. Ik denke
dat POOT het ook zoo bedoelt heeft als hij zich
dus uitliet:

A E N G O D T.

*Wanneer wij menschen baet genieten van malkander,
Zoo vangt het prijzen aen, en d'een bedankt den ander.*

Ten minsten gaet dit zoo daer d'edelmoedigheid

Niet glat versmeten leit.

En zou men u dan niet, naer 't uiterste vermogen

Van lichaem en gemoet, erkennen en verhoogen?

U, die al 't goede schenkt, ook 't geen men and'ren geeft?

Dat waer gansch onbeleeft.

BEROEMD; een *beroemd man* zegt men, en te
recht, om ymand te beduiden, die zich, door zijne
deugdof groote daeden, den roem der waereld waer-

I

dig

86 N E D E R D U I T S C H E

dig gemaekt heeft. Sommige gebruiken in denzelfden zin het woord *berucht*, doch wij keuren zulks af, omdat men het van ouds in een' kwaeden zin bezigde; Zoo gebruikt het VONDEL in *Palamedes*, 3^e Bedrijf, 5^e Tooneel:

AG. *Hoe komt gij dan berucht?* PA. *Dat vraegt hen, die dit strojen*

Tot schennis mijnes naems.

En gelijk bij de Ouden het woord *berucht* diende om een persoon die een' kwaeden naam had te betekenen, zoo wierd ook van ymand die ter goeder naam en faem stond, gezegt dat hij *onberucht*, *onbesproken* was. Om deze redenen is beter gezegt een *beroemd held*, dan een held willende prijzen hem een *berucht held* te noemen.

BETEREN zegt men van ymand die afftaet van kwaed doen, en zich ter deugd schikt, *bij betert* of *bekeert* zich; ook wordt het gebruikt om voldoening van schade te kennen te geven; in welke beide betekenissen dit woord volkomen bestaen kan. Doch *beteeren* moet ter onderscheidinge met twee *e* achter de *t* geschreven worden, het komt van *teer*; *teeren*, *met teer bestrijken* en *beteeren* is het zelfde gezegt.

BEVEN wordt ook genaemd *popelen*; verkeerdtlijk drukken het sommige dus uit *poppelen*, het is afkomstig van *popel* of van den *Popelboom*; wiens eigenschap is door het minste windje bewogen te worden, en dus weinig stil is. Goed vinden wij het gebruikt in de TIJDWINST, (bl. 26.)

Hog

*Hoe klinkt de donderstem van zijne Mogentheit,
Gefchapen om metaal en diamant te breeken,
Door 't popelende hart, dat zich te bersten schreit?*

BEZWIJKEN betkent zoo wel verlaten en begeven als verflaewwen, de krachten verliezen. Keurlijk, (zegt HUYDECOPER) en op de wijze der Ouden zegt VONDEL ymand bezwijken: dat is verlaten, begeven, afgaen, of afvallen. Zie hier eenige voorbeelden der Ouden.

*Wanneer den ouderdom ver over 't zuyden wykt,
't Gezicht, 't Gehoor, de Reuk, de Smaek den mensch bezwijkt.*
H. DE GROOT *Bewijs van den W. G.* bl. 22.

Soo dat in weynigh tyts de krachten hem besweken.
JAC. LYDIUS, *Vrolicke Uuren.* bl. 28.

Och Heere! en wilt MY oock niet bezwycken.
De Rederijkers van Tbienen 1539.

meerder Voorbeelden hiervan kan men vinden in de opgemelde *Proeve van Tael- en Dichtkunde.* bl. 482.

BLIK was bij de Ouden blank, bleek: *blikkeren* is een *flaeww* of *bleek licht van zich geven*, gelijk het *blik* doet, als de weerschiyn van den dag daer op valt; men moet *blikkeren*, *blinken* en *blikken* dan wel onderscheiden van *flonkeren* en *schitteren*, 't welk der zonne, starren, en het edelgesteente, gelijk ook het vuur, eigen is. Dubbel lezenswaerdig is de Verhandeling van den Heer HUYDECOPER hieröver, welke van 't zelfde gevoelen is omtrend *blikkeren* en *schitteren*. VONDEL schrijft zeer fraei het *flikkeren*

63 N E D E R D U I T S C H E

aen 't *kopar*, en het *blikkeren* aen 't *stael* toe, zeggen de in zijn' *Virgilius*: *met kopere schilden flikkeren, met stale lemmers blikkeren*. Fraei verbeelt HOOGLIET het *blikkeren* van het *blank* geweer in dit Vaers: (in de *Feestdagen* IIIe. B. bl. 112.)

Wanneer Kampvechters met de blanke zwaerden blikkeren.

Maer onëigenlijk vinden wij, onzes bedunkens, het *blikkeren* toegeschreven aen *riemen*, die in een' helderen zonneshijn de golven klieven. Wij doelen op een plaets in de *Tekening eener stille en onstuime Zee*, te vinden in het IIe. Deel der *Maendlijkste Bijdragen*. De Schrijver van dat aengenaem stukje had eerst, op bl. 63. een' schoonen dag beschreven, en de zee, met recht, glinsterende genoemd, daer de schuinsche straelen haer een wonderen schittergloed en luister bijzetten; een weinig verder (op bladz. 65.) zegt hij: „ *gintsch ziet bij de wakkere, roeiers de Zee VERZILVEREN met hun blikkende riemen.*” Volgens het geen wij zoo even zeiden, dunkt ons, dat het beter zoude gezegd zijn: *schitterende riemen*, dewijl de riemen uit het water geligt, door de straelen der Zon, niet een bleek licht, gelijk de weerschijn van het blik; maer in tegendeel een *schitterend* licht van zich geven; tenzij de Schrijver door dat *blikkeren* wilde te kennen geven de schielijkheid van het licht of den weerschijn, die op de minste beweging zich ook beweegt, en verschiet: in welken zin het schijnt te kunnen bestaan volgens HUYDECOPERS *Proeve*, bladz. 377.

BLIK-

BLIKÖOGEN wordt gezegt van met de *oogen dreigen*, *bet wit van zijn oogen laten zien*; een paer *bliköogen opzetten*. Ook zegt men **BLIKTAN- DEN**, *met de tanden dreigen*. Zie HUYDECO- PERS *Proeve* bladz. 636. aldaer vindt men gezegt: *dus is bliköogen, bet Wit der oogen; en blikstanden bet Wit der tanden laten zien*.

BLIKSEMSLAG moet men nooit gebruiken, dan wanneer men verhalen wil dat de *bliksem* iets getroffen heeft, zegt DE HAES. **MOONEN** ge- bruikte dit woord op eene zonderlinge wijze:

De hemel klonk noch niet van Bliksemflag en donder.

(*In zijne H. Herderszangen. II. bl. 9.*)

een *bliksemflag* die den hemel doet klinken is niet an- ders dan de *donder* zelf; voeglijker onzes bedunkens zegt men dat ymand door den *bliksem* geslagen, dat is getroffen wordt:

Hij was in 't veld, hem trof een heete *bliksemflag*.

Ook bezigt men dit woord om een zeer zwaere ramp uit te drukken, somtijds legt men het in den mond van ymand, die schielijk een zieltreffende tij- ding ontvangt, door welken hij zoodanig ontzet als of hem een *bliksem* had getroffen.

O! welk een *bliksemflag*! verwijst men mij ten dood,
Daer ik, onschuldige! mij nimmer heb misgrepen!
Bezwijkt mij alles dan in 't groeiën van den nood! enz.

BLEIKEN, eigenlijk *bleeken*, linnen *bleek* of wit
13 docn

doen worden, wordt gespeld met *ei*, in tegendeel schrijft men *blijk*, *blijken*, (*teken*, *bewijs*) met de *ij*, dit onderscheid van *ei* of *ij* moet wel opgemerkt worden; want het geeft dikwerf een' onderscheiden zin aen de woorden. Wij hebben hiervan, bij de Verhandeling van den Klinker *IJ*, kortlijk bewijs gegeven, en achten nodig hier ter plaetse zulks met meerdere voorbeelden te bevestigen. *Mijden*, is *vermijden*, men zegt: *ik zal dit of dat mijden*, *ik zal dat gezelschap mijden*, enz. maer door *Meiden* verstaet men *meisjes*, *dienstmaegden*. *Pijlen* is 't meêrvoud van *Pijl*; *Cupied'* schiet met zijn pijlen, maer *Peilen* is meten; *de diepte peilen*, is zoo veel als *de diepte meten*. *Ijken* is *merken*, ergens een merk op stellen, gelijk maeten en gewigten *geijkt* worden; *Eiken* komt van *eiken-boom*, *eikels*, *eiken-bout*. *Ijs* is bevrozen water, hier van ook *ijslijk*; want een naere vertooning ziende, zegt men 't is om te *ijzen*, om *kout te worden*, gelijk ook gezegd wordt *het bloed bevriest in de aderen*, om een' ongemeenen schrik te kennen te geven; maer met *ei* spelt men *eisch*, *eischen*. *Wat eischt gij voor die waeren? gij eischt te veel*. *Ik zal alles naer den eisch zoeken te doen*, enz. *Verreiken* schrijft men voor *verrekken*; *toereiken* voor van veraf iets overgeven; maer *Verrijken* wordt gebruikt om *rijkmaken*, *geld opëen stapelen*, te beduiden. *Zeide* is de voorleden tijd van *zeggen*; maer *zijde* gebruikt men om *kant* te betekenen: *aen deze zijde*, is zoo goed als: *aen dezen kant*. Ook zegt men *Zijde-stoffen*, *zijde-kousen*, enz. *Wijden*, *verwijden*, (*wijder maken*) ook *wijden*, *toewijden*, wordt met *ij*; maer
Wei-

S P R A E K K U N S T. 71

Weiden, (velden) *weiden*, *vee verweiden* met *ei* gefchreven. *Weiken* is *weken*, *weekmaken*, maer *wijken* uit den weg gaen, onder doen. *Rijzen* is *booger worden*; maer *Reizen* betekent *elders heen trekken*. *Meinen* is *menen*, *van gedachten zijn*; maer *Mijnen*, is 't meerv. van *Mijn*, *zilvermijn*, *goudmijn*; 't wordt ook gebruikt om *ondergraven* te be-
duiden, *ondermijnen*; ook als *zich in koop eigenen*, *bij mijnt dat buis veel booger dan 'er voor geboden was*.

BODEN-BROOD is de vergelding voor een aen-
gebragte tijding; in dien zin vinden wij het gebruikt bij HUYGENS in zijn *Bybelstof*, bl. 7.

En gun ons 't boden-brood

Van 's Levens tijdingen gedragen in de dood:

Verkeerdlijk wordt het woord *boónbrood* bij veelen gebruikt, die 'er door verstaen, *wanneer men van eenige Reis t'buis komt, bun eenige zoetigheid te geven*.

BOT is *ruimte*, *bot geven* is *ruimte geven*; maer ook *bot* is onscherp, gelijk wij reeds zeiden. Sommige Dichters maken geen zwaerigheid om zoodanige eensluitende woorden, omdat zij in de betekenis verschillen, tot Slotklanken op elkander te doen slaen; doch waervan men zich zorgvuldig moet wachten. ZEYDELAAR, die, gelijk wij te voren zagen, zo veel op heeft met de onderscheidene klanken der *e*, wil zelf niet dat men zijne zoogenaemde *manlijke* of *scherpe* *é* op de *open* *è* laet klinken, en keurt dus af *wetten* en *trompetten* op elkander te doen slaen; doch wij vinden dit oordeel zeer dwacs,

dwaes, kunnende geen onderscheid van klank ontdekken, in *wetten* en *trompetten*, zoo min als in *beld* en *veld*, *strekken* en *bevekken*, waerîn hij evenwel groot onderscheid maekt. *Dekken* op *bevekken* keuren wij zeer goed; *wed*, en *zet*, zegt hij dat beter op elkaër klinkt, waerîn wij juist geheel anders van gevoelen zouden zijn, als het op de kiescheid der uitspraake aenkam. De aenmerkingen van dezen Spelkunst-Schrijver zijn ons als zeer vitzuchtig en zonder grond voorgekomen; doch wij wisten niet wat te besluiten als men hem den grooten HUYDECOPER, tot staeving van zijn gezegde, zagen aenhalen; dan, die schrandere Taelkundige keurt af *Banketten* en *Trompetten* op elkander te doen slaen, omdat hij die woorden dus snijdt: *Ban-k-etten*, *Trom-p-etten*, en waerschuwt ons teffens om geene woorden van een en den zelfden uitgang op elkander te doen klinken, als: *Razernije* op *Lacinije*; *zwaerd*, op *bezwaert*; *u* op *u*; *t'avond* op *avond*; *ander* op *t'ander*; *d'oogen* op *oogen*; *t'buis*; op *buis*; *trouwen* op *betrouwen*; *rechtvaerdig* op *wilvaerdig*; *zij* op *Poëzij*, *beiligheid*, op *veiligheid*; *slaevinne* op *Koninginne* enz. 't welk zeer veel verschilt met de mening van ZEYDELAAR, die door zijne stelling de Kunst, welke reeds moeilijk genoeg is, nog zwaerder zoude maken; dan wij schudden deze boeiën af, dewijl wij in vrijheid leven kunnen.

BOOGEN keurt de Heer HUYDECOPER af, en stelt het eveneens te zijn als *Brallen*, 't welk ook bij hem verworpen wordt, deze beide zijn woorden, zegt hij, die in gebruik zijn bij sommige brommendes Dichters van den laegsten rang. Evenwel vinden wij

wij in de *Maendlykſche Bij-dragen* (I^e. Deel bl. 130^e 132.) verſcheidene voorbeelden van goede Dichteren aengehaeld, waerin het woord *brallen* voorkomt. Doch men pleite hier voor, zoo veel men wil, wij willen liever het gebruik daarvan verwerpen, vooräl daer het onze taele aen geen andere woorden ontbreekt, waerdoor men zijne gedachten kan uitdrukken. DE HAES pleit echter voor het woord *boogen*, en geeft 'er een betekenis aen, die wij nog bij anderen niet gevonden hebben. Hij wil dat op iets *boogen*; te weten met den *boog* mikken, zoo goed is als daer op *doelen*; dan, wij vinden geen grond genoeg om het goed te keuren, en willen liever zulke uitdrukkingen vermijden.

BOOT noemt men een klein Vaertuig; ook wordt die naem gegeven aen een *borstjuweel*; maer *Bood* gebruikt men in den voorleden tijd van *bieden*.

BORN en BRON betekenden bij de Ouden niet de *fontein* of *put*, maer het water zelve:

Derwijſe een lange wijl geen bron noch water nutte.

VONDEL in *Ovidius*. B. V. vs. 608.

— *drinkt 's morgens vroegh de bron met nieuwe lusten.*

J. SIX VAN CHANDELIER, in 't *leven te Spa*. p. 119.

Daar aan kleed, brood, off born ontbreekt nodrufts gheryf.
COORNHERT, *gebr. en misbr. van tijdlyke Hare.*

Dat der wijn, born, ende broet

Verwandelt werde in bloede, in vleesch.

L. V. VELTHEM *Spiegel Hist.* B. I. cap. 22.

Een Lezer, die de tael en spreekwijzen der Ouden
K niet

niet verstaet, verstaet ook zulke uitdrukkingen niet; DE HAES verkiest, om dubbelzinnigheid te vermijden, *bron* voor *put* te nemen, en wij volgen zijne keuze.

BOS gebruikt men om een t'famen gevoegde menigte van deze of geene dingen te verstaen te geven, als: *een bos penmen*, *een bos wortelen* enz. doch BOSCH noemt men een dikbeboomd Land, ook *Boschaedje*.

BRAVADE wordt van sommigen gebezigd, doch wij tellen het onder de Bastaertwoorden, men moet het in geen zuiveren stijl gebruiken.

DANK WETEN moet men zeggen, volgens DE HAES, en niet *dank wijten*; weten is zoo veel als *kennen*, *erkennen*, en *wijten* is *te last leggen*.

DE SPIJS WALGT MIJ dient men te zeggen, en niet *ik walg van de spijs*; want de spijs veroorzaekt de *walging*, en niet hij die de spijs eet, of heeft gegeten. Om dezelfde reden keuren wij af te zeggen: *Ik walg van dit of dat*, waervoor men beter kan zeggen: *het walgt mij*.

DEWIJL zegt zoo veel als, *naerdien*, *omdat*; doch *Terwijl*, betekent *op den zelfden stond*. bij voorb: *Terwijl gij mij toestaet u te minnen*, zoo *weiger mij uw wedermin niet*. *Terwijl een Dier naer de aerde bukt*, *zien wij des Scheppers werken aen*.

DEZELVE (in 't latijn *Is*) en *dezelfde* (*idem*) wordt van sommigen in eenen zin gebruikt, dan, wij volgen daerin zoo veel mogelijk is, de lessen van HUYDECOPER, schrijvende *Ik zelve*, *zij zelven*, maer *dezelfde* in dezen zin: *Ik heb dat zelfde boek*; *ik meen den zelfden man*; *al wat ik van hem zeide*

zeide is bet zelfde dat een ander zegt; Ik wacht dezelfde gunst van u; bet komt op een en bet zelfde uit. Sommige gebruiken het woord *die* of *zijn* ter vermijding van *dezelve*, of *deszelfs*, maer maken een onverstaenbaere brabbeltael uit. bij voorbeeld: *Cornelis lag aen eene zwaere krankheid te bedde; doch Jan, zijn zoon, zich ZIJNER onbeilen niet bekreunende, nam zijn vermaek, ja ging zoo ras HIJ dood was, op nieuw den breeden weg op.* Zal yder een niet moeten zeggen het is onmogelijk 't geen gij zegt? en het is wezenlijk onmogelijk; dan wij zullen 'er een' volkomen zin aen geven, en slechts ZIJNER in DESZELFS, en HIJ in DEZELVE, veranderen, voorts zal de zin goed zijn: *Cornelis lag aen eene zwaere krankheid te bedde; doch Jan, zijn zoon, zich deszelfs onbeilen niet bekreunende, nam zijn vermaek, ja ging zoo ras dezelve dood was, op nieuw den breeden weg op.* Deze aenmerking hebben wij gemaakt in navolging van HUYDECOPER, en gaen de menigvuldige verschillen der overige Taekundigen kortheidshalven voorbij.

DICHT is Poëzij, en Digt het tegengestelde van *wijd*, dus kan men zeggen:

In 't digtste van het bosch wordt mijne Dichtgeest wakker.

DIE moet men wel onderscheiden van *dees* of *deze*, gelijk ook *dit* van *dat*. Wij zullen 't geen DE HAES hiervan opgeeft, woordlijk overnemen. NYLOË, zegt hij: slaet in dezen gevalle den bal geheel mis, als willende dat men sehrijven zal: *Ik heb dezen tuin laten ongraven, om dien te bezaeiën;*

76 N E D E R D U I T S C H E

't geen bij ons zoo veel is, als of men zijn eigen huis liet uitstoffen, om dat van zijn' buurman schoon te maken. Men moet zeggen: *Ik heb dezen tuin laten omgraven, om denzelven te bezaeiën; of: ik heb den tuin laten omgraven, om dien te bezaeiën; zoo ook: ik geef u dit boek, niet om dat, maer om bet te lezen.*

DOCH en *Dog* zijn woorden van verschillende betekenis, het eerste zegt zoo veel als: *evenwel; ecbter, maer, nochtans;* en door het tweede verstaen wij een *grootte bond.*

DOEM, zelfst. m. wordt gebezigd om 'er den vloek door te verstaen, in welken zin wij het gebruikt vinden bij C. HUYGENS, *Bybelstof* bl. 6.

Oft, staen sij eewelick in dijnen Doem voorschreven enz.

DORSCHT, komt van *dorschen*, het zaed uit de halmen slaen; zoo zegt men: *bij is op zijn' dorschvloer en dorscht bet koorn; maer dorst* zegt zoo veel als: *verlangen naer drinken.*

EENS ZOO HOOG zeggen sommige voor: *nog eens zoo hoog.* Eens zoo hoog als vijf voeten is en blijft ook maer vijf voeten, maer zegt men nog eens zoo hoog dan bepaelt men eene hoogte van tien voeten. HUYGENS gebruikt de spreekwijze zeer goed en zegt (B. XV. in zijn *Sneld.* 247.):

*Als Haet en Nijd goe brand waer,
Schoon dat de Vorst in 't land waer,
En 't weer noch eens foo koud,
Hoe goekoop was het hout!*

ANTO.

ANTONIDES gebruikt ze mede in dien zin, in zijne dicht op de *Bybelzangen* van L. BAKE dus:

*Zoo gloeit bij paerlen aen een kroon
Een Diamant noch eens zoo schoon.*

Nog eens zoo hoog, nog eens zoo veel, nog eens zoo vast, drukt de verdubbeling eener zaak goed uit, en dierhalven schreef Poot niet wel zijne meening, als hij deze vaerzen op 't papier bragt:

*De fiere Deugd, als haer de rampen treffen,
Staet dan ook eens zoo vast.*

Hij diende geschreven te hebben: *tweemaal zoo vast*, of *nog eens zoo vast*, dat ligtlijk te doen geweest waere. Wij hebben somtijds lieden aengetroffen, bij welke het dwaesheid geächt wierd over dit onderscheid te spreken, dewijl men weet wat de spreekwijze *eens zoo hoog* zeggen wil, dan, het komt 'er wel zeer op aen, voor zulken, die de Tael in haere zuiverheid en kracht willen kennen en gebruiken. De schranderere HUYGENS geeft ons een fraei bewijs van het onderscheid dezer Spreekwijzen, in B. XIX. *Sneld.* bl. 185. 't welk wij hier zullen laten volgen, zoo als wij het uit de meêrgemelde *Proeve van Tael- en Dichtkunde* hebben overgenomen:

*Jan hoopt noch eens soo rijk te werden als ick ben:
Dat hadd' hij goet te doen, naer ik mijn' armoe kenn:
Maer 't is een dubb'le sinn; hij wil mij niet gelijk zijn;
Eens is hem niet genoegh, hij wil noch eens soo rijk zijn.*

EERLANG ziet op het roekomende, gelijk voorlang op iets dat ver in 't voorleden, en onlangs op iets

68 N E D E R D U I T S C H E

dat binnen korter tijd was, of voorviel; bij voorbeeld: *De Zon daelt neder in het West'*, doch zal eerlang in 't Oosten daegen. Voorlang was Holland reeds door *Koopvaerdij* beroemd. *Ik schrik, is Phyllis dood, die 'k onlangs nog gezond, bij baere Geitjes vondt!* VONDEL gebruikt het woord *eerlang* verkeert, zeggende *die eer lang hier aenquam*, voor *onlangs*, in zijnen *Ovidius*. B. V. vs. 663.

ERVAREN is *ondervinden*, en mag met recht in die betekenis gebruikt worden, gelijk daarvan veele voorbeelden voor handen zijn; doch naer de letterlijke betekenis is het: *wedervaren*, gelijk het A. S. Y. BAND gebruikt, in zijn *Dolle Bruiloft*: *Wat zal mij noch ervaren?*

FLUISTEREN en ymand iets in 't oor *luisteren*, wordt van sommigen in dezelfde betekenis genomen, echter heeft het bij ons veel onderscheid; door *ymand iets in 't oor te luisteren*, verstaen wij iets kortlijk aen een' ander zoo zagt te zeggen dat het niemand anders hoore; doch door *fluisteren* verstaen wij een mompelend gesprek, dat zeer lang kan duuren.

Wel Jan! je zoudt mijn wijfmaer kort in 't oor iets *luist' ren*;
Maer 't is nu reeds een uur dat ik je hoorde *fluist' ren*.

GAËLIJK, en *goelijk* zijn woorden van dezelfde betekenis, zeggende zoo veel als *aengenaem*, *aentreklik*; en hebbende voorts een' onbepaelden zin; men kan *gaëlijk* gebruiken voor *buurwaer*, *manbaer*, *manlijk*; *goelijk* voor *lief*, *bevallig* enz. Soms wordt *goelijk* gebruikt om een *gerieflijk*
Juf.

Juffer uit te drukken; gelijk Hooft zulks gedaen heeft in zijnen *Henrik*, zeggende: (bladz. 9.)
 — ter andere zijde bem opzondt eene aantrekkelijke Goelijkheid, daar bij zulx op verslingerde, dat bem 't een ende 't ander, wel goede gelegenheid om t'ontslippen, deed verwaarloozen.

Het woord *goelijk* voor *aengenaem* vinden wij bij H. K. Poot, (in zijn I^e Deel. bladz. 47.)

*O aerde, ontfang mijn vleesch, het is uit u genomen.
 Hoe goelijk schijnt de doot als 't leven ons verdriet!*

Voorts vindt men *gaelijk*, in den zin van *buuwbaer* of *waerdig te trouwen*, bij VONDEL gebruikt, in zijn' *Ovidius* B. XIII. vs. 1184. alwaer hij *Polyfeem* laet zeggen:

Al staet mijn lichaem stijf van borstlen; noch is 't galik.

gelijk nu het woord *gaelijk*, wordt gebruikt, om *aengenaem*, *aentreklijk*, *bevallig* ook *gemaklijk*, *reklijk*, *toegevend*, te betekenen, wordt ook *ongaelijk* gebruikt, om *onäengenaem*, *on te vreden*, *stuursch*, te beduiden; dingen, te bekend om ze met veele voorbeelden en bewijzen te staven.

GAERN, of *gaerne* moet wel onderscheiden worden met *garen*; Poot zegt:

'k Vertrok, maer vrij ongaren. (I^e D. bl. 384.)

voor *ongaerne*. *Garen* is, gelijk men weet iets daer men klederen, enz. mede aen elkander voegt of naeit;

to N E D E R D U I T S C H E

naeit; of draeden tot eenig ander gebruik dienstig. In dien zin noemt het L. TRIP:

Speldewerk van Kloosterkantjes;

Garen tot een' spinnegronde

Saam getuuld door Nonnehandjes; enz.

(Tijdwinst. 1e Deel. bladz. 234.)

GEBAER, is zoo veel als *uiterlijke beweging*; sommige zeggen in 't meerv. *gebaerjen*, bij *maekt vreemde gebaerden*, door *gebaerden* kan men verstaen: *mannen met haerden*; men moet in 't meerv. zeggen *gebaeren*. De *d*, zegt de Heer HUYDECOOPER, die elders haeren post niet heeft kunnen bewaren, heeft zich in dit woord tegen alle recht en reden ingedrongen. ANTONIDES gebruikt het goed, (in zyn *Ystroom* B. III. bl. 83.) gelijk wij het verkiezen:

De schoone Thetys quam met zedige gebaeren.

Zoo vinden wij ook 't woord *misbaren* bij SMITS, in de *Poëtische Verrukking*, bl. 27.

Zij raeskalt, gilt en tiert met woedende misbaren, enz.

GEEST is een onligchaemlijke en onverganklijke zelfstandigheid; somtijds geeft men 'er de *Ziel* door te kennen. Ook geeft men het Opperwezen den naem van *Geest*. Dikwerf verstaet men 'er door het *Verstand* en de *vermoogens der ziele*, gelijk ook het *edelfte* uit Kruiden, Schepselen enz. Dit woord wordt, in welke betekenissen het ook voorkomt,

man-

manlijk gebruikt. ZEYDELAAR dwaelt hierin, en noemt het *vrouwlijk*, schoon hij een bewijs aenhaelt, waeruit hij volstrekt leren moest dat hij doolde; namenlijk: *Dat de geest weder tot God keere, die HEM gegeven heeft.* Was deze Schrijver (op bladz. 26. in zijn Werk) genoodzaakt SEWEL te verbeteren, die het woord ACCENT *onzijdig* in plaats van *manlijk* gebruikte, hij mogt HOOGSTRATEN'S *Geslachtlijst* wel gebezigd hebben, om zichzelf van zulk een feil te hoeden, als wij hem alhier aenwijzen; om dus met meêr recht den eernaem van *Uitmunten den Leermeeſter* te verdienen, met welken wij hem zoo gul vereerd vinden door den Hooggeleerden Heere P. HOFSTEDE (*).

GE-

(*) In de Voorreden voor het Werkje van den Heere Zimmerman over de voortreflijkheid van den Christlijken Godsdienst, bladz. 45. redeneert de Heer Hofstede over de Nederduitsche Tael, en vindt geen noodzaeklijkheid om het woordje *doch* met *ch* te spellen, ter onderscheidinge van *dog*, een *bond*. Zijn Hoog-Eerwaerdige wenschte wel dat de verschillende spellingen van *Hoofst*, *Ten Kaste*, *Huydecoper* enz. eens eindelijk op een' eenparigen voet konden gebragt worden; vervolgens haelt hij *K. van der Palm* en *E. Zeydelaar* bij, hen noemende *Uitmunten den Leermeeſters*. Een groote eer waerlijk voor die Twee Schrijvers! maer die hun bij kundige Liefhebbers meêr ondiensst dan dienst zal doen. *Ten Kaste*, *Hoogstraten* en *Huydecoper* voegen dien naem, geene der gemelde Schrijvers zijn met die heldere lichten op eenen dag te noemen. Dan, mogelijk zal de Letterzetter, (want dien geeft men dikwerf de schuld van een groove feil)

L

Uit-

82 N E D E R D U I T S C H E

GELACH en *gelag* moet mede in het schrijven van elkander onderscheiden worden : het eerste komt van *lagchen*, en het ander is de verteering die men in een Herberg maakt.

Het woord GELASCHT komt van *lasjchen*, *bechten*, *aen malkander voegen*, ook wel *invoegen*; het is dus onderscheiden van *gelast*, den voorleden tijd van *last geven*, iets belasten : *Ik heb bem gelast mij te volgen* enz.

GESCHUD; van weinig aengelegenheid wordt somtijds geoordeeld, de *t* of *d* aen het eind der woorden te gebruiken; maer hier zullen wij zien dat het een geheel andere betekenis aen een woord geeft. *Geschud* komt van *schudden*, zoo kan men zeggen;

Mijn kranke levenskiel wordt gints en weêr *geschud*.

maer *Geschud* is *Kanon*, *grof geschud* zegt men, om *Kanonnen*, *Mortieren*, zwaer oorlogstuig, om mede te schieten, te beduiden.

De Ouden maekten echter geen zwaerigheid om de *d* voor de *t* te gebruiken en te schrijven *beschuden* voor *beschutten*. Waervan men, in de meêr gemelde Proeve van Tael- en Dichtkunde, verscheidene bewijzen vindt. VONDEL zelfs deedt dit om den Slotklank te vinden, in zijnen *Ovidius* B. I. vs. 617. *Ik beschudde*. En, dit verwonderde ons,
wij

Uitmuntende Leermeefters gezet hebben, voor *Uitmuntende Schoolmeesters*; welken eernaem die mannen wegens hunnen arbeid en wezenlijk lofverdienende poogingen, om der jeugd, voornamelijk, een meêr dan gewoon onderzigt te geven; waardig zijn.

Wij vinden zulks ook bij POOT, in zijn 1^e. Deel.
bl. 116.

*Hoe zou haer vader, die Godts kudde
Met zijn' betrouden staf beschudde,
En Krijslekerkorakels sprak, enz.*

GOEDKOPER zegt men dikwijls om te kennen te geven dat men *beter koop* deed, doch ten onrechte; *goed koper* is *goed metael*; men moet zeggen *goed koop*, en *beter koop*, door een *goed koper* kan men verstaen een' man die *goed is* voor 't geen hij *koopt*, of *goed* voor den *verkooper*. Wij hebben hier de onderscheiding willen opgeven:

De Koperslager wacht voor 't koper een *goed koper*;
Goed Koper geeft de man, en teffens zeer *goedkoop*;
Jan, zegt men, loopt steeds om, gedrevendoor de hoop
Op *beter koop*; dus blijft de man een rechte looper.

GOUD is het zelfstandige, *gouden* het bijvoeglijke; men moet nooit de bijvoeglijke Naemwoorden van Metaelen buigen, maer die altijd schrijven *gouden, zilveren, koperen, staelen*; zoo ook schrijft men: *tarwen, roggen, garstenbrood*. Sommige laten de *n* weg en schrijven: *de gulde zon*, om dat *zon* vrouwlijk is, doch men zal het bij geene keurige Taelminnaeren aentreffen. Laet ons eenige weinige Voorbeelden bijbrengen.

Een ijzren slaep bekruijt zijn leden.

POOT 1^e. Deel. bladz. 242.

Hem voegen tabbert en bonnet en gouden ring.

In 't zelfde Werk. bl. 284.

L 2

De

84 N E D E R D U I T S C H E

*De Scrafijnen, en de reien all' gelijk,
Verheffen met gejuich het wonderlijk vermogen
Der gouden Deugt,*

HOOGVLIET in *Abrabam.* bl. 110.

*De vesting Karnaim buigt met haar sterke torens;
Abraam men Astaroth versiert met zilvren horens.
In 't zelfde Werk.* bl. 99.

De schrandere HUYDECOPER geeft zeer veel voorbeelden hiervan op, en acht het gebruik van KILIAEN, 't welk wij mede hierin volgen, voor een staelen wet. Zie in deszelfs *Proeve*, bladz. 348-351.

GRAED, dient ons om *hoedanigheid*, *hoogte* en *rang* te kennen te geven, zoo zegt men: *bij is gelukkig tot den hoogsten graed; maer graet is 't gebeente der visfchen.*

GRAEVEN is 't meervoud van *Graef*, de *Graeven stierven op 't scavatot*; maer *graven* is het *Werkwoord*, een *graf maken*; en teffens het meervoud van *graf*.

GROMMEN, dikwerf in de gemeene t'samenleving gebruikt voor *knorren*, *kijven*, *bedillen*; wordt door voornaeme Dichters den *Beeren* toegeschreven: ANTONIDES gebruikt het dus: (zie zijn *Yftroom* bl. 117.)

*Gelijk een Winterbeer, geborsten uit zijn graf
En naere sineuspelonk, al grommend aen komt stuiven.*

HAER wordt nu en dan keurig verwisfeld in *de*, doch maekt een dubbelzinnigheid en onverstaenbaer-

S P R A E K K U N S T.

baerheid, indien het verkeerd geplaetst wordt. Men kan zeer wel zeggen:

Die lieve aenvalligheid, getroeteld door *de* moeder,
Lonkt met een blij gelaet.

Laet ons nu eens de Verwifeling van *de*, *baer* en *derzelver* inzien. Stel' u ten voorbeelden vier perfoonen: *Johanna* en *Elizabeth*, zijnde twee Gezusters, als ook *Maria* en *Cornelia*; zegt men nu: *Johanna verkeert dagelijks met Maria, en lastert de Zuster*; dan valt de vraeg *welker Zuster?* Is het nu dat zij *Elizabeth*, haer eigene Zuster, lastert, zoo zal 't woord *baer*, in de plaets van *de* gesteld, zulks aenwijzen; doch wil men dat zij *Cornelia*, de Zuster van *Maria*, lastert, zoo zal men zeggen: *en lastert derzelver Zuster*. Hoe gering deze aenmerking ook moege voorkomen, zij kan, wel waergenomen zijnde, der redeneeringe veel kracht en klaerheid bijzetten.

HALSTARRIG is zoo veel als: *stijfbalzig, onbeweeglijk*; **TUINMAN** wil ten onrechte dit woord in *sterkbalzig* veranderen, waerdoor men ymand zou kunnen verstaen die in staet was om een' zwaeren last op zijnen hals te dragen, 't welk veel verschilt van *balstarrig*, ymand die niet te *beweegen*, of van zijne opgevatte meening te vervoeren is.

HARD is bij ons het tegengefelde van *zagt*, ook zegt het zoo veel als *ondraeglijk*; maer *bart* is de zetel van het dierlijk leven, en door *Hert* verstaen wij een Dier. In de volgende Dichtregels hebben wij het onderscheid bijéén.

38 N E D E R D U I T S C H E

Geen *Hert* verlangt zoo zeernaer't vogt der zilv'ren beek,
 Als ik, ô Roozemond! om eens uw *hart* te treffen,
 Dat *hart* dat *harder* is dan steen, niets wil beseffen,
 Schoon ik in 't *horde* lot dat mij verdrukt bezweek.

HAVE, is geld en goed, tijdljke bezittingen, zoo komt het dikwijls voor in de gewijde bladeren, behalven bij meest alle Schrijvers en Dichters; maer *Haven* is een veilige verblijf- of rustplaets. Zoo wordt een *Zeehaven* genaemd, een plaets waer de Schepen zich veilig stellen, tegende woede der stormen en onweders op zee; en met zinspeeling daer-öp kan men ook den Hemel de *Haven der Zaligheid* noemen.

HEELZAEM, gebruikt men vöör iets dat een heelende kracht heeft, HUYDECOPER zegt: *dat de magt heeft van beelen of genezen, gelijk een voedzaeme spijs, een leerzaam voorbeeld.* enz. maer wij zijn van begrip, indien dit woord *beelzaam* gebruikt wordt, om de werking der kruiden of iets dat een *beelende* kracht heeft, aen te duiden, dat men het dan moet betrekkelijk maken op kruiden die een *breuk* of *wond beelen*, en niet die een verzwakt deel sterker maken, of *genezen*, in welken zin de kruiden, *geneszaam* zouden dienen te heten, en niet *beelzaam*, omdat geene *beeling* plaets kan hebben daer geen *breuk* of *wond* geweest is. Anders gebruikt men 't woord *beilzaam* voor alles wat nut en dienstig is.

HEENE STERVEN en *wegsterven* zijn van den zelfden zin; wij meenden dat men dit woord altijd konde gebruiken voor *sterven*; doch HUYDECOPER leert ons, dat het eigenlijk bêtrekking heeft op

scbio.

sebielijk sterven of op *sterven zonder gedachtenis na te laten*. Ook kan men 'er zich nadrukkelijk van bedienen, als men spreekt van het omkomen van veele menschen door een en 't zelfde toeval, zonder hoop op ontcoming. Ook wordt eindlijk, *wegsterven*, gebruikt om den eeuwigen dood te betekenen, of het sterven naer ziel en ligchaem, in welken zin Z. HEYNS het gebruikt:

Ja die met ziel en lijf wech sterven en versmachten.

HEILOOS, is zonder *bei*; *breideloo*s is zonder *breide*; want *loos*, achter een woord gevoegd zijnde, betekent *zonder*; zoo is *deugdloos*, *eerloos*, *schaemteloos*, *zonder deugd*, *eer* en *schaemte*; geen *beilloos* maer *beilloos* zal dan het bedoelde *nutloos*, *ondienstig*, te kennen geven, en *breiddelloos* zonder *breidel*, *loshandig*, enz.

HEM, *zijn* en *zich* moeten wel onderscheiden worden; *Hij zal hem wraek verschaffen*, voor *bij* zal zich enz. is verkeerd; maer: *de Vroome verlaet zich op God*, en *betrouwt* hem zijn *zaak*, *Hij is het die hem recht zal doen*; is goed gezegt.

HEN en *bun* wordt dikwerf verkeerdlijk gebruikt, veele, ja zelfs eerste Dichters hebben 'er in gedwaeld. *Hun* wordt gebruikt in den derden en zesden naemval, en men gebruikt het nooit ten zij men 'er gevoeglijk *aen* of *van* voor kan zetten. Wij zullen de buiging hier in een Voorbeeld laten volgen: *Zij willen mij misleiden, dan geen hunner is zulks nog gelukt, evenwel schuw ik hen niet, doch ik vertrouw hun niet, en zal mij wel van hunne lagen wachten.*

H O N A

88 N E D E R D U I T S C H E

HOND is een bekend Dier; doch *Hont* is een zekere uitgestrektheid van Land, dat met *Roeden*, *Morgen* of *Mergen* of met de *Hont* bepaeld wordt in grootte.

HONIG, moet men schrijven, en niet *boning*, gelijk veelal gedaen wordt. In plaets van veele voorbeelden, die wij voor handen hebben zullen wij alleen deze noemen:

Door zijn ervaeren brein en honighzoete tong.

VONDEL in *Palamedes* Bedrijf III. Toon. 4.

Opdat mijn waerzen, als een beek van honig, vloeien.

HOOGVLIET in *Abraham*. bl. 4.

HOOGTIJD voor een feestdag genomen, schrijft men aenëen,

't Is *Hoogtijd* in de buurt, laet vlag en wimpels waciën, maer gescheiden moet men het schrijven in de betekenis van *meër dan tijd*.

Het is *hoog tijd*, laet ons met vreugd den *Hoogtijd* vieren.

In het eerste moet de klank op *tijd*, en in 't laetste op *boog* vallen, 'wanneer het zich onder 't lezen volkomen van elkander doet kennen.

HOUD, *bouden*, *bout*, *bouten*, en *houwt*, *houden*, moet wel onderscheiden worden; de volgende Dichtregels geven ons de byzonderheid op.

Men schrijft *ik houd*, *gij houdt*, van *houden*, in 't gemeen;

En *hout* en *houten* moet met *t* geschreven blijven;

Iets anders is: *hij houwt*; dus moet men altijd schrijven:

Hij *houwt* het *hout* aen stuk, en *houdt* het voorts bijëen.

IN

IN 'T WEZEN, moet men onderscheiden van *in wezen*; het eerste zegt: *in 't gelaet, in 't aengezigt*, het tweede *in gedaente, wezenlijkheid of bestaen*; en van dit gevoelen zijn HUYDECOPER en DE HAES mede. De laatste zegt: „ dus zou men van een „ Jongeling, die kloek van gestalte, doch wiens ge- „ laet teder en fraei besneden was, kunnen zeggen; „ *bij is een Jongeling in wezen, maer een Juffer uit „ bet wezen* ”.

„ YMAND AFTOUWEN is niet wel gezegd, 't „ moet *touwen wezen*; dit woord komt van het *le- „ der bereiden, of touwen*, waeromtrent wel *druk- „ ken, persen, zagt en weekmaken*, maer geen „ *slaen* zoo zeer plaets grijpt”. DE HAES.

KAERD is een Wolkammers Werktuig of Gereedschap; *Kaerdenmakers* zijn zulken, die zoodanige Werktuigen in gereedheid brengen; maer *Kaert*, is een aftekening van eenig Waerelddeel of Land, en wordt *Landkaart, Waereldkaart*, geheten, of *Paskaert*, indien zij de Zeebaen aenwijst. Ook kent yder het woord *Speelkaart*. In 't enkelvoud maekt de *d* of *t* het onderscheid in de betekenis.

KAMERAED noemt men een' goeden Vriend of Speelmakker; doch *Kameraed* is een aanzienlijk Eer-
 ïmpst bij Vorsten. Zie hier deze woorden onderscheidenlijk gebruikt:

Jan was mijn *Kameraed*, met wien ik daeglijks speelde,
 En 't geen mij Mortje gaf, als trouwe vrienden deelde;
 Nu ben ik min' dan hij, schoon ik hem gaf welëer:
 Jan is nu *Kameraed* en kent zijn' vriend niet meêr.

M

KLA

96 N E D E R D U I T S C H E

KLAVEREN wordt op twee onderscheidene wijzen gebruikt; eerstlijk voor *weiden in de klaver*, zoo vinden wij het bij **VONDEL**:

Gelijk een stier, die heene en weder klavert.

In **Ovidius**. B. II. vs. 1082.

Ten tweede gebruikt men het ook voor *klauteren*, dat is, klimmen als een Kat (volgens **HUYDECOOPER**) 't welk meêr geschied door behulp van handen dan van voeten. Zoo gebruikt het **VONDEL**, in *Noach* bl. 47.

— *voelge noch den staenrotsgront niet claveren?*

De gansche staetsie is aen 't klauteren en klavren

Ten hoogen berge op, om den jongsten watersnoot

s' Ontvlien.

P. RIXTEL gebruikt het ook in dien zin. *Mengelijmen*. bl. 39.

Dit graf besluit het stof, van die nogh stof nogh aarde

Belette op 's vijants wal te klaev'ren tegens 't loot

En donder-buschen aen.

KOSSEM wierd voorheen de *onderkin* van een mensch genaemd; doch het is eigenlijk de *kwabbe* die beneden den hals en even boven de borst der *Runderen* hangt. Dit bevestigt **VONDEL**, in **Ovidius**. B. II. vs. 1087.

De vette Kossem hangt om laegh, beneên den hals.

ANTONIDES gebruikt mede dat woord dus: (*Xfroom* B. IV. vs. 107.)

En ziet met vrolijkheit de traege Beemsterkop

In malsche klaver treen, tot aen den kossem toe.

D

§ P R A E K K U N S T. 97

DE HAES maekt eenige uitzondering en wil dit gebruikt hebben voor *Witte runderen*; waertoe wij geen reden vinden, hebbende de kleur daerın bij ons niets voor.

KRAKEELEN schrijft men met twee *e*, gelijk ook *Krakeelingen*, ter onderscheidinge van *Krakelingen*, die men bij de Bakkers koopt. Zeker Dichter of liever Rijmelaer, maekte een twee regelig Dichtje voor een Zalmverkooper, doch de spelling juist niet te vast hebbende, schreef hij het dus:

*Hier verkoopt men Zalm, bij halven en heelen,
Zonder krakkelen.*

De penfeelschrijver, even kundig, schreef het even zoo, op het uithangbord. Wij, dit lezende, wisten niet wat wij door 't woord *Krakkelen* verstaen moesten, menende dat *Krakkelen* zeker gebrek in de *Zalm* mogt zijn, en de Koopman zijn waer prijzende wilde beduiden dat zijn *Zalm* daarvan vrij was; doch lange daeröp peinzende, waren wij eindlijk genootzaekt lagchende van daer te vertrekken, begrijpende dat de meening was *zonder Krakeelen*.

KRIJT; dit woord wordt in verscheidene betekenissen gebruikt, *In 't Krijt staen*, zegt men voor *iets schuldig zijn*, 't geen wij menen dat oorspronglijk is van de Herbergen of Kroegen, waerın de gelagen met *Krijt* op een hout bord worden aengescreven: die het beter weet mag ons onderwijzen. *Krijt*, zegt HUYDECOPER, is het regte woord, waervoor we nu kwalijk zeggen *Kreits*, 't welk zoo veel is als *kring*, *ommekring*; 's *waereld krijt* is dan zoo veel

92 N E D E R D U I T S C H E

gezegd als 's waerelds ommekring. *Krijt* betekende bij de Ouden een *Strijdkerk*, 't welk met veele voorbeelden zou kunnen bewezen worden, alleenlijk dunkt ons genoeg te zeggen en te bewijzen dat ook in deze Stad zoodanig een *Krijt*, *Strijdkerk* of *Kampvelt* geweest is. Dit *Krijt* waervan wij spreken was rondsom met heiningen afgesloten, en wierd genaemd *Krijtbof*; aldaer wierden zekere verschillen, met goedvinden van den Oppergebieder, door Twee-gevechten, geëindigd. Over dit *Krijt* was een Opzieder die den naem van *Krijtwaerder* droeg. Zie zulks omstandiger beschreven in de *Beschrijving der Stad Leyden*, in folio. IIe. Deel. bladz. 386. b. en vervolgens.

KROOST, gebruikt men gemeenlijk om *Kinderen* te kennen te geven, als: *Zij stierven zonder Kroost*; maer HUYDECOPER leert ons, in zijne *Proeve*, bl. 139. dat het in 't gelaet der menschen dat geene is 't welk yder in 't zijne byzonder heeft. Zijne Verhandeling daeröver is waardig gelezen te worden. VONDEL gebruikt het ook in den gemelden zin, in *Ovidius* B. II. vs. 670.

En aen 't kroost terstont den knaep leert kennen.

Dus zoude men, indien een vroom mensch gestorven ware, welke verscheidene, hem in gedaente niet gelijkende, en godlooze kinderen, naliet; van den zoodanigen kunnen zeggen: *Hij stierf zonder kroost na te laten*. In tegendeel mag men een Kind, dat de hoedanigheden of eenige gelijkenis der Ouderen draegt, noemen: *Hun kind dat bun kroost draegt, of Hun kind, te kennen aen bet kroost*, 't welk overeen komt met den zoo even aengehaelden regel van VONDEL.

Kus

KUS is onderscheiden van *Zoen*. *Zoen* is eigenlijk de *Kus* van vrede of verzoening. Die hier twijfel in steld zie 'er breeder over, 'tgeen HUYDECOOPER zegt in zijn heerlijk Taelwerk. bl. 463. en vervolgens.

KWELLEN wordt ten onrechte gebruikt voor vrolijk zingen; zoo vinden wij bij PLEMP. (*Ortbogv. Belg. p. 23.*) *Altemet treurt bet stil - e nachtegaeltjen, wederom queelt bet.* Meerder voorbeelden gaen wij voorbij; verkiezende het liever in den waeren aert, voor *klagen kwijnen* en *treuren* te bezigen, en hiertoe hebben wij veele goede voorbeelden. Men dui- de niet ten kwaede dat wij, om veel moeite en le- zens te vermijden, hier, gelijk ook op meêr andere plaetsen, de bewijzen van den grooten HUYDE- COPER overnemen.

D. HEINSIUS, *Ned. Poëm.* bl. 129. zegt:

Ick ben bedroeft, ick queel, enz.

J. CATS in den *Selfstrijd*:

*Sal mijne groene jeught
Geheele dagen lanck gaen quelen sonder vreught?*

H. DULLAERT, *Poëzy* bl. 139.

*Maar ach! verlaat hij ons, dan zullen lust preeelen,
Bezochte schaduwen, en wandelplaetsen kweelen, enz.*

Wij vinden 't ook in dezen zin gebruikt bij onzen grijsen Leermeeſter JOHANNES BADON, in zij- ne *Mengeldichten* bl. 243.

— — — *Juich vrolijk, ſtaak uw kwelen, enz.*

M 3

KWIJT

4 N E D E R D U I T S C H E

: **KWIJT GAEN**, is iets *kwijt raken*, of *verliezen*.

Zoo gaet Daméas dan zijn lief zijn leven *kwijt*!

Zoo vinden wij het ook in *Gijsb. van Amstel*. IIIe. Bedr.

- *Hier meê gaick mijn' man, naest Godt mijn toevlught, quyt.*

en in **DECKER's Lof-der Geldzucht** bl. 202.

Zoo lief is 't aertrijk hun, zoo nodè gaenze 't quyt.

Ingelijks vindt men dit in de Mengelpoëzy van **MAGNA MOLIMUR PARVI** (bl. 69.)

: *Maar ach! gij gaat dien naam en ik mijn leven kwijt.*

Maer ook betekent *kwijt gaen*, *vrijraken*; in dezen zin bezigt het **ALDEGONDE. R. Bijencorf** Hoofdst. V. *men can gbeene soo groote sonde doen, of men mach te Romen daer over dispensatie krijgen, om een stuck gbelts, ende quyt van alle scbult ende straffe gaen.*

Ook betekent *kwijten*, *vrijkennen*; ook is *zich kwijten*, zoo veel als *zich vrij maken* te weten van zijnen pligt; dus zegt men: *ik kwijt mij van mijnen pligt*, dat is: *ik maek mij van mijnen pligt vrij*, in dezen zin vinden wij het woord *kwijten* gebruikt, in de *Tijdwinst*. bl. 187.

Hij ligt in schuld gezonken,

Die hij niet kwijten kan, enz.

LAKEN, *Lakenneering*, *Lakenwee'ver*, spellen wij met *a* doch *laeken*, *verüchten*, *afkeuren*, *schrijvent wij met ae* om het te onderscheiden.

L E E

LENEN, verkiest HUYDECOPER voor *lenen*, doch wij volgen hierin de verkiezing van DE HAES, welke onder Oude en Hedendaegsche Dichteren hare voorstanders heeft, en schrijven: *bij leunt tegen den wand*; om dit woord *lenen* beter te onderscheiden van *lenen*, *ymand iets lenen of ter leen geven*.

„ LEREN VERGETEN is een tegenstrijdige en „ dubbelzinnige spreekwijs; want die *iets vergeet*, „ *leert niet*, maer *ontleert iets*”. DE HAES. De volgende Dichtregelen schieten ons onder 't schrijven in:

Vergeet het kwaed doen, guit! zei Knelis tegen Trijn;
'k Wil 't *leren* (zei de meid) *vergeten*, bij mijn leven!
Neen, Loosäert! (zei de Vaer) dat zou nog slimmer zijn;
Vergeet het leren niet, maer 't *kwaed* - doen. —

LESSCHEN is het Werkwoord, zoo zegt men: *Ik zal mijnen dorst lesschen*; doch *lessen* is het meêrvoud van *Les*, welk onderscheid in het schrijven alleen gemaakt wordt door de *eb* al of niet te gebruiken.

LEVEND betekent eigenlijk iets dat waerlijk leeft; doch *Levendig* iets dat *vol beweging* is, of iets dat het *leven zeer wel nabootst*, of 't *leven zeer nabijkomt*. De Heer HUYDECOPER bewijst zulks ten duidlijkste, en wij drukken, volkomen overtuigd, het zegel op zijn gezegde. *Een levendige ziel*, zegt men, waardoor yderéén verstaet *een vlugge ziel*, want doode zielen zijn 'er niet, in den wezenlijken zin; alle zielen zijn *levend* doch niet *levendig* of vlug. Men zegt van een vlug kind, het is een *levendig kind*,

kind, waerbij men betekent een Kind dat *vlug*, *vol beweging* is. Verkeerdlijk, zelfs in 't bybelwoord, wordt God de *levendige*, voor de *levende God* genoemd. JONKTIJS onderscheid deze twee woorden in deze vaerzen :

*Keer na mij u * lodder lichten,*

Levendige Roselijns :

Soo se mij niet langer lichten, †

'k Kan niet langer levend zijn.

(In *Roselijns Oochjes XXXIV.*)

In de betekenis ziende op *nabootsing*, komt ons 't woord *levendig* voor, bij MOONEN, *H. Herdersz.* IX. bl. 46.

— — — — — *Geen kunst kan 't aerdrijk maelen*
Zoo levendigh, als 't groent in dat geweste —

hiervan ook *levendig afmalen*, *levendig in prenten*; dit zal onzes bedunkens, reeds genoeg zijn tot bewijs dat *levende* iets anders zij dan *levendig*.

LEVEREI of *Levrei* moet men schrijven, niet *Liverei* of *Livrei*; het is afkomstig van *leveren*; de Heer

* *Jonkijts* gebruikt hier het persoonlijk Voornaemwoord *U* voor het bezittend Voornaemwoord *uw*, waer van men zich moet wachten.

† Hier ziet men het Werkwoord *lichten* (*verlichten*, *lichtgeven*) tot een' slot-klank gebruikt op 't meerv. van 't zelfstandig woord *licht*, *lichten*, 't welk wij afkeuren. Zie hiervoor op het woord *B o r*.

Heer HUYDECOOPER verkiest ook deze afleiding boven anderen, zie het slot van deszelfs uitgebreide Verhandeling over dat woord, in zijne *Proeve*. bl. 328.

LIGGEN en *leggen* moet men van elkander onderscheiden. *Liggen* (jacere) is betrekkelijk op den lijdenden persoon of zaak, en *leggen* (ponere) op den werkenden. Zoo kan men zeggen: *Ik leg mij zelf ter rust en lig tot aen den morgen*.

LOCH betekent een *opening* of *bol*, maer *log*, is *lui*, *vadzig*, uit welke woorden wij weder zien dat de *cb* of *g* een groote verandering aen een woord kunnen geven.

LOEREN wordt in onze gemeene Spreekwijze gebruikt voor *bedriegen*; zoo zegt men van ymand die bedrogen of misleid is: *gij zijt fraai* geloerd; ook is: *gij zult me niet loeren*, dikwijls zeer gemeen. HOOFD gebruikt het ook in dien zin, schrijvende: daer *Jacob Izaäk loert met de pelslappen*, sommige zullen dit afkeuren, DE HAES zegt dat 'er het daeglijks gebruik ook niet afkeerig van schijnt. Wij zullen eerst de eigenlijke betekenis inzien, en voorts onze gedachten over dit gebruik opgeven. *Loeten* is niet slechts *scherp op iets zien*, maer betekent, volgens 't gevoelen van Taelkundigen, zulk een zien dat gepaerd gaet met een voornemen of drift, om het geen daer men op ziet, magtig te worden, het zij door list, of met geweld. KILIAEN noemt ook 't woord *loeren*, en *loeröogen*, welk laatste ook voorkomt in SPIEGEL's *Hertsp.* B. III. vs: 86.

Die loer-ooght op de schaeuw des naakten Venus gheerlik.

N

Dit

Dit *loeröogen*, bij de Ouden meêr in gebruik, is, naer de mening van TUINMAN, (in zijn *Fakket* bl. 212.) verkort van *lodderöogen*; doch wij zijn het met hem gansch niet eens, achtende *loeröogen* en *lodderöogen* zeer veel van elkander tē verschillen, en kunnen niet begrijpen, waerom die Heer het eerste van het tweede wil verkort hebben, daer hij zelf het woord *lodderig* dus uitlegt: „ bij de Ouden was: „ *Lodder* een hoereerder, *loddige* een hoer, *lodder*, „ *nie*, hoererij. Daarvan (besluit hij) zeggen wij „ *lodderige oogen*”. Wij zouden te ver van honk dwalen met hieröver te willen handelen, en stappen dus daarvan liefst af, houdende *loeröogen*, gelijk ook *loeren*, voor zulk een zien op iets, dat met een sterke begeerte of drift verzeld is, om het geen men ziet in zijn magt te krijgen, en achten dus dit woord *loeröogen* zoo veel als *vlammende oogen*, die men toeschrijft an ymand die als van verlangen brandt, en wiens oogen men ziet gloeiën op een voorwerp dat hij begeert.

Dus ingezien hebbende wat het woord *loeren* eigenlijk betekent, besluiten wij het ook in den zin van *bedriegen* te kunnen bezigen; ymand *bedriegen* is deszelfs *oogmerk verydelen*, hem *den kans*, zoo als men zegt, *afzien*; en dus is het juist dat HOORT het in de bovenaengehaelde plaets bezigt, waerin hij zegt, dat *Jacob Izaäk loert*, dit is niet anders dan deszelfs *oogmerk verydelen*, hem *bedriegen*.

LOOT dus, met *oo* geschreven, is een *spruit*, en wordt in 't meerv. ook met twee *oo* geschreven, ter onderscheidingen van *lot* en *loten*; ook verkiezen
wij

wij, *loten*, *bet lot werpen*, of eigenlijk *om bet lot werpen*, met een *o* te schrijven. *Lood* onderscheiden wij nog in spelling van *loot* en *lot*, voegende daer achter de *d*, en schrijven een *lood vlak*, een *looden buis* enz.

„Schoon **LUISTEREN**, (zegt **DE HAES**) als „afkomstig van *luis*ter, bij sommigen beteekent „*schijnen* en *blinken*, zouden wij 't zelve echter „niet gaerne in dien zin gebruiken; om de dubbel- „zinnigheid van het woord *luis*teren, dat is, *zagt* „*tot iemant spreken*, te vermijden”. Dit kan ligt- „lijk verhoed worden; doch het woord *opluis*teren voor *op*seren, *glans* *bijzetten*, mag veilig worden gebruikt.

MIN, zelfst. Vr. Naemw. moet men nooit, ofschoon men 'er Cupido mede bedoeld, manlijk gebruiken. De groote **HUYDECOOPER** toont ons in zijne *Proeve* (bl. 87.) dat zulks geheel zonder grond geschied. **VONDEL** zegt:

Of zijt ge een Godt, men mogt u aenzien voor de Min.

als ook:

————— *Ericijn, die prat*

Met haeren zoon, de Min, op haeren lustbergh zat.

En hij leert ons, met **VONDEL** te zeggen: *De min treft met zijne pijlen*, wanneer men Cupido meent; doch, met *baere pijlen*, als men, zonder Venus of Cupido te bepalen van de Min spreekt;

N 2

maer

100 N E D E R D U I T S C H E

maer nooit te schrijven *des mins* of *van den min*. De Geslachten der woorden kent men uit het lidwoord *de*, of *den*, en niet altijd uit het volgend betrekkelijk woord *die*, *dien*, *zijn*, *baer*, *bem* enz. en ook niet uit de volgende benaemingen van *vader*, *moeder*, *zoon*, *dochter*, enz.

Dezelfde Aenmerking heeft plaets omtrend het woord *Zon*, dat altijd Vrouwlijk is. De zon wordt in den natuurlijken stijl, met recht *Moeder*, en in de tael der Dichteren *Vader* genaemd.

MOED en *moedigbeid* wordt met *d* geschreven, ter onderscheiding van *moet*, en *moeten* in welke woorden wij de *t* moeten gebruiken.

NA en *naer* moet men wel onderscheiden, veele Schrijvers dwalen hierin; veele Oude Dichters gebruikten het onverschillig. In het Woordboek bij PLANTYN vindt men overal *na*, en alleen *naer* om *angstvallig*, *bange*, te betekenen. Dit *naer* onderscheid zich van zelfs van het ander woord *naer*, door de reden in welke het voorkomt, gelijk meêr andere woorden, niet alleen in onze Tael, maer ook in veele anderen, welke juist in spelling elkan- der gelijk zijn, doch veel in den zin verschillen; onnodig achten wij dan 't gebruik van ZEYDE- LAAR, die het woord *naer*, in den zin van *angst- vallig*, dus schrijft: *nââr*. Maer laet ons tot het onderscheid van *na* en *naer* terug keren; *Na*, is in 't latijn *Post* en *Propè*; *Naer* is *Ad* en *Secundum*, zelfs vindt men het dus in 't Woordboek bij PLANTYN; en wil men in onze taele de zuiverheid bewaren, men zal hierop dienen te letten. *Na* moeten wij dan

S P R A E K K U N S T. 101

dan gebruiken wanneer 't een aenwijzing van tijd betekent, op deze wijze:

*Mijn Cipria,
Mijn eenichste goddinn'
Camt volgt mij na*

In de SCHATKIST *der* PHILOSOPHEN *en* POËTEN. bl. 13.

*Na dat Vulcanus weeck den grooten God der Zweden,
Zoo bracht hij hier te Lant veel duizent lompe smeden, enz.*
J. v. D. VEENS *Over-zeeſche Zege- en Bruilofſt
Sangen.* 1644. bl. 205.

*Toen ſchoot d' Almaghtige, bij ſchoon en helder weêr,
Aan Abrams rechterhant een' lichten blikſem neêr;
En liet, niet lang daarna, enz.*

HOOGVLIET. in *Abraham.* bl. 25.

*Gij zult naa 't kort verloop der ouderende waereld,
Wanneer de zugtende aarde aan 't godd'loos rot ontvalt,
Verrijzen met een' glans, enz.*

TIJDWINST. bl. 43.

Wij moeten ZEYDELAAR weder tegenspreken, die ook *na* in den zin van *Secundum* (volgens) wil gebruikt hebben;

Wij zullen na onze werken geoordeeld worden, zegt hij; met opzicht op den tijd heeft hij gelijk; want men kan niet geoordeeld worden over onze daeden, eer die gedaen zijn; doch zulks is hier de mening niet, men wil 'er mede zeggen: wij zullen naer of volgens onze werken geoordeeld worden. Onverſtaenbaer is het, als hij wil dat men zegge: Het is goed

N 3

weêr

202 N E D E R D U I T S C H E

weder na den tijd van 't jaer; wanneer de tijd van 't jaer om is, zoo is ook het jaer uit, en 'er is geen tijd na, dewijl zoo ras het eene jaer uit is, straks het ander weder begint; men moet dan zeggen naer of volgens den tijd van 't jaer. En dat dit naer in dezen zin moet gebruikt worden, en van voornaeme Mannen dus ook gebruikt is, zullen wij alhier bewijzen:

Volgtse die 't belieft, oft naer d'oude stijlen doet, enz.
SCHATKIST der PHILOSOPHEN enz. bl. 3.

En alle ghewas, elck naer sijnen aert puerlijk,
In 't zelfde Boek. bl. 7.

Dus laet ons naer gewoont hier wat in vreugden leuen:
In 't Treursp. van Porphyre en Cyprine. bl. 24.

Wat dunkt v ist niet best, een Lieken naer den tijt?
In 't zelfde. bl. 25.

Waer beide t'samen gaen naer uwen will en wensch enz,
HUYGENS Bybelstof. bl. 16.

Gewis de Godt wiens hofgewelven
Elk ziet, en die den mensch
Veel liever heeft dan wij ons zelven,
Behield mij hier naer wensch.
POOT II. Deel. bl. 65. 66.

Terwijl een dwarrelwint ons gints en weder slaat,
En ons gemoet beweegt tot averrechtsche stappen,
Naar mate van de drift der menschlijke eigenschappen!
HOOGVLIET in *Abraham. bl. 25.*
Geen

SPRAEKKUNST: 103

*Geen ruwe houtkoolfchets, die 't vlugtig oog verbijstert,
Verschilt meer van een beeld naar 't leven opgekleurd;
TIJDWINST. bl. 33.*

*Hij geeft u 't kinderregt om op zijn goed te spreken,
En schenkt u, wat u dient, naar eisch van tijd en stand;
In 't zelfde Werk. bl. 39.*

*Ik zal naar 't heilig Godsbevel
Voor 't koud gebeente een grafsteel kopen enz.
MAGNA MOLIMUR PARVI. Mengelp. bl. 5.*

Ook gebruiken wij *naer*, wanneer het eene be-
weeging naer een plaets, zaak, of persoon betekent,
waertoe wij ook bij dezelfde Dichters bewijzen ge-
noeg vonden:

*Naer den Edelaert-Bosch steld' ick mij te weghe
Om wandelen langhs den groenen pleine,
Deur Twolfgat track ik naer daude pleghe,
Naer den Slanghenbrouck die schoone fonteyne.*

In de *Konst van Rbetoriken* van M. DE CASTE-
LEYN, waerin wij de twee onderscheidene wijze
des gebruikts van 't woord *naer* vinden.

*Ende ick wardt wackere zonder traghén
Heffende thoofst op, naer den houpel kijkende;
In 't zelfde Werk. bl. 7.*

*Minerua schoon, gaet naer den throon,
Haelt de Musen met haefsten snel, enz.
SCHATKIST, enz. bl. 9.*

Wer

Wat tracht ghij doch naer gelt, naer rijckdomm', oft naer schadt?

In 't zelfde Werk. bl. 12.

*Hooft waer ick naer verlang,
Jan, en helpt mij verlangen, enz.*

HUYGENS, *Sneld. B. XVI. 191.*

*Want in weerlicht, vier en straelen
Voer hij naer de hemelzaelen
Daer het Helizeus zagh:*

POOT. *Ie. Deel. bl. 34.*

*Dan moeten wij, gelijk de blinden, 't voetspoor misfen,
En tasten naar den wandt van uw geheimenisfen.*

HOOGVLIET, *in Abramam. bl. 25.*

't Is Jezus; Jezus is 't, o Ziel! die naar u vrijt.

TIJDWINST. *bl. 37.*

Daar voert de kromme rug der baren

En wrak en roer en mast en want

En eenen schat van kostbre waren

En lijken naar het kermend strand.

MAGNA MOLIMUR PARVI. *Mengelp. bl. 130.*

*Men schrijft anders ook na voor nabij; de Lust-
buiszen liggen na aen elkander, en men kan veilig
schrijven: ymand te na komen, naderen, navol-
gen enz.*

*NOCH bosch noch boom: „ Als men het minder
„ en meerder wil uitsluiten, moet men nooit het
„ minder maer altijd het meerder eerst noemen;
„ en dus nooit schrijven: men zag noch boom noch
bosch;*

„ *bosch*; maer altijd: *men zag noch bosch noch boom*;
 „ want waer men geen boom ziet kan men zeker-
 „ lijk geen' bosch zien; terwijl men wel een' boom
 „ zoude kunnen zien, waer juist geen bosch te
 „ vinden was". DE HAES.

NOOIT en Ooit ziet men, en voornaemlijk bij de Ouden, kwaelijk gebruikt: *Ik zal het ooit doen*, betekent dat men 't beloofde waerlijk zal doen. *Ik zal het nooit doen*, geeft juist het tegendeel te kennen. *Nooit* is het zelfde met *nimmer*, en *ooit* met *immer*. *Nimmer* moet men twee ontkennende woorden te samen voegen in een reden, als *niet en nooit*; *niet en nimmer*, *niet en noch*, *nooit en noch*, enz. het zou een' zeer wanschiklijken stijl geven als men zeide; *Nimmer zal ik u niet verlaten*, *Nooit zal ik u niet beminnen*; en evenwel te dikwerf hoort en leest men soortgelijke uitdrukkingen: Overal waer het woord *niet* in een reden voorkomt, moet men niet *nooit* maer *ooit* gebruiken, indien men 't nodig heeft. bij voorbeeld:

- 'k Heb 't *nimmermeer* gezien, of iets daervan gehoord.
- 'k Heb *nooit* den man gezien, of *immer* zijns gelijken.
- Ik heb *noch* Roozmond *noch* Phillis *ooit* bemind.
- Nooit* heb ik Philida of Galathé bezind.

En deze weinige staeltjes dunken ons genoegzaam, om te tonen hoedanig men deze woorden moet gebruiken en verwisfelen, om een' goeden zin op te leveren.

VONDEL zegt, in zijnen Ovidius: *Om-in 't nog zoo schoon als ooit te schijnen*, dat is zoo schoon, of

of even schoon als immer te vooren; doch op een andere plaets zegt hij:

En berste, zoo verwoet als noit, uit mijne killen.

En hierdoor geeft hij te kennen *verwoeder dan ooit*. Zoo groot als nooit, is zoo goed gezegt als grooter dan ooit; gelijk de Heer HUYDECOPER zulks volkomen toestemt; doch wilde men nu schrijven *verwoeder dan nooit* of *grooter dan nooit*; zoo zoude men brabbeltael voortbrengen.

OM MIJNEN WIL, en om *uw*en wil moet men schrijven, zonder de *t* achter de *n* te voegen, als daer geheel onnodig.

ONDER DE VOET zegt men, hoewel *voet* manlijk is; sommigen hebben gemeent dat dit niet goed was, en schreven *onder den voet*; zoo ook: *op den been*, voor: *op de been*; *in het wapen* voor *in de wapenen*, enz. De Heer HUYDECOPER handelt in 't breede over deze en nog drie soortgelijke spreekwijzen; wiens verhandeling wij kortlijk zullen volgen. *Op de been* moet men schrijven, omdat het is verkort van *op de beenen*, gelijk de Ouden deze uitdrukking gebruikten; zoo zegt HOOFT, in *Geeraert van Velzen*:

D'onwetende gemeente is schendich op de beenen.

Meer voorbeelden gaen wij kortheidshalven voorbij. Dus zegt men op dezelfde wijze: een Leger van tien duizend *Man*, bij verkorting van *Mannen*. Een reeks van honderd *jaer*, voor *jaeren*. Een beest van zes honderd *pond*, voor *ponden* enz.

ON:

ONDER *de voet* is mede een verkorting van *onder de voeten*, en dat dit dus eertijds ook gebezigd wierd, kan men in de *Proeve van Tael- en Dichtkunde* met voorbeelden bevestigd vinden; doch wanneer men bepaeldlijk van eenen *voet* spreekt, moet men het manlijk geslacht behouden, en schrijven: *bij stoot mij met den voet, bij gaf mij een schop met den voet*; want met beide de voeten te schoppen, zegt gemelde Taelsman, zou ons zelf onder *de voet* doen raken.

OP *de loop* daer en tegen, is niet goed gezegt; want het kan niet verkort zijn van *op de loopen*, derhalven moet men schrijven *op den loop, in den loop*, enz.

DE *Beest spelen*, is goed gezegt, schoon niet verkort van *de Beesten*, en hoewel 't woord *beest* onzijdig is. De reden daervan is, dat dit woord bij de Ouden vrouwl. is gebruikt, welke gewoonte in deze spreekwijze is gebleven, gelijk ook, behalven in veele geschriften, zoo ook in den daeglijkfchen spreektrant dikwerf blijkt.

IN *de wapen* wordt van den Heer HUYDECOOPER goedgekeurd, en is bij hem, gelijk ook bij ons, in den zelfden zin als *op de been*, en *onder de voet*, aentemerken.

BIJ *de werken zijn*, is een zeer goede Spreekwijs, doch *bij de werk*, of *bij den werke* moet men vermijden. Deze Spreekwijs is, volgens TEN KATE, ontleend van de Opzichters van groote Werken, die gedurig zich daer bij moeten laten vinden, om vaerdig op alle voorvallen bij der hand te wezen, en de zaken te kunnen redden.

ONTWEIËN is een spreekwoord dat der Jagt eigen is, betekenende: *het ingewand uit het gevangen Wild balen*; doch *ontwijden* is een *gewijden* persoon, of eene *gewijde* zaak van de te vooren *gewijde eer* of *waerdigheid beroven* of *ontdoen*.

ONTZACH, *eerbied, onderdaenigheid*, aen ymand betonen, en *ontzachtlijk*, wordt met *cb* geschreven; doch *ontzag* van *ontzien*, ik *ontzag* hem niet, *schrijft* men met *g*.

ORDE en *Order* moet men van elkander onderscheiden. ZEYDELAAR spelt deze twee verschillende woorden even eens, *order*, schoon hij weet dat HUYDECOPER *orde, orden, ordelijk* en *ordenlijk* opgeeft. *Orde* is bij ons *schikking, geregelde plaetsing*; en *ordenlijk* is *beoorlijk*, iets dat in *geregelde schikking* is. Maer *order* is *bevel, last*. *Order*, zegt ZEYDELAAR, is ook *tugt*. *Die Meester houdt een goede order*. Dan in dezen zin kennen wij dat woord niet; als de Meester een goede *orde* houdt, houdt hij een goede *schikking*; maer *geeft* hij zijnen Schoolieren goede *orders*, zoo wordt zijn *goede schikking* door goede *bevelen* gesterkt.

OP DE KNIE VALLEN verkiezen wij met kundige Mannen voor *op de kniën vallen*, schoon het bij goede Dichters voorkomt.

POND, zeker gewigt, of ook wel *somme gelds*, *schrijven* wij met *d*, ter onderscheidinge van *Pont* een platte schuit of schouw.

PRAT en *preutsch*, woorden van een en dezelfde betekenis, zijn beide goed Nederduitsch; HUYDECOPER handelt 'er in 't breede over, en toont met bewijzen dat zij beide in een goeden zin gebruikelijk zijn,

zijn, doch wij houden het in dezen gevalle met de Vernuftige Schrijvers der *Bijdragen*, welke van deze woorden zeggen, dat zij te veel buiten hun echte betekenis, zijnde voornaemlijk: *grootsch*, *trots*, *spijtig*; gebruikt worden. Wij bepalen het gebruik dezer woorden alleen op zulk een' die zeer *hoogmoedig*, *trots*, *opgeblazen* en *spijtig* is, die alles beneden zich acht, en zich verbeeld van al zijne evenmenschen ontzien en gevreesd te moeten worden.

RAED, *raden*, *raedgeven* schrijft men met *d* in tegenstelling van *Raet*, *bonigraet*, en *raeten*, 't welk met *t* gespeld wordt.

REI en *Rij*. *Rei* manl. Zelfst. wordt gebruikt om een aental t'samengevoegde Zangers, *zangreiën*, of *zangrei* genaemd; te betekenen. *Rij*, vrouwl. Zelfst. betekent eenige perfoonen of dingen die op een regte lijn zijn geplaatst, zonder eenige kromte. De naem van *Rij* wordt aen eenen maetstok gegeven, dien de Metzelaers gebruiken, om het gelijk verband der zaeken af te meten, gelijk een lijn, om een regten streep te halen.

RIJM betekent voornaemlijk de aengenaeme en zoervloeiende uitspraek der vaerzen; het is bij ons altijd genomen voor den *Slotklank*, gelijk ook bij veele, en wel de meeste Dichteren, doch ten onrechte; het is afkomstig van het latijnsche *Rythmus*, en hetzelfde met het Fransche *la Cadence*. Zie het IIe. Deel der *Maendl. Bijdragen*. bl. 238.

ROEKELOOS, is volgens goede Taelkenners, zonder *roek*, in welk geval wij beter achten *Roekloos* te schrijven. *Roek* wierd bij de Ouden gebruikt voor *zorg*, en dus zal *roekloos* zoo veel zeggen als

110 N E D E R D U I T S C H E

zonder zorg, onbedacht, of achteloos. Wij houden, gelijk ook verscheidene onder de Ouden gedaen hebben, *Reukloos* mede zeer goed te zijn, en wel voornamelijk in de betekenis van *onverstandig*, *onöpletend*. *Reukloos*, 't is waer, is zonder reuk; en juist daerom zouden wij het in den gemelden zin gebruiken; Een oud spreekwoord is bij ons, *steek uw vinger in den grond en riek in wat Land gij zijt*, dat is, merk op in welke gelegenheden gij u bevindt, en met betrekking daeröp verstaen wij door een' *reukloozen* zulk een', die de hem voorkomende zaeken zonder *overleg* of voorbij gaet, of aenvat. Koddig oordeelt ZEYDELAAR over dit woord: „*Reukeloos* (zegt hij) zou men kunnen gebruiken „*voor iemand die zig stinkende gemaakt heeft*”. Onzes oordeels zou men van zulk een beter kunnen zeggen, dat hij zich affschuwelijk gemaakt had, en zij gelukkig waren, die hem *reukloos*, 't zij in welken zin dezen Schrijver dit gelieve te nemen; konden voorbij gaen. Wij vinden onder anderen dit woord *reukloos* gebruikt in het *Kort Begrip des Redekavelings*; in *slechten Rijm* vervat, van de Kamer In Liefde Bloeyende, bl. 3.

Zó elck een rueckelózigh onverstand verdoemt enz.

SCHEPEN het meervoud van Schip, schrijven wij met een *e*, gelijk ook *Schepen*, *Schepenen* en *Schepenscbap*; doch gebruiken twee *ee*, in het Werkwoord *Inscheepen*.

SCHREIËN betekent niet alleen *weenen*, maer ook *schreeuwen*, in welken zin het ons op verscheidene

SPRAEKKUNST. 111

dene plaetsen voorkomt, en onder anderen bij
J. SIX *van Cbandelier*, in 's *Amst. Winter*, bl. 69.

*Ontrent de wal, daer bomijs leit,
Werd ijslik, help, help, help, geschreit.*

En bij VONDEL, in zijnen *Ovidius*. B. I. vs. 656:

Vader, schreitze, och helpme enz.

In dezen zin gebruikt men ook *veldgeschrei*, *noodgeschrei*, *juichgeschrei*, *vreugdengeschrei*. Welk laetste ons voorkomt in *Jesaja XV*. vs. 9. *Want het vreugden-geschrey over uwve somervruchten, ende over uwven oogst, is gevallen.*

SLET was bij de Ouden een *stordig* en *morsig* *vrouwensch*, ook wel een *versleten boelin*, ook wel een *arme vrouw*. Bij deze drie, schoon ver van elkander verschillende betekenissen, voegen wij nog een vierde, dat is die van een onkuisch *Vrouwspersoon*, hoewel geen *versleten boelin* zijnde, om niet in de tweede betekenis te vervallen. In den zin van iets dat bemorst is, vinden wij het gebruikt bij HUYGENS, in *Hofwijck*. bl. 359.

— — — *Ick heb den besten bouwen
Den nieuwen schorteldoek sien wringen tot een slet.*

Voor een *stordig Vrouwensch* vinden wij het gebruikt bij CATS.

*Want Vrijsters staegh al even net;
See haest getrouwt, soo haest een slet.*

Voor een *versleten Boelin* vinden wij het bij
B. VOL,

112 N E D E R D U I T S C H E

B. VOLLENHOVE, in den *Broedermoord*, III. Bedr.
je. Tooneel.

Uw boelſchap eertijts, nu veroudert en verſleten.

In de betekenis van eene *Arme Vrouwe*, geeft het ons
COLYN VAN RIJSSELE op:

*Wat zoudij u worpen aen arme ſleteren?
(en elders)*

*'t Is al om de ſletere, dat zoud' ic duchten;
Catherina, dat hij dus karmt ende treurt.*

Als een onkuisch vrouwmensch, eindlijk, vindt men het bij BARA in zijn Tooneelstuk *Galteno en Alimene*, waer hij de onkuisſche *Alimeene*, *Juffer-ſlet* noemt; en in dezen zin vinden wij ook het woord *Kamerslet* gebezigd, door den voortreffliken Dichter LUCAS TRIP, zie *Tijdwinst*, bl. 178. in den *Spiegel der Verdorvenheid*; in 't geval van *O. Z. van Haren*.

*Walgt hij * van 't egte bed;*

Waarom dan niet getoond,

Door 't kiezen van een kamerslet,

Of Vloernymf, buitens huis geloond,

Dat hij, hoe onverdagt, volleerd in ſlinkſe gangen,

Zijn waereld wel verſtaat;

In ſteel van zijn onnoozel zaad

In een verbooden fuik van Bloedſchande op te vangen?

SLIS-

* Volgens 't geen wij op de Spreekwijs: *De ſpijs walgt mij: zagen, menen wij dat hier beter gezegt zoude zijn; Walgt hem het echte bed.*

SLISSEN is eigenlijk in onze taele: *slechten*, verëffenen. Het wordt ook door veele Schrijvers en Dichters gebruikt, om *lescben* en *bluscben* te beduiden; waervan HUYDECOPER ons verscheidene Voorbeelden geeft. DE HAES heeft in deze betekenis gansch geen smaek; doch voor zoo ver wij het gezegde van eerstgemelden overweegen, komt het ois niet onäenneemlijk voor; en om tot een besluit te komen, begrijpen wij het beide eveneens, en in den zin van *slijten*, te kunnen en mogen gebruiken.

SLOT (Kasteel), en *Slot* (waerbij men een kas, enz. toefluit) worden met een *o* geschreven, gelijk ook in het meervoud *Sloten*, en het Werkwoord *sluiten*, *sloot*, *gesloten*. *Sloot*, en *Slooten*, gegravené *grachten* of wijde *greppen*, in tegendeel, schrijft men met *oo*.

SMADEN, is *smaedheid aendoen*; maer *smaelen* is een gedurig *smaden*.

SNOOD, doorgaens gebruikt voor *boos*, *schelms*, enz. en om slechts bij onze eigene Werken te blijven; in dien zin te vinden, in den *Dood van Calas*, bl. 2.

„ Dit is het Jaerfeest van Calas, die, veel te *snood*
„ Door bloeddorst en geweld gedoemd wierd tot den dood”.

In de *Bataefscbe Veldvreugd*, bl. 16.

— — — die te streng de Leeuwendaelsche Landen
Gekneveld hielden, door de *snode* Dwinglandij
Van hem, enz. —

R

In

114 N E D E R D U I T S C H E

In de *Eerlijke Misdadige*, bl. 26.

— — — Mischien is 't ook te noemen
Het *fnoodste* vonnis, daer men iemand toe kon doemen!

In *Annette en Lubin*, bl. 21.

Rampzael'ge, die te *fnood* een ted're, onnooz'le maegd
Bedorven hebt, durft gij voor mijn gezicht nog komen?

In de Vertaeling van P. BURMANS Dichtstuk,
voor *Paöli*, bl. 17.

Opdat ook 't nageflacht uw *fnoodheid* niet verzwijs', enz.

In *Fanny*, bl. 12.

Die *fnood* heeft mij straks een' brief van duizend ponden
Ter hand doen stellen, enz.

In den *Dorpschoolmeester*, bl. 20.

— — — Ik zel 'et niet vergeten,
Jou *fnod* karonje! maer ik zel iens an 't Gerecht
Jou slimme strecken kenbaer maeken.

En eindlijk ook in *Melanie*, bl. 48.

Uw' Vijand, mijnen Beul; die in mijn ongelukken
Door een' barbaerschen dwang zoo *fnood* mij blijft verdrukken.

Dit woord *fnood* betekent eigenlijk: *verachtlijk*,
slecht, *gering*, *ongezien*, *arm*. volgens HUYDECO-
PER, die daarvan verscheidene klare en krachtige
bewijzen opgeeft. Zie zijne *Proeve*, bl. 526. 527.

SPANS-

SPANSSEEREN of *spanseeren*, waervoor de Ouden schreven *spaseren*, *spaceren*, en *spacieren*, wordt door L. MEIJER en HUYDECOPER onder de Bastaertwoorden gesteld, waerönder wij het mede tellen.

SPAREN is bewaren; maer *Spaerne* is een bekend Water te Haerlem, men moet het een met het ander niet vermengen, gelijk verscheidene Brui-lofstdichters gedaen hebben, die om een' slotklank op bewaren te vinden, het *spaerne*, *sparen* noemden.

SPEL eenv. *Spelen*, meerv. worden beide met een *e* geschreven; doch het Werkwoord, *speelen*, *speelde*, *gespeeld*, schrijven wij met *ee*.

SPETEN en *spitten* zijn twee woorden van onderscheidene betekenissen, het eerste is aen een *spit steken*, en het tweede is *steken met iets dat spits of scherp van punt is*.

TAS is eigenlijk een hoop koorns of veldgewas; schoon het ook van sommigen in 't algemeen voor een hoop of stapel gebruikt wordt, als: *tas van dooden*, gelijk VONDEL doet, zoo houden wij het liefst in zijn rechten zin, te weten voor een hoop *koorns* of *Veldgewas*, en *tasfen* voor het op een stapelen daarvan, en in dezen zin gebruikt het POOR, in zijn *Mengeldichten*. bl. 370.

Appels enten, peereplukken,
Macien, hooien; schuur en tas
Stapelen vol veltgewas.

TOCH en *Doch* is van elkander zeer verschillende; het eerste wordt gebruikt om eenig verzoek of

116 N E D E R D U I T S C H E

gebed aen te dringen; en het laetste gebruikt men veelal in dezelfde betekenis van *maer*. Wij zullen dit met weinige voorbeelden bevestigen, en voor eerst uit HOOGVLIET'S *Abraham*:

*Zal deugt en ondeugt zijn in een' gelijken staat?
Dat zij toch verre!* (bladz. 162.)

*Ach! mijne Broeders! doet toch geen baldadigheid;
Doet niet dat gruwlijk kwaan!* (bl. 165.)

*Doch nimmer dacht ik, dat Vorst Faraō zijn zin
Zou kunnen stellen op een slechte Herderin!* (bl. 59.)

Doch 't is de Hemel die onskindren doet verwerven. (bl. 62.)

Voorts uit de *Tijdwinst van den voortreffliken
L. TRIP*.

*Bij wat Vrienden, mijn Beminde!
Woont ge tog, dat ik U vinde?* (bl. 10.)

*En kwam, ter juiſter ſtond',
Op 't zondige aardrijk woonen,
Der ſtervelingen zoonen
Gelijk, doch zonder zond', enz.* (bl. 189.)

TOEVEN is *verbeiden*, *opwachten*; doch 't wordt ook gebruikt voor ymand onthalen, gelijk verſcheidene Taekundigen bevestigen. Zoo vinden wij het gebruikt in den *Zelfſtrijd* van J. CATS. bl. 6.

Al-waer hij wert getoeft met vriendelick onthael.

Ins.

Insgelijks bij J. B. WELLEKENS, *Dichtl. Uitspanningen*. bl. 20.

*Terwijl zal ik u, in het hoekje van den haart,
Eens toeven; 'k heb een kruik, van ouds, hier toe gespaart.*

gelijk ook bij R. ANSLO, *Martelkroon van Steven*. bl. 22.

*Dien troostboe, die u zelf zoo gierig aan komt zoeken,
En toeft in 't open hof van 't welig paradijs
Bij zulk een hemelogst van zalige Englespijs.*

schoon men nu door dit *toeft*, bij ANSLO, zou kunnen verstaen, *wacht of verbeidt*, komt het ons veel aenneemlijker voor als *ontbalen* of *vergasten*, in welken zin, onzes bedunkens, de Dichter het alhier wil verstaen hebben. Zeer duidelijk gebruikt VONDEL deze spreekwijs, in zijne *Altaergebeimenissen*. B. I. bladz. 22.

*Daer Godts gena haer gasten aen zou zetten,
En toeven, op een zonderlinge wijs
Met voorgebeelde en langbeloofde spijs.*

Ook kan dit woord *toeven* gebruikt worden om het aendoen van allerlei vermaak te beduiden; en zoo komt het ons onder anderen voor, bij DECKER, *Lof der Geldzucht*. bl. 212.

Zoo zult ghij u van elck zien troetelen en toeven.

TOKKEN is *aenraken*, en *tokkelen* een *geduurig tokken* of *aenraken*, dus noemt men *tokkelende toonen*,

de zoodanige welke ons geduurig strelen en aendoen. Op deze wijze worden veele woorden in onze taele verlengd, waarvan 'er ons de Heer HUYDECOPER verscheidene opgeeft, als *blikken* en *blikkeren*, *buppen* en *buppelen*, *bakken* en *bakkelen*, *nesten* en *nestelen* enz.

TUIN, betekent niet altijd den *Hof*, maer ook zeer dikwijls de *beining*, zegt DE HAES; maer HUYDECOPER togt klaer, dat het woord *Tuin* niet de *Hof* maer eigenlijk de *beining* is, die den *Hof* affluit, en begrijpt dat alles, wat binnen den omtrek van zekere paelen is besloten, overdraglijk een *tuin* kan genoemd worden. Duidlijk vindt men 't woord *tuin* of *tuinen* in opgemelden zin gebruikt, in *Tjcep vol wonders*, 1514. in de *Prologbe*: *Die welcke door bare sonderlinghe gracie minen bogbaert met sodanigben stercken thuynen bebben doen omringben.*

UITHOLLEN kan men gebruiken voor een wild paerd, of een ligtvaerdig mensch, naer de meening van DE HAES, maer *uitboolen* bezigt men voor *uitgraven*. Dus zijn *bolen* en *bollen* woorden van een' geheel onderscheiden zin, het eerste is het meervoud van *bol* waarvan 't werkwoord komt: *uitboolen*, *uitboolde*, *uitgeboold*; en het tweede een werkwoord, *bollen*, *bolde*, *gebold*. Het Licht onzer Taele, de groote HUYDECOPER, geeft ons veele voorbeelden op, om ons het gemelde onderscheid klaer te doen verstaen,

UIT *uwen stam geboren*, is geen goede uitdrukking, schoon 'er zich VONDEL zelfs van bedient; want, behalven dat eigenlijk geen *baren* aen een' *stam* kan toegeschreven worden, maer wel *uitspruitten*;

ten; zoo kan men uit ymands *stam* afkomstig zijn, zonder echter zijn zoon te wezen; en dit is de aenmerking, welke HUYDECOPER op deze uitdrukking van VONDEL maekt, want de Dichter bedoelde *Faëton*, die gesproten was uit *Febus*, zijnen Vader, nu kon *Faëton* wel gesproten zijn uit *Febus*, zonder zijn Zoon te wezen. *Stam* is eigenlijk *geslacht*, dus uit ymands *stam* gesproten te zijn, is niet anders dan afkomstig te zijn uit zijn *geslacht*, of uit hem, wien men als den eersten Vader aenmerkt. Beter achten wij de spreekwijs dus: *uit uw Zaed geboren; uit dezen of genen stam* (niet geboren) maer *gesproten*.

VAEG is zoo veel als *bloem* of *bloei*. TEN KATE acht het van hoogen ouderdom te zijn; VONDEL gebruikt het in zijn *Altaergebeimenisfen*, 1^e. Boek:

*De zon brengt zoo, na 's winters gure vlaegh,
Geen' groei en geest en levendige vaegh.
In al wat dor en doot lagh en begraven.*

Insgelijks gebruikt het HOOFT, in *Tacitus*, bl. 382. *In de vaeg zijner jaren*; In navolging van wien POOT het ook gebruikt, zie zijn 1^e. Deel. bl. 217.

*De werelt miste vaeg en ziel
Zoo Venus rijk verviel.*

VAETEN, is iets in een ton doen, of gieten, HUYDECOPER noemt *vatten* (dat is alles wat iets bevat) de Vader, maer *vaeten* de Zoon van het zelfst. VAT. Men moet dit woord dus gebruiken:

Vatten: — Vat, vaten: Vacten, vaette, gevaet.

VER-

VERGAËREN gebruikt men voor te *samenkomen*, zij vergaëren tot nut van 't algemeen; ook voor te *samenvoegen*, ik zal deze bladeren vergaëren. Maer het wordt ook gebruikt in den zin van *trouwen* en *bijslapen*. Waervan ons de Heer HUYDECOPER veele fraeie bewijzen oplevert.

VERWATEN wordt van sommige Dichters en Schrijvers gebruikt voor *onverfcbrokt*, *stout* enz. doch ten onrechte: Verwaten is *vervloekt* of *in den ban gedaen*, in dezen laetsten zin stelt het HUYDECOPER ook. In het Woordboek bij PLANTIN vindt men het niet, doch in de *Proeve von Tael- en Dichtkunde* vinden wij verscheidene goede bewijzen, welke de laetste betekenis wettigen.

VERWERVEN is *verkrijgen*, *magtig worden*, doch *Werven*, iets *aennemen*, *vergaderen* of *verzamelen*. VONDEL gebruikt beide deze woorden in een Vaers, in zijnen *Ovidius*. XIII. B. vs. 1235.

Doch wij verworven 't geen bij nootlot stont te werven.

In vroegere dagen echter heeft men deze, van elkander verschillende woorden, in een en denzelfden zin gebruikt; vooräl *werven* in plaetst van *verwerven*.

VLIEDEN, vloodt, gevloten; en VLIETEN, vloodt, gevloten, moet wel van elkander onderscheiden worden; voornaeme Dichters hebben zich hierin misgrepen, die *vlieden* en *vlieten* onder een vermingden. *Vlieden* is *vluchten*, en *vlieten* is eigen aen water en alle vloeibaere stoffen. 't Laetste vindt men

mien bij J. REVIUS, *Overysf. Sangen en Dichten.*
bl. 55.

Als ut een bitter hol het water komt gevloten.

en in de *Orangie Lelie van Leyden* 1607. in 't Re-
fcreyn:

Christum, uit wien dat compt 't levens fonteyn ghevloten.

VOËREN moet men onderscheiden van *voeren*:
Voeren is verkort van *voederen*, van *voeder* of *spijzen*
voorzien. Het woord *voeren* kan men op zichzelf
op verscheidene wijzen gebruiken, gelijk men ziet
in deze spreekwijzen: *het gescht op den wal voeren*;
het gebied voeren over een leger; *Oorlog voeren te-*
gen den vijand; *de eerste vlag voeren* enz. *Vervoer-*
ren gebruikt men voor *wegleiden*, *iets ver heen ma-*
ken, *ymand misleiden* tot het kwaed: *Vervoeren* kan
men ook gebruiken in een' anderen zin, bij voor-
beeld, *men vervoert veel stofs in de klederen* enz.

WAERACHTIG zegt de Heer HUYDECOPER,
wiens woorden wij hier weder zullen overnemen;
„ betekent het geen volkomen en geheel waar is,
„ in het hedendaagsche gebruik: zelfs zo ver dat
„ men 't neemt voor een eedzweering, en een
„ krachtig woord van bevestiging; en wordt God
„ zelf (dat hier met eerbied gemeld zij) genoemd
„ de *Waarachtige* en *Leevendige* God. Woorden,
„ die elk nu verstaat; maar die in hunnen oorsprong
„ niet voldoen aan deeze betekenis. men behoort
„ te zeggen, de *Waaere* en *Leevende* God. want

Q

„ *Lee-*

122 N E D E R D U I T S C H E

„ *Leevendig* is, dat vol *beweeving* is (*leeven* is ook *beweegen*) of iets dat het *leeven* zeer wel naarbootst. Zo is ook *Waerachtig*, niet eijlijk dat *waar* is, maar dat *waar* *SCHIJNT*”. Hiertoe worden de volgende bewijzen bijgebragt, uit HUYGENS, als Sneldicht XVI. 153.

*'t Was twijffeligh geseit,
't Was maer waer-achtigh waer. —*

en XXIII. 95.

*Het is waerachtigh, Jan,
Ghij zijt een eerlick man.
Waer-achtigh is het: maer
Dat is wat min als waer.*

gelijk ook op een' ernstigen toon, in *Hofwijck*. bl. 354.

*Maer deser Redenstoom en zijn wij soo niet machtigh,
Of hij ontslipt ons wel: soo dat ons klaer, klaerachtigh,
En WAER, waerachtigh werdt. —*

en Sneld. XVI. 24.

*Bidt mergen, Hof en Haegh, dat WAERHEIT werden magh,
Wat nu waerachtigh is.*

Uit dit aengehaelde blijkt, dat wij wezenlijk mis hebben, als wij 't woord *Waerachtig*, in den zin van *volkomen waer*, willen gebruiken en behouden.

Ter

Ter dezer plaetse had ik voorgenomen de aenmerkingen van ZEYDELAAR op dit woord, na te gaen en bij het gezegde te toetsen, maer ik oordeel niet ondienstig, alvorens iets wegens deszelfs gevoelen tegen te spreken, zijne geheele aenmerking over het woord *Waerachtig* alhier in te voegen.

„ Het woord *Waarächtig* (zegt hij) wórdt bij „ sommige uitgekreeten voor een zeer verkeerd „ woord, vallende alle de geenen die 't daar voor „ houden, op hêt bekende vaersje van HUIGENS, „ naamelijk. *Het is waerachtig Jan enz. Zeggen-* „ *de dat ägtig betékent iets dat érgens naar zweemt;* „ *dus is waarächtig, niet iets dat waar is, maar* „ *dat waar schijnt. Zoo ménigmaal als ik deese aan-* „ *mérking geleefen hebbe, wérd ik door ik weet'* „ *niet watvoor eene aandoëning' gefólterd, én die* „ *gevoel' ik tans onder dit mijn schrijven. Mijne* „ *redeneering loopt hier op uit. Betékent dan hêt* „ *grond-woord, bij onze Overzètters van dén* „ *Bijbel, door waarächtig vertaald, én waarbij zij* „ *dén Gód dés Hémels zoo dikwils doen zweeren,* „ *zoo waarächtig als ik leve: betékent dit woord,* „ *zègg' ik, iets dat naar waarheid zweemt, én* „ *lèggen zij dat in dén mond' van een' onfeilbaa-* „ *ren Gód, hoe deêrlijk hebben zij zig dan in* „ *deesen vergreepen! en wat moet een eenvoudig* „ *ménsch, zulk eene aanmérking leefende, van* „ *hêt Opper-weefen denken, 't wèlk zweeren'* „ *durvt, zoo waar als ik schijn' te leeven? én wat* „ *gevolg zal een Ongeloovigen uit zoodanige aan-*
 „ *mér-*

„ mërkingen trekken (*)? béter waare 't datze
 „ nooit gemaakt wierden. Genomen 't was zoo,
 „ dat 'dit woord zulk eene betékenis hadde, dan
 „ behoorde mén, om bovengenoemde rédenen,
 „ hèt zélve te dulden. Immers zijn 'er mcêr woor-
 „ den die mén (schoon af te keuren óf verbéte-
 „ ring onderworpen zijnde) in onze Taale duld.
 „ Tén anderen is hèt woordje *waar*, bij de mee-
 „ sten van zoo flaauw eene betékenis', dat mén
 „ iemant, die zig verdedigen durvt, mèt te zeg-
 „ gen, *zoo waar als ik leewe*, om zijne eenvou-
 „ digheid uilacht. Hoe zou dan die Taal, in dén
 „ mond van Gód, aan 't kiesch gehoor, van wraak-
 „ baare spótters klinken? Ik hebb' voor dit woord,
 „ waar ook aangetroffen, vooräl in 't gewijde Bij-
 „ belblad, altoos een' inwéndigen eerbied gehad;
 „ en vertrouw', dat de meeste mënſchen, die taal
 „ van Gód', zoo *waarächtig als ik leewe*, niet zon-
 „ der ontsag leesen können. Dat veele woorden,
 „ in agtig uitgaande, zulk eene betékenis hebben,
 „ gelijk *leugenächtig*, *fabelächtig* &c. stémm' ik toe,
 „ dóch niet geheel én al; want, óf mén dit in dén
 „ allerſtrikſten zinn' neemen moet, geev' ik nóg
 „ niet gewonnen. Dat een *leugenächtig* mënſch,
 „ niet zoo wél zou betékenen, iemant die *daad'lijk*
 „ *liegt*, als die *ſchijnt te liegen*, laat ik aan 't oor-
 „ „ deel

(*) Wanneer ik deze aenmerkingen een zeker kundig
 Man voorlas, begon hij eerst te laghen, en stopte ver-
 volgens zijne ooren, omdat hem zulk een wijze van re-
 deneeren vervceelde.

„ deel van verstandigen over. Heeft deese mijne
 „ aanmerking eenigen grond, mén zie van die ver-
 „ keerde uitlegging' af, zoo niet, mén volharde in
 „ zijn gevoelen én laate mij in 't mijne. Wat zal
 „ mén alsdan, langer met het woord *waarschijn-*
 „ *lijk* doen, als *waaragtig* die zélfde betekenis
 „ heeft" (*), „ Was het vaers van HUIGENS
 dus:

Het is waerachtigh Jan
Ghij zijt een eerlick man
Waer-schijnlijk is het: maer
Dat is wat min als (dan) WAER.

„ Als dan zou ik 't volkomen goedkeuren”.

Het is ongetwijfeld waer dat de Overzetters van den Bybel, niet tegenstaende het lieden van groote Taelkunde waren, dit woord niet in zijne oorspronkelijke betekenis zullen gekend hebben; anders is het niet te begrijpen. Maer vinden wij het woord *Waerachtig* in den Bybel gebruikt, zoo weten we wat wij 'er door verstaen moeten, en dus zij het verre van der Godheid daerdoor te willen ontëeren. Maer de vrees voor de *Ongeloovigen* weegt ZYDELAAR zwaer op 't hart! een verkeerde vrees waerlijk; indien de zoodanige geen stofs genoeg hebben, zal zulk een aenmerking hun weinig van belang wezen. Zijn 'er meêr woorden die

(*) Dat is een geleerde Vraag zeker! Maer wat doen wij met het woordje *Man*, als *Kaersl* die zélfde betekenis heeft?

die af te keuren, en echter in gebruik zijn? Dat ZEYDELAAR die opgeve, om ze ter toetse te brengen, en 'er mede te handelen naer den regel onzer kostlijke taele. 't Woordje *waer* heeft bij de meesten een *flaewwe betekenis*, zegt hij, voor ons, wij kunnen zulks niet gewaer worden. *Zoo waer als ik leewe* is eenvoudig en verwekt bespotting! eilieve! is dit tael, zijn dit uitdrukkingen voor een Taekundige, gelijk ZEYDELAAR? Hij stemt toe dat sommige woorden in *achtig* uitgaende, zulk een betekenis hebben; wel waerom dan 't woord *waerachtig* ook niet? Is het allcen omdat het in den Bybel staet? Laet ons de waere betekenis van 't woord *Leugenachtig* inzien, ZEYDELAAR wil dat een *leugenachtig mensch* of die *daedlijk liegt* dezelfde is; maer dan kan men hem in wedervraeg vragen, wat doen wij met *leugenachtig mensch*, als *Leugenaer* het zelfde is? Wij verstaen door *leugenachtig*, iets, bij voorbeeld, dat ons verhaeld wordt, en dat ons *onwaerscbijnlijk* voorkomt, doch 't welk wij, bij mangel van nodige onderrichting, noch voor een waerheid noch voor een leugen kunnen verklaren. Zoo ook verstaen wij door *Fabelachtig* iets, dat ons al te opgeschikt voorkomt, om het als een zuivere waerheid aen te nemen. *Schelmachtig* noemt men zulk een daed, die wel niet geheel en al den bedrijver tot een' sohelm maekt, maer die 'er zeer digt naer toe helt. Op zoodanige wijze dunkt ons dat deze woorden allervoegzaamst van een yder kunnen begrepen en verstaen worden. Verkiest ZEYDELAAR echrer zijne opgevatte meening staende te houden, wij gunnen hem zijn speelpop. — Maer wat

Wat de verandering betreft die hij verkiest te maken in het geestig sneldicht van HUYGENS, dit kunnen wij niet stilzwijgend voorbij. Als voornaeme Dichters door zulke aanmerkingen moeten besprongen worden zal 't'er droevig uitzien. Wie ziet niet dat de fraeiheid en geestigheid van dit sneldicht in het nader uitleggen van het woord *waerachtig* gelegen zij! Als ZEYDELAAR vaststeld dat *waerachtig* volkomen waer betekent, zoo zou 't woord *waerscbijnlijk*, in het derde vaers, het gezegde in het eerste vaers tegenspreken, en krachtloos maken. — maer stappen wij hier af, dit is zeker dat dit Sneldicht van HUYGENS fraei is, maer naer 't gemelde gevoelen veranderd zijnde, offchoon de Aenmerker *bet alsdan volkomen zou goedkeuren*; een niets waerdig vod zou zijn.

WAERD en *Waerdig* moet men zorgvuldig onderscheiden, veele ja, de voornaemste Dichters niet uitgezonderd; hebben hierin gedwaeld. Dikwerf gebruiken zij 't woord *waerd* tot een stoplapje, *waerd bemind*, *waerd geprezen*, *waerd geroemd*, enz. 't welk walglijk in de ooren klinkt, behalven dat het tegen den regel strijdt. *Waerd* is eigenlijk, *lief*, *aengenaem*, en *waerdig* betekent iets dat eenige *waerde* of *waerdij* in zich heeft, waerdoor het iets *verdient*. Het onderscheid bij veelen voorbijgegaen, wordt ook bij veele anderen waergenomen. D. HEINSIUS *aen jufvr. Anna R. Visfcher. vs. 15.*

— De diamant,

Omdat hij weerdich is, past aen uw weerde hant.

zelfs

128 N E D E R D U I T S C H E

zelfs vindt men deze woorden reeds onderscheiden bij MELIS STOKES, in *Aern.* vs. 50.

*Ende daernaer sijn wijs Lutgaert,
Die hi lief had ende waert.*

maer in Willem II. vs 45. *Wies hem waerdich wesen dochte.*

dat is (zegt HUYDECOPER) wie hem des *waardig* schein te wezen; namelijk tot Keizer verkoren te worden.

Het onderscheid dezer twee woorden vinden wij ook, bij onzen Grijzen en edelmoedigen Leermee-ster, den Wel-Ed. Heere JOANNES BADON, de- welke ons in zijne vrijmoedige en allesints onderwij- zende aanmerkingen (voor welke wij zijn Wel-Ed. gelijk ook voor deszelfs hooggeschatte vriendschap, en telkens herhaelde minzaeme en nuttige lessen, onzen waeren en oprechten dank betuigen, met bede dat de Godlijke goedheid zijn Wel-Ed. in deszelfs grijzen Ouderdom met kracht uit de hoogte wil ondersteunen, en zijn Wel-Eds. leven nog lange rekke onder 't genot van de beste haerer zege- ningen, terwijl zijn Wel-Ed^s. Naem altijd in onzen broederlijken kring met eerbied en de uiterste liefde en hoogachting zal genoemd worden.) het aller- eerst het waere onderscheid van *waerd* en *waardig* deelt kennen; en wel in deszelfs bundel van Gedich- ten, bl. 280.

*o Deugdgezinde Twee, in 's Hemels gunst gepaart,
o Echtelingen, die malkandren even waerd
En waardig zijt, vereend door zuivre liefdevlammen, enz.*

2.

WA 3

WAS en *wasch* moet men ook van elkander onderscheiden, zoo ook *wasfen* en *wasfchen*. *Was*, is de voorleden tijd van *wezen*, *zijn*. *Wasch* is die nutte vrucht, welke wij van de Honigbyen trekken; *wasfen* is *groeïën*, hiervan ook *wasdom*; en *wasfchen* is *reinigen*, iets door het water schoon en zuiver maken. Voorbeelden hiervan zijn 'er veele, doch wij zullen slechts weinige aenhalen: Die als Taelmeesters van deze woorden spreken, zegt HUYDECOPER, onderscheiden deze woorden zeer wel, maer echter verwaerlozen zij dien regel somtijds.

Het woord *wasfen*, voor *groeïën*, komt ons voor, bij MELIS STOKÉ, Inleiding. vs. 89.

*Ende want d' Ingelsche zijn gewassen,
Alsmen leest, van neder Sasfen.*

Ook vinden wij het gebruikt in de *Tijdwinst*, bl. 228.

*Schaft de Rijkdom ananasfen,
Kaapschen wijn, en suikerpragt;
Godt, die de armoe op gewassen
Van 't gemeene veld verwagt,
Tapt haar drank uit blaauwe vlesfen
Met een zeegroen lint bekroond,
Daar geen Waerd noch Gastheer woont,
Om den heeten dorst te lesfchen.*

In dit aengetogen *Couplet* vinden wij 't woord ge-

R

was-

196 NEDERDUITSCH E

wasfen, waerdoor wij verstaen *groeiſels*, Veldvruchten.

Als reinigen komt het ons onder anderen voor, bij J. REYGERSBERCH, *Chronycke van Zeeland*, cap. 11. *fulcx dat doen ter tijt twater also nauwe ende enghe was tusſchen Noortbevelant ende Zuykercke dat die vrouwen van beyden ſiden malcanderen den boſtok overwierpen, wanneer ſi haer cleeren waſchende waren.* Ook heeft men het dus bij M. STOKK, in *Flor.* III. vs. 373.

Dat God afwiesch die overmoede

Aldus metter Kerſtine bloede.

En eindlijk, vindt men het ook in de *Tijdwinſt*, bl. 202.

En, och! wil me in die plasfen,

Tot zuiv'ring van de ſmett',

Die mij geheel bezet,

Van hoofd tot voeten waſchen:

Men gebruikt het dus: *waſſchen*, *wiesch*, *gewaſſchen*, en zoo ook: *wasfen*, *wies*, *gewaſfen*.

WED en *Wet* moet ook opgemerkt worden. *Wed*, drink- of ververschings- plaets voor de beesten, ſchrijft men dus: *wed*, zoo vindt men het ook bij HOOFT in *Tacitus* B. XIV. *De Ruiters zijn door 't wed gevolgt.* Ook bij VONDEL in de *Leeuwendaelers*: *Zoo dra de binde quam, en lobberde in dit wedt.* Doch *Wet*, regel of bevel, ſchrijft men dus: *wet*, en in 't meerv. *wetten*, 't welk wij met geen bewijzen behoeven te verſterken.

WE.

SPRAEKKUNST. 157

WEDER, *wederom*, *wedergeven*, schrijft men met een *e*, doch *weeder*, naemelijk de luchtgesteldheid, schrijven wij met twee *e*.

WEEKEN als het meervoud van *week*, schrijft men met twee *e*, maer *weken*, *weekmaken*, *weiken*, met een *e*.

WEGELOOS moet niet gebezigd worden voor iets dat geen gewigt heeft. Dit *loos*, (zegt de doorgeleerde Taelkundige HUYDECOPER) wanneer het de ontbeering van iets te kennen geeft, wordt nooit anders gebruikt, dan gehecht achteraan een zelfstandig Naemwoord; en dus zou *wegeloos* zijn, *zonder weg*; of *weegeloos*; *zonder weeg*, dat is *wand* of *muur*: maer *wigteloos* is zonder *wigt*. Dit is reeds klaer; en blijkt nader uit andere diergelijke woorden. VONDEL zelf zegt (in zijnen *Ovidius*) B. VI. vs. 508. *schaemteloos*, en niet *schbaemeloos*. B. IX. 751. *naemeloos*, en niet *noemeloos*. B. XI. 443. *spraekeloos*, en niet *sprekeloos*.

WEGZONDIGEN, een woord schaers te vinden, betekent, door zijne grove gebteken iets geheel onwaardig te zijn geworden, geduurig te verliezen, zonder dat 'er herstelling te hopen of te verwachten is. Zeer keurig vinden wij het gebruikt bij den onvergelyklijken L. TRIP, in zijn *Tijdwinst*. bl. 36.

*Verbeeld u niet, den Geest te hebben weggezondigd
Door uw onheusch gedrag, en barse weigering!*

Evenwel vinden wij, bij nadere onderzoeking dit
R 2 woord

132 N E D E R D U I T S C H E

woord gebruikt, door JAN VAN GHEELEN, in *der Sottenschip 1584. selden ontfermt bij der gbeender die altijds doorgaens wechfondigen*; doch, wij denken dat deze oude Dichter dit in eenen nog anderen zin gebruikt heeft, dan de Heer TRIP; *doorgaens wegzondigen, of beenzondigen*, schijnt ons te kennen te geven *geduurig zondigen*; maer *den geest wegzondigen*, dunkt ons verder te gaen, en als de zwaarste overtreding te moeten aangemerkt worden.

WEZEN, *zijn*, schrijven mij met een *e*, ter onderscheidinge van 't meervoud van *Wees*, dat is *weezen*, 't welk wij met twee *e* schrijven, in navolging, onder veele anderen, van H. K. POOR, zie zijne *Voorzangen*, bl. 9. spreekende tegen zijne yaerzen:

*Schept moedt: u staet niet eens te vrezzen
Voor vier, verscheuring, wint of kalk.
Gij zult beminde weezen wezen.*

WICHT, genomen voor een teder, onnozel Kindje, spelt men met *ch*, doch wij zijn gewoon *wigt, gewigt*, met de *g* te spellen; tot beide hebben wij een bewijs in de *Tijdwinst*, als bl. 133.

*Niet anders doet 't herbooren Wichje;
Hoe ongezien, hoe zwak, en teer: enz.*

en op bladz. 215.

*Tornen, die de Zeebaan wijzen,
Rijden op dit zwaar gewigt, enz.*

WIS,

WIS, *gewis*, en *gewisfe* moet men met *s*, maer *wisch*, *stroowisch*, en *wisfchen*, met *sch* fchrijven, ter onderscheidinge.

WITHEID moet men onderscheiden van *wittigbeid*, het eerste is de *witheid* zelve, maer het laetste betekent slechts een zweeming naer de *witheid*. Ik geloove dat men veilig in deze twee woorden het zelfde onderscheid stellen kan, dat wij maekten tusfchen *waer* en *waerachtig*. Wel is waer dat bij verscheidene Dichters de woorden *wittigbeid*, *schoonigbeid* en diergelijken gebruikt zijn, doch zulks is voornamelijk geschied om dus hunne vaerzen de behoorlijke lengte te doen hebben, 't welk bij ons tot geen' regel van navolging moet gehouden worden.

WOEI, *bet woei*, wordt door HUYDECOOPER afgekeurd. *Woei*, zegt hij, is verbasterd en nieuw, gelijk *joeg* en *vraeg*; *waeide* alleen bij de Ouden bekend, 't welk hij met verscheidene bewijzen aentoonst. VONDEL evenwel, die *waeide* gebruikte, fchreef somtijds *woei*, gelijk in zijn' *Palamedes*.
III. Bedr.

Was oirzaeck dat de vloot der Frygen overwoey.

Dat, zegt gemelde Taelsman, bij veelen, ja de meesten, der Nieuwen, maer bij geenen der Ouden te vinden is; ten minste, vervolgt hij, ik heb het nog nooit gevonden.

ZALIG betekende bij de Ouden (volgens DE HAES) zoo veel als overgegeven, dus noemden zij hunne opgeofferde Kinders *den Goden zalig*, dat

134 N E D E R D U I T S C H E

is, den Goden overgegeven; maer het woord *zalig*, gevoegd achter een ander woord, betekent (volgens HUYDECOPER) eenen vollen overvloed, zoo wel ten kwaede als ten goede. Zoo hebben wij *rampzalig*, *gelukzalig*, *raedzalig*, *teelzalig*, *werkzalig*, *arbeidzalig* (dat zoo veel is als arbeidzaam) *Kinderzalig*, en *vaertzalig*.

ZEE VAN WATER keurt HUYDECOPER zelfs in VONDEL af, mengebruikt, zegt hij, de spreekwijz, een *zee van water*, nooit van de eigenlijke zee; ten minste niet wel: een *zee van water* is een klein *water*, dat men, bij vergrooting spreekende, bij de zee vergelijkt. Zoo spreekt ANTONIDES, in zijn *Ystroom* B. III. p. 86. van een wolk:

————— totze endelijk aen 't scheuren,
Als eene zeevluis die vast bruischt met open deuren,
Van boven met een zee van water nederstort.

Men gebruikt zeer wel de spreekwijze, een *zee van bloed*, gelijk J. SIX, in *Medea*:

Daer wierd een bare zee van bloed in zee vergoten.

ook een *zee van zaeken*, een *zee van rampen*.

Mijn wreede ramp is eene onöverzienb're Zee.

Op deze wijze vinden wij het, bij G. WETSTEIN, in *Erik I. Bedr.* 2. T.

————— *Als ik mij zelf beschouw*
Verdrink ik in een Zee van eindeloze rouw.

Daer,

Daer, volgens HUYDECOPERS gedachten, beter 't woord *poel* zou gebruikt zijn, een *zee van rouw* is te onëigen zegt hij. De vraag is of 't woord *ver-smoor*, voor *verdrink*, dan ook niet eigenlijk bij een' *poel* zou komen, ik denk ja, dan zou die spreekwijs dus luiden: *Als ik mij zelf beschouw ver-smoor ik in een' poel van eindelooze rouw.*

ZOGEN en *Zuigen*, verschillen in betekenis veel; *Zogen* is *voedsel geven door bet zog*, maer *zuigen* is het *voedsel*, of het *zoeg naer zich nemen*. Oudstijds wierd hierin dikwerf gedwaeld, doch in den tegenwoordigen tijd wordt dit onderscheid in acht genomen; men vindt het woord *zogen* zeer goed gebezigd bij HOOGVLIET, in zijne *Feestdagen*, B. V. bl. 166.

De jongen uit het nest te ligten, die zij zoogt.

Gelijk ook bij H. DULLAERT, *Poëzij*. bl. 138.

Nooit tapte hij het schaep zijn' zoogende uiers leeg.

Ook komt het ons voor Psalm LXXVIII. 71. *Zoogende schaepen*. meerder voorbeelden hiertoe bij te brengen, achten wij onnodig.

ZWINDLEN drukt vooral uit (volgens HUYDECOPER) zekere ongesteldheid van 't hoofdwerk; BREDERODE zegt, in *Griane* II. Bedr.

Hoe swindelt mij mijn hoeft! mijn oogen sien al groen.

P. VERHOEK, in *Karel den Stouten* V. Bedr. I. T.

Ik ben mij selve een last. hoe swind'len mijn gedachten!
HOOFD,

136 N E D E R D U I T S C H E
HOOFT, in *Paris Oordeel* bladz. 589.

*' Indien gij u vergaapt aan spiegling van gedachten,
Die zwindlen om end' om ———.*

H. SCHIM, *Kruisfeest* bl. 39. gebruikt het bij ge-
lijkenis:

*Wat ben ik bang! mijn hart keert om en om
Gelijk een rad omzwindelt op zijn punten.*

Zeer fraei vinden wij het woord omzwindelen ge-
bruikt, voor de geduurige en gezwinde omwendin-
gen der vliegende Engelen, en wel door den keuri-
gen HEIMAN DULLAERT. Wij zullen tot Slot
van deze Verhandeling, en van dit geheele
Hoofdstuk, een gedeelte van zijn bedoeld Dicht-
stuk, te weten de Uitbreiding over den CIV. Psalm,
opgeven.

*De zegepraal stapt moedig voor
Uw' wagen, dien de winden trekken,
Waar Diamanten, rijk van gloor,
De barrenende wielen dekken,
Die midden door de donderlucht,
Langs ongebaande spooren rollen,
Daar de Eng'len met een volle vlucht
Omzwind'len zonder suifebollen,
Belgzuchtig op de lucht, die op haar kristalijne
Hun Koning draagt, daar zij zijn Hovelingen zijn.*

TWAELF.

TWAELFDE HOOFDSTUK.

Over de Spraekdeelen.

In onze voorige Hoofdstukken gezien hebbende van welke kracht de Letteren, ijder afzonderlijk, in het gebruik zijn, zullen wij thans overgaen ter beschouwinge der bijzondere *Spraekdeelen*.

Deze Woorden zijn negen in getal, en hebben de volgende naemen: *Geslachtwoorden*, *Naemwoorden*, *Voornaemwoorden*, *Werkwoorden*, *Deelwoorden*, *Bijwoorden*, *Voegwoorden*, *Voorzetsels* en *Tusfchenwerpingen*.

Deze worden weder verdeeld in *Veranderlijke* en *Onveranderlijke*, of *Buigbaere* en *Onbuigbaere*.

I. *Veranderlijk* of *Buigbaer* zijn de *Geslachtwoorden*, *Naemwoorden*, *Voornaemwoorden*, *Werkwoorden* en *Deelwoorden*.

II. *Onveranderlijk* of *Onbuigbaer* zijn meestäl de *Bijwoorden*, *Voegwoorden* *Voorzetsels* en *Tusfchenwerpingen*.

*Van de Veranderlijke of Buigbaere, en eerst-
lijk van de Geslachtwoorden.*

De *Geslachtwoorden* gebruiken wij in onze Tael, om 'er het Geslacht van het volgend Naemwoord door bekend te maken.

S

Deze

Deze Geslachtwoorden zijn weder tweërlei: het *bepaelende* en *onbepaelende*; *Bepaelende* zijn: *De*, en *Het*, als: *de Man*, *de Vrouw*, *de Koning*; *bet Paleis*, *bet Paerd*, *bet Kasteel*.

Onbepaelende zijn: *Een*, *Eene*, als: *Een Koning*, *Een Prins*, *Een Onderdaen*; *Eene Vrouw*, *Eene Stad*, enz.

Van de Naemwoorden.

De *Naemwoorden* zijn veranderlijke woorden, waermede men alle dingen en hunne hoedaenigheden benoemt; als *God*, *Geest*, *Mensch*, *Dier*, enz.

De *Naemwoorden* zijn of *Zelfstandig* of *Bijvoeglijk*.

Een Zelfstandig Naemwoord is, dat op zichzelf, zonder behulp van eenig ander woord, het wezen eener zelfstandige zaak, geheel betekent, gelijk: *Paerd*, *Hond*, *Huis*, *Stad*, *Paleis*, *Troon*, enz.

De *Zelfstandige* Naemwoorden worden weder gedeeld in *Oorspronkelijke* en *Afgeleide*.

Oorspronkelijk zijn alle de zoo even *Gemelde*, gelijk ook: *Aerde*, *Water*, *Lucht*, *Vuur*, *Hemel*, *Zon*, *Maen*, enz.

Maer *Afgeleid* worden genaemd de zoodanige, welke hunnen oorsprong schuldig zijn aen de voorgaende woorden, of ook aen *Bijvoeglijke* Naemwoorden, of aen *Werkwoorden*; en omdat zij door de aenkomst van de wezenlijke letteren in hunnen oorsprong veranderd worden, zij hebben hunnen uitgang in: *er*, *aer*, *aert*, *ier*, *schap*, *dom*, *heid*, *nis*, *es*, *ster*, *in*, *de*, *te*; als: *Eeter*, *Logenaer*, *Deugd-aert*.

aert, Harpoenier, Vriendfchap, Vorftendom, Vrijheid, Kennis, Zondaeres, Naeijter, Bodin, Liefde, Lengte.

De Zelfftandige Naemwoorden zijn: *Eigen*, of *Gemeen*. Een *Eigen* Zelfftandig Naemwoord is, 't welk alleen een eenig zelfftandig wezen betekent, en daeraen ook alleen eigen is. Onder dezen tellen wij de Naemen van *Landen*, *Steden*, *Bergen*, *Stroomen*, *Mannen* en *Vrouwen*; als: *Holland*, *Zeeland*, *Amsterdam*, *Leyden*, *de Alpen*, *de Pyreneeën*, *de Rbyn*, *de Vecbt*; *Cornelis*, *Johannes*; *Johanna*, *Elizabeth*, enz.

Een *Gemeen* Zelfftandig Naemwoord is, dat aen veele Zelfftandige Dingen, van een en dezelfde natuur of wezen, gemeen is, als: *Mensch*, *Man*, *Vrouw*, *Stad*, *Huis*, enz.

Een *Bijvoeglijk* Naemwoord is een veranderlijk woord, 't welk de gedaente en hoedanigheid van eene zaak, maer niet de zaak zelve uitdrukt, als: *Doof*, *Lelijk*, *Sterk*, enz.

De *Bijvoeglijke* Naemwoorden worden, even als de Zelfftandige, verdeeld, in *Oorspronkelijke* en *Afgeleide*.

De *Oorspronkelijke* zijn: *Rijk*, *Arm*, *Jong*, *Oud*, *Wijs*, en diergelijke.

De *Afgeleide* zijn de zulken, die deels van Zelfftandige Naemwoorden, deels van Werkwoorden worden afgeleid, en uitgaen in *lijk*, *baer*, *sch*, *isch*, *ig*, *zaem*, *en*, *achtig*, *loos*, *bast*, *en bastig*; als: *Waereldlijk*, *Wankelbaer*, *Afgodisch*, *Moedig*, *Eerzaem*, *Gouden*, *Waerachtig*, *Eerloos*, *Manbast*, *Naembastig*.

Van de Voornaemwoorden.

De *Voornaemwoorden* worden ook in onderscheidene soorten verdeeld, en zijn deels *Oorspronkelijk*; als: *U, Ik, Gij, Hij, Die, Dees, Wie, Welke, Zelf, Wij*, enz. en deels *Afgeleid*, als: *Mijn, Uw, Zijn*, enz.

De *Voornaemwoorden* zijn ten aanzien der hoedaenigheid vijfderlei; als: *Aenwijzende, Bezittende, Betrekkelijke, Wederkeerende* en *Vraegende*.

De *Aenwijzende* zijn: *Ik, Gij, Hij, Die, Dees, Gijlieden*, enz.

De *Bezittende*: *Mijn, Uw, Ons, Zijn, Haer, Hun*, enz.

De *Betrekkelijke*, opzichtig op iemand of iets waarvan te voren gesproken is: *Die, Dat, Wie, Wiens, Wier*.

De *Wederkeerende*, op meer dan eenen persoon pasfende: *Zijn, Hun, Haer*, gelijk blijken mag uit dit volgende, 't welk ons bij *MOONEN* wordt opgegeven: „*David worp uit zijnen slinger den steen* „*Goliath in zijn voorhoofd; De Nederlanders ontnaemen in bunne zege den vijanden eene meenigte bunner* „*Vaendelen en Standaerden; Penelope, zoon naerstigh op* „*baer weefgetou, dient de vrouwen van onze eeuw* „*tot baer voorbeeld*”.

De *Vraegende*, door welken men iets onderzoekt of vraegt, zijn: *Wie? Wat? Welke?*

Van

Van de Werkwoorden.

De *Werkwoorden* zijn verscheiden in soort, als: *Perfoonlijke Bedrijvende*, *Perfoonlijke Lijdende*, *Perfoonlijke Onzijdige*, en *Onperfoonlijke Onzijdige*.

Onder de *Perfoonlijke Bedrijvende* behoren: *Hooren*, *Beminnen*, *Betrachten*, *Beschouwen*, enz.

Onder de *Perfoonlijke Lijdende*: *Gebeden worden*, *Geboord worden*, *Bemind worden*, enz.

Onder de *Perfoonlijke Onzijdige*: *Sterven*, *Slaapen*, *Bloeiën*, *Leven*, enz.

Onder de *Onperfoonlijke Onzijdige*: *Stormen*, *Waeiën*, *Vriezen*, *Regenen*, enz.

Perfoonlijke Werkwoorden worden dus genaemd, omdat zij door een' persoon kunnen beheerscht worden. *Bedrijvende* noemt men dezelve daer te boven, met betrekking op de zaak die bedreven wordt.

Perfoonlijke Lijdende Werkwoorden zijn, die een persoon voor zich hebben, maer zelf niet bedrijven; en, omdat zij 't bedrijf van een ander, met betrekking op hem, wien 't bedrijf aengaet, te kennen geven; *lijdende* genaemd worden.

Perfoonlijke Onzijdige zijn, die wel van eenen persoon beheerscht worden, maer niets wezenlijks bedrijven of lijden.

Onperfoonlijke Onzijdige zijn *Werkwoorden*, waer voor geen persoon, *ik*, *gij*, *hij*, of *zij*, kunnen geplæetst worden, maer wel 't onzijdig Lidwoordje *bet*. Echter zijn 'er sommige onder de *Onzijdige*

Werkwoorden, die men nu Perfoonlijk en dan Onperfoonlijk kan bezigen; als: *beboren, ſchijnen, walgē, enz.*

De gemelde Werkwoorden kunnen zonder behulp van eenige *Hulpwoorden*, niet gebogen worden, in alle hunne tijdvoegingen: Deze Woorden, bij **MOONEN** ook *Werkwoorden* geheten, worden daerom *Hulpwoorden* genaemd, omdat zij de buigingen te hulpe komen.

Deze *Hulpwoorden* zijn, *Hebben, Zullen, Worden, en Zijn*; doch behalven deze zijn 'er nog eenige anderen, die veel bij de Werkwoorden gebruikt worden; als: *Kunnen, Moogen, Willen, Moeten, Durven, Laten, Helpen, Doen.*

Van de Deelwoorden.

De *Deelwoorden* zijn veranderlijke Woorden, die van de Werkwoorden gesproten, wel eenen tijd uitdrukken, maer evenwel de eigenschap en Buiging der Naemwoorden volgen; en daerom *Deelwoorden* of *Deelneemende Woorden* geheten worden, omdat zij iets van 't Werkwoord, en iets van 't Naemwoord deelachtig zijn.

De *Deelwoorden* worden van de Werkwoorden afgeleid, en in twee foorten verdeeld, als *Werkende en Lijdende.*

Onder de *Werkende* behoren: *Hoorende, Roepende, Staende, Zittende, Spreekende*, en diergelijke.

Onder de *Lijdende* telt men: *Gezien wordende, Gezien zijnde, Wordende geboord, bemind, enz.*

Van

Van de Bijwoorden.

De Veranderlijke Woorden kortlijk verhandeld hebbende, zullen wij nu overgaen tot de Onveranderlijke.

Deze hebben vier soorten, als: *Bijwoorden, Voegwoorden, Voorzetsels* en *tuscbenwerpingen*.

De Bijwoorden zijn *Onveranderlijk*, en zeer onderscheiden; sommige beteken en eenige *boedaenigheid*, andere eenige *hoe grootheid, plaets, tijd, orde, en getal*.

Die van hoedanigheid zijn: *Wel, Kwaelijk, Euvel, Slim, Heuslijk, ras, traeg*, enz.

Die van hoe grootheid zijn: *Weinig, Veel, Meer, Minder, Genoeg, Bijkans*, enz.

De Bijwoorden die betrekking hebben op eene plaets, zijn: *Waer, Hier, Daer, Ergens, Nergens, Nabij, Ver, Binnen, Buiten, Boven, Beneden*, enz.

Die betrekking hebben tot eene plaets, zijn: *Werwaerd, Derwaerd, Herwaerd, Hemelwaerd, Waer naer toe, Naer boven, Naer beneden*, enz.

Met betrekking van eene plaets: *Van waer, Van bier, Van daer, Van boven, Van elders*; en met betrekking door eene plaets of Zaek: *Waerdoor, Hierdoor, Daerdoor*.

Somfinge hebben ook betrekking tot persoonen, als: *Mijwaerd, Uwaerd, Onswaerd, Hemswaerd, Haerwaerd*.

De Bijwoorden met betrekkinge op den tegenwoordigen tijd, zijn: *Nu, Heden, Thans*; op den voorleden tijd,

tijd: *Gisteren, Eergisteren, Onlangs, Voorheen*, enz.
 Op den toekoomenden tijd: *Overmorgen, Plus, Ter-
 stand*, enz. Op den Onbepaalden tijd: *Somtijds,
 Altijd, Ondertuschen*, enz.

De Bijwoorden van Orde zijn: *Daerna, Hierna,
 te Voren, Voorts*, enz.

Die van Getal: *Eens, Tweemaal, Driewerf, Hon-
 derdwerf, Vaek, Veelmael, Zelden, Wederom*, enz.

Die van Bevestiging: *Ja, Waerlijk, Zeker, Voor-
 waer, In de daed, Immers, Trouwens, Inzonder-
 heid*, enz.

Die van Ontkenning: *Neen, Niet, Noch, Geens-
 zins*, enz.

Die van Aenwijzing: *Zie, Zie daer, Kijk, Nae-
 melijk, Te weten*, enz.

Die van Aenporring: *Weläen, Lustig, Wakker,
 Voort*, enz.

Die van Verzameling: *Te gelijk, Teffens, of Te-
 wens, Gezamenlijk, Te gader, Te samen*, enz.

Die van Afzondering: *Bijzonder, Inzonderheid, al-
 leen, slechts, maer (modo)*, enz.

Die van Gelijkenis: *Als, Gelijk, Insgelijks, Bij-
 na, Bijkans, Omtrend*, enz.

Die van Verkiezing: *Eer, Veelëer, Veel liever,
 Liefst, Veel meër*, enz.

Die van Vergrootinge: *Zeer, Gansch, Geheel en
 al, Grootlijks, Geweldig, Veelzins*, enz.

Die van Ondervraeginge: *Of, Hoer, Wanneer,
 Waerom, Op wat wijze, Hoe groot, Hoe klein*, enz.

Die van Toegeevinge, of Onderstellinge: *Genomen,
 Ge-*

